

ALDONA VOKĒNAITĖ
BIRŽŲ RAJONINĖS BIBLIOTEKOS
ISTORIJA
(IKI 1959 METŲ)

Antras egzempliorius

Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto
Istorijos fakulteto studentė - neakirauzdininkė
H. Vokėnaitė

Biržų rajoninės bibliotekos istorija
(iki 1959 metų)

Diplominis darbas

Vadovas doc. K. Sinkevičius

Biržai, 1969, birželis

Pratarmė

Pastaraisiais metais visoje respublikoje, taip pat ir Biržuose išsiplėtę kraštotoyrinės darbas. Renka ir sau-
go kraštotoyringų medžiagą apie Biržų kraštą, vietas krašto-
tyros muziejus, įvairios istorijos, organizacijos, paskiria asme-
nys. Baio savo istorijas arba metraščius violurinius mokyk-
los (pav. Biržų I violurinė mokykla, Biržų II violurinė mokyk-
la), apylinkės (pav. Pabiržės, Papilio), kolonizai (pav. Kuprelis-
kio, „Tarybinės žemės“), alaus darykla „Biržų alus“ ir t.t.
Turi jau parašiusios savo metraščius ūabalninko miesto bib-
lioteka ir beveik pusė rajono kaimo bibliotekų, būtent:
Buginių, Daudžinių, Širvonių, Gulbių, Kirdonių, Krai-
ty, Kučgalio, Kupreliskio, Kvethų, Latvelių, Medeikių,
Pabiržės, Papilio, Pelaniškių, Totorkalnio, Žvejotgales biblio-
tekos. Gyvas reikalas turėti ir Biržų rajoninėi bibliotekai
parašytą savo istoriją, deja, šis darbas iki šiol dar neat-
liktas.

Šis diplominių darbas turi užpildyti šiuo spraga.
Jis papildys rajono kraštotoyringų medžiagą, gal būt, bus
žolomus rajono praeities mėgėjams, o gal ir kiek manolin-
gas mokslininkams, kurie kada nors nėrys visos respub-
likos bibliotekų istoriją.

istorija moko. Buvo laikas, kada knyga

buvo didžiausia retenybė. Diandis skendėjo žamsoje ir tik vienos kitas odiliškės mokojo suprasti, kai parasyta knygoje. Kiek odidesnės bibliotekos nė su žiburiu nebūtum raodės visame krašte. Ylpainiu knyga vis platesnius slypnasi kelius į žmones. Šimtmecčiai slinko. Praejo feudalizmo galyne. Kapitalistiniai laikais atnirodo jau ir masinių bibliotekų. Bet jų buvo labai maža, silpnai jos gyvavo, ir jų teikiamas penas žmonėms buvo labai dažnai menkas. Papaliau tarybiniais laikais susklestėjo kultūra, susikūrė platus bibliotekų tinklas, knyga jaučiasi laiminga, kaiol ji šauktoma kiekvienoje šeimoje.

Šis knygos užitas kelias yra dar vienas jrolymas, kaiol žmonija žengia progreso keliu. Šitokių optimistinę išvaizdą turėty pasidaryti kiekviemas, kuris susipažsta su bibliotekų meida. Tokia būty ir mano šio darbo pagrindinė mintis.

Dėstant istorinius faktus, stengtasi laikytis chronologinės tvarkos. Medžiaga suskirstyta atskirois visuomenės gyvenimo laiko tarpiu. Ji apima XVI - XX amžius.

Gali kilti klausimas, kodėl autore, rašydo-ma apie Biržų rajoninę biblioteką, tam tikrose vietose dėri ekskursus į gilių praeiti arba į kaimo bibliotekas. Peraiškinimas būty tokis.

Jeigu neleks užviesta paolėtis, kuri buvo prieš vienosios bibliotekos (olabar vadintinos rajonine) iškrimę, tai daug kai parinks neaišku. Kodėl taip vilai

buvo įsteigta viešoji biblioteka? Ar jos įsteigimas buvo didelis, ar mažas kultūrinis laimėjimas? Ar tarybinių gyvenimo aplinkybėmis bibliotekos veikla geriau išvystyta, palyginti ją su feodalizmo ar kapitalizmo laikotarpio bibliotekų veikla? Nenaujančios praeities, negalima suprasti ir elabarties. Be to, mums verta daugiau dėmesio atkreipti į senesnės bibliotekų praeitį odar ir dėl to, kad mes apie ją tuo tarpu labai mažai žinom, nėkas nera žinių apie Biržų apskritijoje anksčiau veikusias bibliotekas rinkęs ir apibendrintai skelbęs.

Jeigu nebus bent trumpai kalbama apie kaimo bibliotekas, tai nebus galima susidaryti išbaigtos ir rajoninės bibliotekos vaizdo. Juk juos dėmug dėlba su kaimo bibliotekomis, vaclavaudama joms.

1940 m. pradžioje Biržų apskritijų suvalare Biržų miestas ir 11 valsčių: Biržų, Daujėnų, Joniškėlio, Krinčino, N. Radviliškio, Paberžės, Papilio, Pasvalio, Salocių, Vabalninkų ir Varkų valsčiai. Vėliau lietuvių TSR teritoriniame – administraciniame suskirstyme jų po kai kurius žymesnius parikeitimų. Buvo kuriamos naujos apskritys. 1947 m. sudaryta nauja Pasvalio apskritis. Prie jos prikirsti 5 anksčiau Biržų apskričiai priklausę valsciai. 1950 metais prie naujai iškurtų Vabalninko ir Pandėlio rajonus nel buvo priskirta tam tikra kevusios Biržų apskrities dalis. Tuo būdu Biržų rajono teritorija parisiarie žymiai mažesnė už kevusios apskrities teritoriją. Po 9-12 metų, panai-

kinus 1959 m. Vabalninkų ir 1962 m. Paudėlio rajonus į Biržų rajoną priėjo beveik visai ta pati teritorija, anksčiau jų gauta iš Biržų apskrities.

Jau vien dėl šių teritorinio - administraciniu suskirstymo pakeitimų, nekalbant čia apie kitus reiksmius, Biržų viešajai, vėliau rajoninė bibliotekai priklausiusių bibliotekų skaičius kaičiai josi: čia jis mažėjo, čia vėl padidėjo. Šiame darbe dažniau bus minimos tik tos bibliotekos, kurios jeina į slabartinių Biržų rajono ribas.

Rašydamas diplominių darbų, naudojauši Biržų Kultūros skyriaus, rajoninės bibliotekos, Biržų rajono vykdomojo komiteto archyvoais, Vabalninko miesto ir kai kurų kaimo bibliotekų turimais metraščiais, peržiūrėjau visus kuršiavinių ir tarybinio laikotarpio vietas laikraščių komplektus, taip pat „Bibliografijos žiniose“ ir rajoninės bibliotekos kraštatyriuje kartotekoje nurodytus straipsnius, liečiančius bibliotekas ir išspausdintus jvairiuose žurnaluose bei laikraščiuose. Peržiūrėjau visų metų „Bibliotekų darbo“, 1918-1919 m. „Komunisto“ (leisto Vilniuje) komplektus, mokslo darbus „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, rinkau senesnių žmonių atsiminimus. Panaudotos literatūros sgrāšas duodamas darbo pabaigoje.

Rašant darbą, teko susidurti su eile sunkumų. Periodiniuje spaudoje, galima sakytį, nėra skelbtos jokios reikšmingesnės apibendrinančios medžiagos apie Biržų rajono bibliotekas. Kultūros skyriaus ir rajoninės biblio-

tekos archyvuose nėra išlikusių duomenų apie bibliotekų veiklą iki 1950 metų (išskyrus Kultūros skyriaus įsakymų knygą). Rašytame apie viešosios bibliotekos veiklą 1930 – 1941 m., daugiausia remiasi žmonių, dirbusių rajoninėje bibliotekoje ar ėmusių iš jos skaitoti knygas, atsiminimais. Rašant darbą, daug vertingos medžiagos ir patarimų suteikė pedagogas K. Snarskis. Ipac daug jo surinktos medžiagos panaudota pirmajame skyriuje „Žymesnių knygų rinkinių susidarymo Biržų rajone istorija iki 1940 metų“.

Apie Biržų viešąjį biblioteką ir jos knygų fondus būrūniniuose metais išsamiai papasakojo Biržų bibliotekos ilgametis skaitytojas V. Pančkauskas. Bibliotekos veikla 1944 – 1950 m. laikotarpiu plėtėsi nuo vienės I. Samulionytė, kurij laiką buvo šios bibliotekos daktarė. Trūkstant kai kurios žinių, ne visi laikotarpiai buvo vienodai išsamiai nuvesti.

I. Žymesnių knygų rinkinių susidarymo

Biržų rajone istorija iki 1940 metų

1) Feodalinis laikotarpis (XVIa.-1861m.)

Nedidelį knygų rinkinių Lietuvoje pradėjo rasti jau XV-XVI a. pradžioje. Turime žinių, kad Mikalojus Kozłowski (mires 1443 m.), vienas iš žymiausių Jogailos meto Krokuvos universiteto dėkanotojų, dalij savo didelio knygų rinkinio lankę Vilniuje¹⁾. Pirmoji didelė biblioteka Vilniuje pradėjo kurti Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas tik daugiau kaip po šimto metų (nuo 1543 metų). Jo pavyzdžiu ėmė sekti ir kitie didikai, pasauliečiai ir dvasininkai, pirkdami ir komplektuodami armenines bibliotekas.

Kaola pradėjo rastis knygų rinkinių Biržų kunigaikštystėje, žinių neturime. Mikalojus Radvila Ruolasis (1512-1584), Biržų tevonis, vyriausias Lietuvos karūmenės raolas, Trakų, vilian Vilniaus vaivada, mokslus buvo baigęs Nokietijoje 1544 metais. Iš to, kad Andreyus Volanas, Stanislovas Sudrovijus ir kiti jam yra dešlikave savo parašytus veikalus, kad poetas Petras Roizius siuntinejo jam knygas, sprendžiama, kad

¹⁾ Ročka M. lietuvių studentai Krokuvoje ir huma- nismo pradžia Lietuvoje. — „Literatūra“, t. 9. V, 1966, p. 58.

M. Radvila Radvilas, kaip ir Didysis Lietuvos kunigaikštis Žygimantas Augustas, savo rūmuose komplektavo bibliotekas¹⁾. Jo tėvas, didysis etmonas Jurgis Radvila (1480-1541) taip pat buvo mokėsis užsienyje ir pasižymėjo sklandžia iškalba, kurią išlavinti jam padėjo, matyt, dažnai skaitomas knygos. Tiesa, šie abu didikai Biržuose nuolatinės rezidencijos elar neturėjo, bet jų bibliotekos po mirties galejo atitekti Mikalojus Ruolojo sūnui, Biržų kunigaikščiui Kristupui I Radvilai Perkiunui (1547-1603). Pastarieji, pastatę 1589 m. Biržuose tritložę ir jos kieme rezidencinius rūmus, nuolatos gyveno Biržuose, beveik niekur iš jų neišvažiuodamas²⁾. Galima neabejoti, kad jo didesnė ar mažesnė biblioteka buvo laikoma Biržų rezidencijoje.

Jau XVI a. pabaigoje Biržai buvo pasidare ne-maiu kultūros centru. Ūsoldasis Kristupas I nupiuso Biržų genove ir garbe. Miestui jis suteikia 1589 m. magdeburgines teises, kvietė į jį gyventi mokyčiausius ir gabiausius savo konfesijos žmones, aktyvesnius reformacijos veikėjus. Biržuose tarnavo trys žinomi literatūros daktuotojai. Poetas Andreyus Rimša (prieš 1551-po 1595), save vadintas lietuviu, kiles nuo Naujagarduko,

1) Ročka M. lietuviškoji Petro Roizijaus poesijos tematika ir jo kultūrinė veikla lietuvoje. — „Literatūra“, t. 8. V., 1965, p. 147.

2) Yčias J. Biržai. K., 1931, p. 37.

aprūpė savo eiliuoje knygoje „Dešimties metų apysa-
ka“ (lenkų k.) etmono Kristupo I Radvilos dešimties me-
ty karos žygius, jau 1572 m. tarmavo šiam kunigaikšt-
čiui, o 1589 m. buvo paskirtas Biržų miesto veitū iki
gyvos galvos. Jau prieš 1584 m. Biržų Radvilių val-
dose pradėjo eiti olvasininko pareigas paparsejęs evan-
gelikų raštojų atstovas Stanislovas Sudrovijus. 1592 m.
jis buvo atkviestas į Biržus ir čia klebonavo. Birž-
uose betarnaudamas, jis išleido 1594 m. dar poma-
knygą – „Prieš lojolininkų stabų garbinimą“ (lotynų k.)
ir „Katekizmą“ (lenkų k.). Trečias literatūros darbuo-
tojas buvo pulkininkas Jonas Sicinskis (čiānskas). Pa-
simaišydamas Biržus vietininku, 1590 m. jis išleido
knygą lenkų kalba, parodintą „Krikščioniško pamadolū-
mo reidrodį“, kuri vėliau keletą kartų buvo perspaus-
dinama. Antrą kartą ji buvo išleista 1594 m. ir pa-
skirkta Kristupo I sūnui Jonui, o parimažytą – Jonas
Sicinskis iš Biržų olvaro.

Yra pagrindolo manysti, kad tuo pačiu
laiku Biržuose galejo gyventi dar ir ketvirtas žymus
literatūros darbuotojas – Andrejus Chranšteuskas. Tai
buvo vienas iš mokyčiausių ir darbščiausių refor-
matų, veikusių dietuvoje, iškalbingiausias jų pamoks-
lininkas. Jis atkakliai kovojo su jėzuitais, ir jo
raštai taip pat daugiausia poleminio turinio.
1591 metais Chranšteuskas tapo Kristupo Radvilos

Perkuon rūmų pamokslininku¹⁾. Biržų pilyje, šalia rezidenčinių rūmų, 1589 m. buvo pamūryta nauja bažnyčia, ir Chrystianusius čia galėjo kuri laiką dirbti.

Sunku būtų išvainodinti, kad šie vyrai, dirbantieji literatūrinį darbą, rašantieji ir leidžiantieji knygas, neturi armeninių bibliotekelių.

16 amžiuje, vystantis prekiniams – giuginiams savykiams, stiprejant humanizmo idėjų įtakai, Lietuvoje pradėjo kurtis mokyklos ir mokslinių žinių židiniai. Tradicija sako, kad Biržuose mokykla įsteigė Mikalojus Radvilas. Rašytų tikrų žinių apie mokyklą turima iš jo sūnėaus Kristupo I Radvilos laikų. Šis Biržų valdovas savo privilegijoje, duotoje 1589.V.1. Biržų miestui, nurodo, kad Biržų miesto bakalaurei turi būti mokama po 30 lenkiškų aukščių atlyginimo. Čia jis turi galvoje jau prieš 1589 m. įsteigtos ir veikusios mokyklos mokytojo atlyginimą. 17 a. pradžioje ši Biržų paramirinių mokykla jau buvo vadinta gimnazija ir buvo placioni pagarsėjusi. Ji buvo nemazā, nes turėjo kelias klasės ir jose dėlė keletas mokytojų. 1617-1620 metais šios vidurinės mokyklos rektorium buvo užlenyje baigęs mokslius Holomas Rasijus. Bedirbdamas Biržuose,

1) Lukaszewicz J. Dzieje kościelów wyznania helweckiego w Litwie, t. 2. Poznań, 1843, s. 199.

kartu su savo ankstiniuais, jis išleido lotynų kalba
olvi knygas, kuriose eilemis Biržų poetai apraudojo
Jonušo Radvilos (1579–1620) žuvimą ir Kristupo II
Radvilos (1585–1640) sūnulio Jurgio mirtį. Nuo 17 a.
pabaigos Biržų gimnazija pradėjo eiti menkyn. 18 am-
žiuje visai sumenkejo ir virtos pradine liudinės
mokykla.

Yra žinii, kad prie čia minimos aukš-
tiesiosios Biržų mokyklos yra buvusi ir biblioteka. Bė-
nytinų mokyklų bibliotekas tada lešomis aprūpin-
davo Vilniaus sinodas. Dalis šios mokyklos bibliote-
kos vėliau pateko į Evangelikų reformatų sinodo bib-
lioteką Vilniuje. Jeigu mokyklos biblioteka yra tu-
rejusi kokių vadovelių, tai jie, matyt, buvę Birž-
uose. Gypl. J. Mikelėnas, bankydamas 1933 m. Vil-
niaus sinodo bibliotekoje, dar raolo joje Biržų mokyk-
los bibliotekai savo laiku priklausiusių knygų¹⁾. Sino-
do biblioteka, įkurta 1557 m., turėjusi 20.000 tomy,

1944 metais fašistų buvo suoleginta.

Biržų mokyklos rektoriai paprastai būdavo
dvazininkai. Reformatų kunigai aukštuoju moksles
eiðavo Vakarų Europos universitetuose. Lugo, Marbur-
go, Heidelbergo, Karaliaučiaus, Leideno ir kituose

¹⁾ Mikelėnas J. Ispūdžiai Vilniaus sinoda ap-
lankius. – „Muziejų žodis“, 1933, Nr. 3-4, p. 67-85.

užsienio universitetuose studijuojantys gaudavo stipendijas. Baige mokslius, kunigai, grįždami į Lietuvą, paršėvezdavo iš užsienio knygų. Čia ir toliau jas kaupdavo ir turėdavo savas bibliotekas. Apie reformatų kunigus būdavo sakoma, kad jie beturčiai, bet labai turtingi vaikų ir knygų. Nemaža dalis Biržų kunigų, eidami savo tiesiogines pareigas, dirbdavo ir literatūrinį darbą.

Imkime pavyzdžius. Tuo pačiu metu, kai Biržuose rektoriaus A. Rasius, čia kunigavo ir Baltazaras Krosnevičius, Bazelio universitete 1601 metais išijęs teologijos daktaro laipsnių. Jis buvo bažnytinų knygų raičiojas ir cenzorius. 1625 metais sinodas davė leidimą jo pomirtinius raštus išleisti. Grečias šio laukotarpio literatūros darbuotojas buvo Jonas Ramanauskas, Biržų mokyklos ankletinis. Jo vienas eilėraštis, parašytas 1617 m. lotynų kalba, buvo įdetas į Biržų gimnazijos mokinų poezijos antologiją. Kristupo II liepiamas, jis išvertė ir išleido knygą „Jono Serafino meditacija“ (lenkų k.). 17 ir 18 amžiuje gyveno ir daugiau kunigų, turėjusių mokslinius laipsnius arba dirbusių literatūrinį darbą. Čia galima suminėti Užnėrio superintendentą Samuelį Minvydą (g. 1602 m.), rašiusį juo ir lietuvių kalba, taip pat teologijos kandidatą Mikalojų Minvydą (mirę 1688 m. Biržuose), teologijos daktaram Jona Petersonu, rašiusį ir vertusį

knygas. Kam ne kam, bet jieems, atrodo, labiausiai tinka pasakymas, kad reformatyr kumpei turtingi knygos.

Be kolegijų, parapijinis mokyklos, vienuolynei ir asmeninių bibliotekų, užiūrint jėautų reakcijos, politinės ir ekonominės krizės, 17 a. Lietuvoje atsirado ir bažnytinų bibliotekų. Juž turėjo būti ir Biržų krašte (bažnytinis inventorių neteko skaičiuoti). Kad šio krašto bažnyčios katedrose yra turėjusios nemažu knygos rinkiniai, rodo kad ir faktas, kurį parakotojo Mäenėlio konsejkoras P. Balceris savo laiške, rašytame 1729 m. rugpjūčio 26 d. iš Papilio Jablonskio. 1729 m. rugpjūčio mėn. 24 d. Salamiestyje, jo marko metu, isigérusio domininkono Gruzdžio vado. vaujama minia misianubė ev. reformatyr kleboniją ir bažnyčią. Išlaunęs bažnyčios oluris, girsti smulkus bajorus ir šiaip žmones ne tik visus suolus, dievo stalą ir katedrą į ūpilius suolahę, senkalde, bet ir knygas, kurios buvo spintose užrakintos ir ant grindų padėtos, sukapojo, suplėše ir po viso bažnyčią išblaskę. Daži knygos stacių išnėž už šventoriaus išmetė, o kitas ant akmenų kmenvon sukrėvė, ir domininkonas jas sudėgino... Galop arkliais po bažnyčią jodinejo ir išblaskytus bei sudraskytus popierius arklius kanopomis mindė¹⁾!

¹⁾ Lukaszewicz J. Dzieje kościółow wyznania helweckiego w Litwie, t. 1, Poznań, 1842, s. 371-373.

Biržų reformatų bažnyčia nuo senų laikų iki šių dienų daug knygų, kurios jai atiteko, reikia manysti, dovanyti keliui. Daug knygų ir dabar tebestovi zakristijoje.

Kaip visoje Lietuvoje, taip ir Biržų krašte, prie bažnyčių buvo steigiamos parapijines mokyklos. Biržuose feodalizmo laikais yra veikusios net trys parapijines mokyklos¹⁾. Senoji ev. reformatų parapijine mokykla, 16 a. pabaigoje priešeikusi kolegijos lygi, o nuo 17 a. pradėjusi eiti menkyn, gyvavo kurį laiką ola ir po baudžiavos panaikinimo. Liuteronų mokykla Biržuose Liudvika-Karolina Radvilaitė leido statyti 1687 m., bet ji pradėjo veikti 1696 m. Žigalius Biržuose katalikams (XVIII a. pirmoje pusėje), atsiraodo ir katalikų parapijine mokykla. Tokios mokyklos yra buvusios Papilyje (XVII a. pradžioje), Švobiškyje (XVII a. pr.), Krinčine (nuo 1611 m.), Čypėnuose (1805 m. buvo 13 mokiniai). Vabalninko parapijine mokykloje 1781 metais lankė 32 mokiniai, 1782-44, 1798-40, 1804-18, 1805-15 ir 1828 m. - 42 vaikai, bet toje mokykloje žymiai olai suolarė bajonų vaikai, o valstiečių tarpe nerastiingumas buvo didžiausias. Tai rodo kad ir vienas 1836 metų dokumentas. Ji turėjo pasirašyti 112 Vabalninko valsčiaus valstiečių, bet pasiraše savo ranka tik 6, nes kiti buvo nerastiingi²⁾.

¹⁾ lietuviškoji enciklopedija, t. 3. K., 1935, s. 1181-1194.

²⁾ Akiras-Biržys. Biržų apskritis. K., 1932, p. 512.

Parapijines mokyklos lietuvoje arba visai neturėdavo savo bibliotekelių, arba jos paprastai buidavo labai nežymios. Šiuo atžvilgiu išskiria iš kitų Joniškelio parapijine mokykla, įsteigta 1808 m. Jeno Karpio lešomis. Turime žinii, kad Joniškelio mokykla 1833 m. turėjo iš viso 190 knygų (4 rusiškas, 171 lenkiškų, 8 lotyniškas, 7 vokiškas ir nė vienos lietuviškos)¹⁾. Reikia manyti, kad švai bibliotekai knygos buvo parenkamos tinkamoms mokyklai, rimto turinio ir pažangios, nes joje dirbo mokytojai, baigę Vilniaus universitetą. Vienas iš jų, Juozas Blusys, 1817 m., pew, išsirāše H. Pestalocio „Wykład Metody Elementarnej“, J. Lelevelio „Rzut oka na dawność narodów litewskich“ ir kitas.

Feodalizmo laikais ūabalininko yra buvusi parapijos biblioteka²⁾. Ji komplektavosi klebonijosje jaučiaus buidais pamäciu. Iš 1857 m. bažnyčios inventoriuose knygos nustatyta, kad 1857 m. biblioteka buvo staiga perolięjusi. Mat, klebonas H. Paulavičius apie to laiko bibliotekai padovanojo visas savo knygias. Kiek ir kokių knygų buvo taobs bibliotekoje, rodo šie

¹⁾ Lukšienė M. Bibliotekos Lietuvoje XIX a. pirmoje pusėje. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 5. V, 1966, p. 109-136.

²⁾ „Bibliografijos žinios“, 1937, p. 255.

skaičiai:

a) mokslo šakomis:

Skyrius	iki 1857m.	1857m. išsięta	1857m. buvo b-koje
0 - Bendrybės	2	-	2
1 - Filosofija	1	14	15
2 - Teologija	101	100	201
3 - Socialūs mokslai	1	13	14
4 - Kalbotyra	1	6	7
5 - Griežtieji mokslai	1	-	1
6 - Žeikomieji mokslai	1	-	1
7 - Menas	-	-	-
8 - Literatūra	2	37	39
9 - Istorija	4	14	18
Mūsų viso	114	184	298

b) kalbomis:

	iki 1857m.	1857m. išsięta	1857m. buvo b-koje
lenkų kalba knyguose	91	177	268
lotynų " "	21	-	21
Prancūzų " "	1	4	5
lietuviečių " "	1	1	2
Rusų " "	-	1	1
Graikų " "	-	1	1
Mūsų viso	114	184	298

Bažnyčių bibliotekoms testamentais užrašydaus savo knygų rinkinius ir knygai, ir paraičiai inteligenčiai. Didelę privačią biblioteką apie 19 a. vidurį turėjo sukomplektavęs Kastantas Balbianis (1795 ar 1796–1878), mokytis Vilniaus universitete ir čia 1819 m. gaves medicinos daktaro laipsnių. Kurį laiką jis buvo Petrapilyje medicinos departamento vicedirektorius, vėliau daktaravo Biržuose, kur ir mirė. Po jo mirties jo dvejų namai Biržuose, kartu su biblioteka, perejo sinodo žinion. Dar 1922 ir 1923 m. ji tebebuvo Biržuose, ir tų metų Lietuvos ev. reformatų sinodas Biržuose jos valdymo reikalus suvarsti¹⁾. Buvo Balbianio namai seidlegė 1944 metais. Jie buvo Aptiekos (vėliau Žagilio) aikštės ir Vytauto gatvės kampe.

Didikus sekolam, knygas ėmė rinkti ir kai kurie mažesni lietuvių žemvaldžiai. Dvaruose diodelių rinkinių ēmė nauti 19 a. pradžioje, kada veikė Vilniaus universitetas, kėlęs bendrą visuomenės kultūros lygi. Dvarų knygomis naudodavosi ne tik savininkai, bet ir artimesnii jų kaimynai. Šios kolekcijose jau būdavo daugiau pasaulietinio turinio knygų.

1831–1863 metų laikotarpyje daugiausia

¹⁾ „Mūsų žodis“, 1923, Nr. 9–10, p. 14; 1931, Nr. 4, p. 156.

gimsta visos privatinės dvarų bibliotekos. Didžiausia iš jų buvo Biržų Astravo dvaro savininko grafo Jono Tiškevičiaus (1802-1862) biblioteka. Jau ankščiau turėta savo knygų kolekciją jis praturtino, nupirkdamas iš grafo Mykolo Borcho (1810-1859), Preilių dvarininko Latgalijoje, vertinęs biblioteką. Pirkty knygų tarpe buvo daugybė istorinių veikalų su timomis kalbomis, ypač pasakojančių Lenkijos istoriją. Minėtiniai tokie reti leidiniai, kurių kontrreformacijos šulys Yoko bo Vujeko (1541-1597) „Postile“ (1584 m. leid.), Herbinio „Religiosa Kijovienses crypte“ (Jena, 1675), arionys „Biblioteka Fratrum Polonorum“ (1656). Didžiausia kolekcijos retinybė buvo inkunabulos lotynų kalba. Speciškintų veikalų buvo rusų kalba - 145, lotynų ir vokiečių - 501, lenkų - 1262, prancūzų ir anglų - 2604, iš viso 4546¹⁾.

J. Tiškevičiaus kolekcijoje buvo ir jdomius įžymius armenų rankraščių, senovės Radivilų archyvo dokumentų, daug žemėlapiai ir paveikslai (1063), taip pat archeologijos dalykai (226) ir kitko. Visus šiuos Astravo dvaro kultūros turitus sukatalogavo archeologas Eustachijus Tiškevičius (1814-1873), atvykęs į Biržus prieš 1870 metus ir radęs iš viso (kartu su knygomis) 7565 vienetų.

¹⁾ Žinas J. Biržai. K., 1931, p. 136.

Po pirmojo pasaulinio karo Astravo bibliotekos knygos likučiai, kaip teigia prof. J. Yčas¹⁾, buvo atiduoti Biržų gimnazijos globai. Nežinia, kuo remdamasis J. Yčas tai trūtina. Biržų gimnazijos levių mokytojas Jonas Šilys, kuris po karo ėjo iš gimnazijos bibliotekininko pareigas, paklausėtas 1964 metais, neprisimėne, kad gyvavęs knygos fonduose levių buvo Astravo knygos. Nemažai knygos iš šios bibliotekos yra Biržų kraštotoiros muziejuje. Dalis Astravo Tiškevičių knygos ir bylų buvo sukranta ant Biržų reformatų bažnyčios lubų. Kam priklauso čia atgabenta ir klebono P. Jakubėno globen perduota literatūra ir dokumentai, tikrus jų dydymus nėra. Galėjo priklausyti ir prof. J. Yčui, nes jisai apie 1922 metus paprašė Liudomirą Narlopką padaryti šio turto sąrašą. Surašytojas suregistravo apie 200 vienetus (100 knygos ir apie tiek pat bylų). Už darbą jam buvo Yčio sumokėta markėmis. Kai apie 1945-1946 metus čia atvažiavo istorikas Vytautas Kondrotas žiūrėjo tas knygas bei dokumentus ir norėjo jas paimti, tai kurigine M. Jasinskienė uždavė, tvirtindama, kad sis turmas priklauso J. Yčui.

1) Yčas J. Biržai. K., 1931, p. 136.

2) Kapitalizmo laikotarpis (1861-1940)

a) Kapitalizmo išigalėjimo metai (1861-1900)

Baudžiaros pamaikinimas 1861 metais, paspar-

tino kapitalizmo vystymąsi žemės ūkyje ir pramonėje.

Didelių socialinių priestaravimų mieste ir kaime. For-

mavosi miesto buržauzija ir proletariatas. Kaime vis

daugiau ėmė rasti inteligentų, kilusiu iš valstiečių.

Išigalint kapitalistiniams santykiams, susidare sėly-

gos formuotis lietuvių nacių. Atsirado geresnės gali-

mybės toliau kilti kultūrai. Šiuo metu, kaip ir ank-

čiau, lietuviškų knygų nedaug buvo, bet dabar, vys-

tantis kapitalizmu, išaugo jų poreikis. Taip, caro

valdininkai ēmė vykdyti nacionalinės priespaudos poli-

tyko ir visaiip persekioti kultūrinį judėjimą.

Didelis smūgis lietuvių tautai buvo lietu-

viškos spaudos lotyniškais rašmenimis uždraudimas.

1865 m. rugpjūčio 23 d. Caro valdžios įsakymu nuo tos

dienos buvo sustabdytas naujų lietuviškų knygų lei-

slimas Lietuvoje. Ju nebuvos galima ne tik platinti,

bet ir pas savę laikyti. Uždraudus spaudą, kar-

tu buvo suduotas skaudus smūgis ir biblioteki-

ninkystės vystymuisi mūsų krašte. Draudis negalė-

jo pareikšti jokios iniciatyvos kultūros ir švietimo

srityje. Esant lietuviškai knygai uždraustai, negalima buvo ir galvoti apie koki nors liaudžiai prieinamus lietuviškus bibliotekus steigimą ir laikymą. Biržų krašte per visą spaudos olaudimo laikotarpi, kuris truko net 40 metų, neveikė jokia oficiali biblioteka, nerantį liaudžiai jos gimtaja kalba šviesą. Tokios dalykų padėties kultūros srityje ir siekė caro užriaušybę, nes jinai, kaip sakė V. J. Leninas, „mirštamai lejojo mokslo sesijungimo su darbo žmonėmis“¹⁾.

Uždraudus lietuviškų knygų leidimą Lietuvoje, buvo pradėta jas spausdinti užsienyje. Jas slaptomis gabendavo į Lietuvą ir čia platinclavo, vadiniameji knygnešiai. Daug tokius knygnešius turėjo ir Biržų kraštas. Žymiausias knygnešys, žinomas ne tik Biržų apylinkėje, bet ir visoje Lietuvoje, buvo suosteitis Jurgis Bielinis (1846- 1918). Garsėjo tuoipat knygnešio Pranas Ūberkelis (g. 1859), Petras Šembelis (g. 1870), Antanas Krasinskas - Uoverys (g. 1886). Knypoms laikytis kai kurie knygnešiai turėjo slaptus sandėlius, iš kurių duodavo žmonėms knygas ir pariskaityti. Pav. A. Krasinskas - Uoverys, knygnešys nuo 1886 metų, turėjo draudžiamus maštus sandėlių pas

1) Leninas V. J. Raštai, t. 2, p. 76.

Kazi Šembelė Pasvalyje 1895-1900 metais¹⁾; vienas mola.
tinis J. Bielinio knygų sandelių buvo knygnešis Stego Pa-
vilionio namuose, Grikeliau k.²⁾. Tokie sandeliai iš otalies
žmoniems atstodavo slaptas bibliotekas.

J 19 a. pabaigą kaimuose buvo susikūrusių
jaučių draugijų ir knopelių, kurie pagrindinis uždavi-
nys buvo steigti mažas bibliotekėles ir platinti knygas.
Organizacijų nariai palaikydavo ryšius su knygnešiais,
iš kurie gaudavo knygų. Apie Biržus kaime slaptai
veikę „Apaščios ir Nemunilio susivienijimas“, „Svirplys“ ir
rodo, „Atakla“ buvo perdom bibliotekų kūrimo organi-
zacijos.

Apie 1886 m. įsisteigusią „Apaščios ir Nemuni-
lio susivienijimo“ draugiją rašo J. Čerka-Čerkauskas
(p. 1856) savo atsiminimiuose³⁾. Jisai sako, kad šios
draugijos nariai nuošolavo slaptus susirinkimus Nemuni-
lio Radviliškyje, leido laikraštelių „Palemonas“.

Draugijėlė „Svirplys“ kurios centras buvo
Kviniškyje⁴⁾ pas Lapienę, steigė knygynėlius, platino kny-

1) Knygnešys. 1864-1904, [t.] 1. K., 1938, p. 156.

2) Akiras-Biržys. Biržų apskritis. K., 1932, p. 480-481.

3) Čerka-Čerkauskas J. Jš atsiminimiuose prie „Nemunilio
ir Apaščios susivienijimo“. – „Mūsy senovė“. 1938, t. 2. Nr. 3(8), p. 433-434.

4) Jakubėnas P. Kokį vaidmenį suvaidino Bielinis lie-
tuvas atgijime. – „Knygnešys“. 1864-1904, [t.] 1. K., 1938, p. 52-53.

gas ir laikraščius. Povilas Jakubėnas apie jos tikslus ir veikloje pasakoja: „Svirlio“ uždarinys buvo steigti knygynelius švietimo platinimui tarp kaimo gyventojų. Tokie knygynėliai buvo įsteigti Savičiuose, Tryškiuose pas Janušą, Kriūkiųje pas Lapienę, Biržuose pas Zofiją Cumftaitę, vėliau Šepetienę ir ži. noma, pas draugijėles steigėjus¹⁾.

Tokių pat tikslų turėjo organizacijos, kurios centras buvo Savičiuose. Ji vadinosi, berođs, „Atkala“.

Daugijant intelektuų skaičiui, pradėjo daugiau mastis ir armeninių bibliotekelių. Didelę armeninę biblioteką turėjo ir ją brangino poetas Stanislovas Žeplis (1843-1915), gimė vienos mokytojos, nuo 1894 m. apsigyvenęs Biržuose. Jis buvo tikras bibliofilas ir turėjo nemažai vertinimų knygų, pav., 1591 m. išleistą J. Bretkūno „Postilę“, A. Šleicherio „Lietuvių kalbos gramatiką“ (Praha, 1856) ir kt. Po S. Žagilio mirties jo knygos buvo sudėtos Biržų reformatų parapijos klebonijoje, pas kun. P. Jakubėnį. Jo knygų yra turėjęs ir prof. J. Yčas.

19 a. pabaigoje jau daugelyje dvare galima buvo rasti knygų rinkinius. Už dėlto dalis dvarininkų, matyt, olar jautė tam tikrų knygų trūkumą, nes prieš 1898 metus kai kuris Biržų, Nemunėlio Radviliškio apylinkių dvarininkus iniciatyva buvo suorganizuota „skra-

1) Jakubėnas P. Jis priespaudos ir vargo laikų.

- „Biržų žinios“, 1929, geg. 12.

jojanti" biblioteka. Jos knygos keliavdavo iš vienų namų į kitus iš anksto nustatytu ratu. Kas buvo šios bibliotekos organizatorius, iš kur knygos buvo gaunamos ir kur jos, visų perskaitytos, pasidėdavo, dabar nežinoma. Šios bibliotekos knygos, eidamos ratu, pateko lavo ir į kai kurį kitų inteligentų rankas. Žinoma, kad jas yra skaičiusi Elena Cumftaitė (1876-1948), N. Radviliškio kungo slukė¹⁾.

Po baudžiavos panaikinimo atsirado valdžios tvarkomyje pradinis mokyklos, pav., Biržuose (1863)²⁾, Papilyje (ist. 1864 m.)³⁾, Kvetkuose (1865 m.), Pabaržėje (1871 m.), N. Radviliškyje (XIX a. pab.), bet jų buvo labai maža. Pradinės mokyklos turėjo šiokias tokias bibliotekas, bet jų knygos buvo nusiškos. Mokyklos bibliotekos skaitytojai turėjo labai nedaug, nes didžioji dauguma vaikų tų nusiškų knygelių genai nemuprasdavo ir nemorečiavo imti į rankas.

XIX a. pabaigoje caro valdžia, pasisvorusi aukleti liudij reakcines monarchistines ir religines ideo.

1) Papasakojo 1969 m. bal. 21 d. Liudomiras Nas. topka, E. Cumftaitės - Nastopkiene sūnus, gyv. Biržuose.

2) Biržų gimnazija. Biržai, 1931, p. 19,20. Taip pat: Yčias J. Biržai. K., 1931, p. 124.

3) Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t. 2. V., 1968, p. 761.

logijos dv asia, ēmė kurti prie pradinis mokyklos vadintomos liaudies bibliotekos. Taip buvo vadintomi prie pradinis mokyklos bibliotekos steigiami tam tikri knygos, skirtys liaudžiai skaityti, skyriai. Jiems vadovauči buvo ipareigoti mokytojai. 1897 metais štokie skyriai, kaip vėl L. Vladimirovas¹⁾, buvo atidaryti prie visų Vilniaus švietimo apygardos kaimo pradžios mokyklos (liaudies švietimo ministerijos liaudies mokyklos ir parapijinis mokyklos). Taigi jie buvo tada atidaryti ir Biržų krašte, nes Biržai priklausė Vilniaus švietimo apygardai.

Kaip veikė Biržuose tos „liaudies bibliotekos“, šiuo tarpu neturime žinii. Reikia manyti, ne blogiau ir ne geriau, kaip kitų vietyų liaudies bibliotekos. Kauno gubernijoje 1900 m. kiekvienas jų savo fonde yra turėjusi vidutiniškai po 219 knygų ir brošiūrų, o skaitytojus maždaug po 40. Knygas iš jų imdavo skaityti daugiausia tik mokslininkai arba neseniai baigę mokyklą jaunuoliai. Valstiečių liaudies bibliotekos knygos bėveik ueskaitydavo, nes jos visos buvo parašytos jums blogai suprantama rusų kalba ir daugiausia neįdomios. Liaudies bibliotekos savo fonde galejo laikyti tik tas knygas, kurios turėjo liaudies švietimo ministerijos mokslinio komiteto aprobatą.

1) Vladimirovas L. Caro vyriausybės politika kultūros - švietimo srityje Lietuvoje 1861-1904 m. laikotarpiu. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 3. V., 1964, p. 165.

Nuo 1897 m. Kauno gubernijoje buvo steigiami lietuvių blaivybės globos komitetai, kurie, nūjindamiesi kultūringu lietuvių poilsiu, miestuose ir miesteliuose organizavo arbatines, bibliotekas - skaityklas, renčdavo lietuvių skaitymynus bei koncertus. Lietuvių blaivybės globos komitetas buvo įsteigtas ir Panevėžio apskrityje, kuriai tauba priklausė ir Biržų rajonas. Šio komiteto veikla placiąi nepasireiškė. Jis tik Panevėžio mieste prie arbatinės 1898 m. įsteigė biblioteką - skaityklę¹⁾. Biržų krašte jokių bibliotekų - skaityklų jis suorganizavęs nebuvo.

6) Revoliucinio judėjimo pakilimo

metai (1901 - 1918)

Lietuvių, siekdama uversti carinį režimą, likviduoti dvarininkų žemivaldą, panaikinti nacionalinę priespaudę, ištraukė iš revoliucinės kovo. Pakilus revoliuciniams judėjimui, caro valdžia buvo priversta daryti išraiškas nuolaidų. 1904 m. geg. 24 d. caro valdžios potvarkiu buvo panaikintos draudimas spausdinant lietuviškus mėtus lotyniškais spaudmenimis. Nors draudimas lietuviškus mėtus spausdinti ir

1) Vladimirovas L. Caro vyriausybės politika kultūros - švietimo srityje Lietuvoje 1861-1904 m. laikotarpiu. - „Bibliotekininkystės ir bibliografinijos klausimai“, t. 3. V., 1964, p. 179.

buvu panaikintas, bet pažangioji spauda ir toliau buvo persekiojama. Vis dėlto, kultūrinis lietuvių gyvenimas smarkiai pavyko. Ėmė kurtis knygų leidimo bendrovės, steigėsi įvairios kultūros - švietimo draugijos, organizuavosi bibliotekos.

1905 m. Vilniuje buvo įsteigta „Lietuviškųjų knygynelių draugija“. Jos tikslas, kaip rašo „Žarija“, buvo „pravesti kelią geroms knygutims į sodžius, duoti žmonėms gerą pradžią, kad jie pamėgtų skaitymą ir toliau patys laučintysi“¹⁾. Vienas iš veikliausių jos organizatorių buvo P. Bugailiškis (1883 - 1965). Ši draugija per 1905-1906 m. įsteigė įvairiuose Lietuvos miestuose ir kaimuose iš viso 39 knygynelius (bibliotekėlis tuomet buvo vadinamas knygyneliu) ir 4 filijas. Viena iš jos įsteigta filija buvo Vabalninko²⁾.

Vabalninko knygynelis buvo įsteigtas 1905 metais³⁾. Charakteringas šio knygynelio likimas. Kaip rašo „Lietuvos ūkininkė“ Kipšukas iš Pakapės⁴⁾, tuz metų vasarą Vabalninko susikūrė „burelis knygoms skaityti. Iš pradžių knygturėjome mažai. Paskiaus gi, atsiradus didesniams skaici

1) P. B.-is. Lietuviškų knygynelių olimpiadija.

- „Žarija“, 1907, geg. 30. Nr. 1, p. 9-10.

2) Ten pat.

3) „Lietuvos ūkininkas“, 1906, Nr. 49, p. 568.

4) Ten pat.

tytojų skaičiui, parsisiųsdinome iš Vilniaus „knygynėlių“ ir itaisėme aptiekoj. Daugybė žmonių pradėjo skeityti". Tai aptiekai vadovavo provizorius Kazys Matulis (apie 1870 – apie 1916). Jis rūpinosi liaudies švietimu, buvo aktyvus 1905 - 1907 metų revoliucijos dalyvis. Mūž dalyvavimą Čypeny (Uabalninko) valščiaus valstiečių revoliuciniame judėjime jis buvo nubaustas: atvykęs skraujantis draugėnų būrys nusiaubė aptiekę (1905. XII. 12), pats vaistininkas buvo nuteistas 4 metus kalėti. Kartu su aptiekė kazokai su policija sunaikino ir pažangus knygyną.

1906 metų rudenį, šiek tiek apsiširdę laukose, žmonės pradėjo turtis apie knygyno atmaišinimą. Sužinojęs apie šį sumanymą ir jam nepritardamas, Uabalninko klebonas Antanas (tėvas Pranciškus) Bizauskas (1861-1937) paprašė iš sakyklos visus, kurie skaito knyges ir laikraščius, po visam susirinkti ir, kaip rašo toliau tas pat korespondentas, patarė „prie klenčionijos atidengt parapijine lietuviškų knygų sankrovę, reikės sudet po 20 kapeikus, ir jis išrašysios knygų visokio turinio... Apie knygynelio reikalus galėsime spresti tiktais tie, kurie įnešiu po 1 rublį“. Parapijiečiai kuno paklausa ir prisiodejo prie klerikalines draugijos. Lietuviškų krikščionių demokratų savaitraščio „Šaltinis“ korespondentas rašo iš Uabalninko apie šį įvykių: „Neseniai pas mus iškurtia knygynelis. Žmonis

norai skaito. Prisirašius prie knygynelio yra jau apie 500 ypatų¹⁾. Ar pažangusis knygynelis buvo atnaujinamas, nežinoma. Galima spėti, kad jis atgriūvintas nebuvęs, nes 1907 m. ir pācios „lietuviškųjų knygynelių draugijos“ veikla buvo īmais nutraukta.

Labai panašus buvo ir Salamiesčio knygynelio likimas. „Lietuvių ūkininko“ korespondentas rašo²⁾: „Salamiesčio miestelyje šviesę mylinčių žmonių buvo iškurtas knygynelis. Jis jau gyvavo nuo 1905 m. Knygų tame buvo gana daug, ir daugiausiai moksly. Nekuri žmonės, kunigo neklausydami, skaitė tas knygas ir nieko piktose nematė. Bet musų kunigas³⁾ – garsus bedievius priėšas ir jų rasiųs naikintojas, užgirodys, kad iškurtas Salamiesčio knygynelis, praudijo jį ant pamokslų ir šisip suejimuose peikti, sakydamas, kad tam knygynelyje visos knygelės bedieviskos. Dėlei konkurencijos... išitaisė savo knygynelę, į kurį neužmiršo įtalpinti ir šv. Kazimiero draugijos išleistų knygų, kaip „Ar bus geriau, kad socialistai gaus viršę“ ir kitų panašių“.

Apic pažangusį knygynelį buvo pranešta policijai. „Bet atsemasta ydulos ir pakštia liežuvis, – mano toliau „lietuvių ūkininkas“, – rugpjūčio 6 d. policija paėmė virsus ten

1) „Šaltinis“, 1907, vasario 7 (20), Nr. 8, p. 123.

2) „Lietuvių ūkininkas“, 1908, rug., Nr. 38, p. 414.

3) Juozas Dementas (miręs 1912).

buvusius raštus".

Yra gynant kažkoks knygynėlis ir Bakšenų kaimė (3 km. nuo Salamiesčio). Tai liudija išrašas, padarytas K. Griniūnas paruoštas ir „Šviesos“ bendrovės 1905 m. išleistas knygelės „Šveicarija ir jos kalnai“ vieno exemplario viršelyje: „Bakšenų knygyno, 1907 m. sausio 15 d. „Šveicarija ir jos kalnai“, № 8“. Kick tas knygynėlis turėjo tomis, pasakyti negalima: mums yra žinoma išlikusi tik viena čia minima knygutė¹⁾. Matyt, knygynėlis buvo gerai prižiūrimas, nes leidinėlis įmštas į kietus viršelius.

Priš pat pirmajį paraušinį karą Pasvalyje išsierteigė skaitymo mėgejų draugija. Kauno gubernatorius patvirtino jos įstatus 1914 m. gegužės 30 d.²⁾. Šios draugijos bibliotekėlė didesnio kultūrinio vaidmens, matyt, nesurūpiolino, nes 1915 m. vasarą Pasvalys jau buvo vokiečių užimtas ir bibliotekėlės veikla turėjo sustoti.

Buržuažiniai ir klerikaliniai visuomenės sluoksniai, kovodami priš demokratines ir socialistines idėjas, Vilniuje išteigė „Lietuvių apsrietimo draugiją“ „Vilniaus Aušra“, kaip atsvartą pačangioms kultūros – srietimo draugijoms. Jos įstatai buvo valdžios patvirtinti 1907 m. vasario 15 d.

1) Ji yra K. Snarskio armenineje bibliotekoje, Biržuose.

2) Vladimirovas L. Visuomeninių bibliotekų vystymasis Lietuvoje 1861-1917 m. — „Moksliunes bibliotekos metraštis 1958-1959“. V, 1961, p. 67-101.

Vienas iš uždarinių buvo Vilniaus ir kitose gretimose gubernijose steigtas, laikytas ir šepti knygų sancrovos, liudies knygynus ir skaityklas. Iš šios draugijos vyriausiojai valdybę buvo išrinkti draugiausia reaktingi ammenys ir energinga veikla iši draugijos nepasiūlymo. Draugijos skyriai buvo leidžiami steigtas tik tiems piliečiams, kurių po patikrinimo pasirodydavo ergo lojalūs valdžiai.

Kai grupė vabalninkiečių paprašė leidimo įkurti Vabalninko „Vilniaus Aušros“ draugijos skyrių, vyriausioji valdyba paristengė gauti iš vietos kunigo M. Karoso informaciją apie steigėjų politines pažiūras. Karosas juos charakterizavo kaip „pirmieivius“, ir skyrius nebuvos leistas įsteigti¹⁾. Tokie faktai byloja, kad ir Biržų krašte knygynelių organizatoriams reikėjo nugalėti daug kliūčių, kol pasiekdauro savo tikslą, kad bibliotekų steigimą trukdė ne tik caro žanolorai, bet ir vietinių reaktingų veikėjai.

Bijodama revoliucijos, caro vyriausybė taip pat buvo priversta, kad ir nežymiai, plisti mokyklos tinklą. 1908 m. Biržuose buvo įsteigta keturklasė miesto mokykla. Joje mokisi nemaičias mokinįskaičius. Mokykla turėjo ir savo biblioteką. Per septynerius metus veiklos laiko tarpi

¹⁾ Vladimirovas L. lietuvių kultūros-švietimo draugijos 1905-1907 metų revoliucijos ir Stolypino reakcijos metais. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 2. V., 1962, p. 113-145.

(1908–1915) bibliotekoje buvo sukauptas nemažas knygų fondas. 1911 metais Vilniuje išleista knyga „Vilniaus švietimo apygardos moksleivių 1910 metų ekskursijos aprašymas“ (paruošta A. Šestovo) turejo eiles Nr. 227, o 1912 metais išleista knyga „Vilniaus švietimo apygardos vienurių mokyklų auklėtinųjų ekskursijos į Turkestana 1911 metų vasaros aprašymas“ (paruošta S. Medvedevo) turejo jau Nr. 525. Iš šių numerių galima slabar apytikriai matyti, kaip kasmet pamažu didėjo knygų fondas. Knygos buvo rusiškos. Čia buvo klasikų veikalų (pav., visi F. Dostojevskio raštai, A. Čechovo kūriniai), mokslinės literatūros (pav., V. Arsenariovo „Gogolismazistas“, „Gogolis – studentas“). Galimas daiktas, kad buvo knygų ir kitomis kalbomis, nes mokykloje, be vokiečių kalbos, kaip neprivalomi dalykai, buvo dëstomos lietuvių, prancūzų kalbos. Keturklašės miesto mokyklos bibliotekos knygas 1917 metais peremė „Saulės“ dronugijos įsteigta Biržų gimnazija.

Greičiausiai, 1912 metais Biržų keturklašės mokyklos mokiniai susibūrė į slaptą knopelę. Jos pirmyninku buvo išrinktas poetas J. Janonis. Knopelę suolėsi pažangūs mokiniai. Būrelis nariai, norėdami iegyti daugiau žinių ir išsilavinti, suorganizavo bibliotekelę. Ji buvo laikoma Malūno gatveje, kur tuomet gyveno mokinys U. Šlekys. Pradžioje bibliotekelę suolėsi pačių narių suankotos knygos, vėliau buvo viena

kitą knygą ir nusipirkta. Bibliotekėje buvo „Aušrinės“ komplektai, dėkilo romanai „Blūdas“ ir kitos lietuvių rašytojų knygos.

Po 1905 m. revoliucijos ėmė vartis daugiau valdinių pradžios mokyklų. 1913 metais arčiau Biržų jau veiki mokyklos Medeikiuose (ist. 1906 m.)¹⁾, Kirkiuose (1909), Klausučiuose (1910), Druseikiuose (1911)²⁾, Laužadislyje (1911)³⁾, Juodžioniuose⁴⁾, Luijanuose, Totorkalnijoje ir kitar. Biržuose, be mergaičių, „Saulės“ draugijos ir cerkvinės pravoslavų mokyklos, veikė dar ir dviklasė liaudies mokykla, atrirodusi iš elementarinių. Senesnės ir didesnės mokyklos turėjo gausesnes bibliotekas. Biržų dviklasės mokyklos biblioteka turėjo daugiau skaitojoj, negu kaimo mokyklos bibliotekos, nes mokslo dviklasėje truko penkerius metus ir vyresni mokiniai jau buvo pramoka rusų kalba. Kupreliskio pradinių mokykla (ist. 1902 m.) turėjo apie 900 knygų (viena spinta⁵⁾), bet skaitojoj gausumu, tur būt, negalejo pasigirti.

1) Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t. 2.
U., 1968, p. 541.

2) „Pasiuntinys“, 1911, kovas, Nr. 3, p. 94.

3) Ten pat.

4) Biržų kalendorius 1913 metams. Biržai, 1913, p. 73.

5) Papasakojo 1969 m. kovo mėn. pensininkas J. Vilminis, buves mokytojas, gyvenantis Drusėkiuose k.

Steigiant daugiau valdinų pradžios mokyklų, daugėjo ir prie jų veikiančių liudies bibliotekų. Knygų ir brošiūrų fondas kiekvienos bibliotekos klasėje buvo didelis, bet skaitytojų skaičius neraugę. Liudies bibliotekos jau anksčiau buvo nepopuliarios vietinių gyventojų tarpe, o po 1904 m., spaudą leidus, beveik visai neteko savo marinancijos galios. Žinome tik, kaol studentininkas K. Burbulis, 1903 m. baigęs Biržų pradžios mokyklą, pries išvažiuolamas 1906 m. į Petrogradą, keletą kartų ėmė skaityti knygas iš Biržų liudies bibliotekos. Kartais Biržų dvi klasės pradžios mokyklos vedėjas J. Protas (1876-1963), pažangus mokytojas, duodavo knygų pasiskaityti ir suaugusiems miesto bei kaimo žmonėms.

Šiuo metu parapijinės bibliotekų knygų sudėtis pasikeitė. Jeigu anksčiau knygos jose buvo, be mažes išimčių, vien lenkiškos, tai dabar jau beveik visos knygos buvo lietuviškos. Didžiausias procentas knygų buvo religinio turinio. Geigiamos reikšmės šios bibliotekos galejo turėti tik tos, kad jos pratino žmones skaityti knygas. Daugiau išsilavinę, pažangesni žmonės jomis marčai ir naudojosi.

Biržų parapijinė katalikų biblioteka galijo išsisteigtį pries pat didžių karų, apie 1913-1914 metus, kai jau buvo pastatyta vad. "ubagynė" prie pat bažnyčios. Jo globojo kun. K. Rimkevičius (1874 ar 1875-1919). Apie 1919 m. knygos joje buvo sudėtos vienoje spintoje,

kuri stovėjo „ubagynės“ salėje. Knygos, kaip atrodo, buvo išdavinejamos tik sekmadieniais. Burus šios bibliotekos skaitytoja O. Šimonytė, kaip pati pasakoja, čia perskaite „Istoriją apie Genovaitę“, pasaką „Kantropių Elvyra“, apysaką iš lietuvių gyvenimo „Užkeikto urvas“. Vėliau, Biržuose įsisteigus „pavasarininkų“ knopai, ši biblioteka jau priklausė „pavasarininkams“. Jų knopos nariai susirinkolavo sekmadieniais į „ubagynę“ pariskaityti ir klerikalinių laikraščių bei žurnalų („Pavasario“, „Naujosios vaidilutes“, „Žiolinio“ ir kt.). Paskutinius laikus knygų jau buvo padaujėjų. 1932 m. pabaigoje joje buvo 400 knygų ir 44 skaitytojai, kurie per šiuos metus perskaite 355 knygą¹⁾.

Vabalninko parapijine biblioteka, kaip pasakoja kun. J. Laniauskas, dirbęs Vabalninke 1920 - 1925 metais, išlikę žymiai amksčiai, negu jis į čia atvyko. Kiek biblioteka turėjo knygų ir kiek skaitytojų, jis neprisimena.

Kupreliškio parapijines bibliotekos įsteigimo metu taip pat nėra išvadinti; 1912 metais jau skaitytojai gaudavo iš jos knygų. Biblioteka buvo klebonijos patalpose ir turėjo keletą šimtų knygų. Jos būdavo išduodamos sekmadieniais. Abonentinio mokesčio neimolavo²⁾.

1) „Bibliografijos žinios“, 1933, Nr. 5, p. 146 (anketos duomenys).

2) Papasakojo J. Vilminis 1969 m. kovo men.

Pamaijinių bibliotekas, reikia manyti, buvo ir daugiau, bet apie jas žinių neriminkita.

Daug klas yra mates poetę J. Janonį, kuris 1909 - 1913 m. buvo Biržų keturklašio miesto mokyklos, dažnai skaitant knygas Jono Januševičiaus knygynę (knygyną paroduojuose). Šis knygynas pradijo veikti netrukus po lietuviškos spaudos leidimo ir pradžioje priklausė Jono seserai Onai (mirusių, bernols, 1908 m.). Knygynė buvo parolaičių namų liegtuvės, daugiausia klerikalines krypties knygos. Pradžioje parsinėsti skaityti knygos i namus, griečiųsių, nebuvo atvodoama. Bet knygynė ilgiuose pasiskaitytų nedraudavo. Po karo iš dvi lentynėles buvo sudėty brošiūreliai, kurias kai kuris leidavo pažinti ir i namus. Mimus J. Januševičių, knygynas perėjo į jo duktės Lucijos Januševičiūtės (ištakėjus - Samulionienės) nuosavybę ir gyvavo iki 1940 m. vasaros.

Šiuo laikotarpiu jau didesnis skaičius inteligentų buvo įsigyje savo bibliotekas. Biržuose nemažai knygų turėjo gydytojas M. Kuprevičius (1864 - 1932), pažangus keturklašio mokytojas L. Drožiavas, socialdemokratis provizorius A. Marcinkevičius, kun. P. Jakubėnas (1871 - 1953), spaustuvininkas J. Treciokas (1863 - 1927), advokatas F. Vasylėnas ir kiti. Labai didelę biblioteką turėjo Jonas Šepetys (1867 - 1941), Švobiškio, vėliau N. Radviliškio kunigas, 1905 m. revoliucijos dalyvis. Kai Šepetys kelisi iš Švobiškio į N. Radviliškį 1912 m., savo knygynui ir raštinei pervežti jis

pareikalavo iš švobiškių talkos 18 večių. Bet 18 večių švobiškių nesėsininko, todėl likusios knygos pervažė radviliškių. Visos Šepečio knygos sudėjė per I didžiąją karą N. Radviliškyje¹⁾.

Kaizerinė okupacija Biržų „kreise“ (apskrityje) truko trejetą metų. Jis Biržų miesto vokiečių kariuomenė pasitraukė 1918 m. gruodžio min. 24 d. Kaip visoje Lietuvoje, taip ir čia kultūrinis lietuvių gyvenimas buvo visiškai užgriaudintas. 1915 m. gruodžio 5 d. okupacijos valdžios išleistas spaudos ištymas „Pariepinis apie spaudą“ lieči ir Biržų spaustuvę, įsteigtą 1912 m. Jis skelbė, kad be Rytų kariuomenės Vyriaučiuijo vado leidimo draudžiamas bet kokių leidinių spaudiniamas, įvečiamas iš kitų kraštų bei platinamas Lietuvoje²⁾. Mokyklas, draugijas ir parapijininius bibliotekus veikimas ir vykstymasis Biržų krašte buvo nutrauktas. Likusios be priežiūros mokyklas, organizacijos, ypač dvare knygos buvo grobstomos ir naikinamos. Nemazą Biržų dvirklaies pradžios mokyklos biblioteka okupacijos metais buvo kažkieno išniesta.

Kaip neįailtingiai vokiškieji okupantai naikindavo knygų, kurias neturtingam kaimo žmogui būdavo nelengva

1) P. Jačinsko, gyn. Biržuose, parakojimas, užrašytas 1967 metais.

2) Stomienė V. Lietuviška spauda ir bibliotekos kaižeminių okupacijos priespaudoje (1915-1918 m.). — „Bibliotekų darbas“, 1964, Nr. 7, p. 22-25.

įsigytį, modo švobiškiečio Kazimiero Arcimavicius (g. 1888), kaimo siuvejo ir daivelius kūrėjo, bibliotekelės istorija. Kazimieras Arcimavicius, — rašo P. Biržys savo knygoje „Biržų apskritis“¹⁾ — „labei meigo knygas skaityt. Beiges pradžios mokyklo, nusipirko Pečkauskaitės „Jaunuomenės auklijimą“ ir Basanavičiaus „Lietuviškas pasakas“. Mūsų teta jam vos planus nenurovė, barolama, kam perka knygas, o ne drahuius. kita kartą Kaz. Arc., eidiamas per šventorių, pamati pas karabbelnikus gražius knygus. Bijodamas, kad teta vėl plaukų nerant, pirmiai nėjo į kirpyklę, nusikirpo plankus ir tik tada nusipirko ponus knygų. Taip po truputį pirkdamas iki dienž. karo turėjo 864 knygas. 1915 m. rokiūciams užėjus, Kaz. buvo išbėges iš namų. Uokiečiai visas Kaz. knygas su spinta išmete į šlapio grivą. Grizęs Kaz. su žiordgėla surinko apie 400 ne visai supaolintų knygų ir jas dabar tebeturi“.

c) Tarybų valdžios įkūrimo
laikotarpis (1918–1919)

Tarybų valdžia, įsikūrusi Lietuvoje, tuoju pradžioje rūpintis ir krašto švietimo bei kultūros reikalais. Laikinosios revoliucinės Lietuvos vyriausybės buvo priimtas nuteimas „Apie kultūros vertėmybių saugojimą“, kuriamė dar-

1) Akiras – Biržys. Biržų apskritis. K., 1932, p. 416.

bū žmonies buvo raginami saugoti, kad „kultūros žieliniai daugiau nebūtų draskomi“¹⁾. Respublikoje buvo steigiamos bibliotekos ir skaityklos prie mokyklų, klubų, dvarų. Nemaža iniciatyvos steigiant bibliotekas parodydavo ir vietas inteligenčijai.

Tarybų valdžia Biržuose įsikūrė 1919 metų sausio mėnesį. Vyriausybės nutarimus kultūros ir švietimo srityje 1919 m. Biržuose vykdė apskrities revoliucinio komiteto Kultūros ir švietimo skyrius. Jo rūpesčiu Biržų gimnazijos (istigta 1917 m., 1918–1919 m.m. buvo jau 4 klasės) biblioteka gavo kelias dešimtis komunistinio turinio knygų²⁾. Aktualios visuomeninės – politinės literatūros pareikalavimas respublikoje buvo visur labai didelis, o išleistos lietuvių ir Voronežo komunistinės literatūros buvo nedanug, todėl Biržų apskr. revoliucinio komiteto Kultūros ir švietimo skyrius tuo tarpu naturejo ir galimybės daugiau skirti gimnazijai knygų.

Papilio praeolinie mokykla naturejo jokios bibliotekės. Nuo 1916 metų vasario mėn. iki 1919 metų šioje mokykloje dirbo mokytoju poetas K. Binkis. Norėdamas aprūpinti savo mokinius knygomis, jis, niekieno nemarginamas, atrinko iš savo vėmėjosi armeninės bibliotekos įvairių mokiniams tin-

1) Stanienė V. Žs bibliotekų istorijos Tarybų Lietuvoje 1918–1919 m. — „Bibliotekininkystės ir bibliografinijos klaušimai“, t.3, p. 87.

2) „Biržų gimnazija“. Biržai, 1931, p. 37.

kamų knygų ir sudare mokiniams pariskaityti bibliotekėlę¹⁾.

Apskrities Kultūros ir švietimo skyrius, negaudamas daug knygų, neįstengę atidaryti Biržuose manines bibliotekos, bet užtai jis atidaria mieste, Birvono (dabar Vytauto) gatvėje, Kalinauskio namuose, knygyną (pervduotuvę). Jame buvo parolainejami vien Lietuvos reikalų komisariato Kultūros ir švietimo skyriaus leidiniai. Knygynas turėjo tikslą kuo daugiau išplatinti žmonėse šios aktualios literatūros. Matyt, dėl to jo vėlejos Druseika duoda vaivir i namus parsinesti pariskaityti knygelius. Pav., K. Snarskinių vėlejas buvo daug pasiskaityti porą knyginių. Šis knygynas ilgai gyvoti negalejo, nes 1919 metų gegužės mėn. pabaigoje Tarybų valdžios organai iš Biržų pastraukė.

Be abejo, Biržai greit būtų susilaukę mažinės bibliotekos ir skaityklos, jeigu čia tarybų valdžios veikimo nebūtų mitraukę miestą užmez kontrrevolinčinių dalinių.

1) Vilminis J. Mano mokytojas. Atsiminimai apie K. Binkį. 1966, p. 21-22. (Šis jo darbas yra Biržų majorinėje bibliotekoje).

ol) Buršuazijos viešpatavimo
metai (1919 - 1940)

Užgniausis Tarybus valdžią Lietuvoje, komunistinės idėjos nežuvo. Negalėdama veikti legaliai, komunistų partija miejo į pogrinį. Mieste ir kaimo kuriasi ir veikia slaptos partijos ir komunistinio jaunimo organizacijos. Labiausiai joms rūpi skleisti komunistines idėjas. Knopelių narioi platinėdavo atsišaukimus, patys skaityolavo ir patikimiems anmenims duodavo parriskaityti knygų, laikraščių ir žurnalių. Komunistinei literatūrai laikyti būdavo įrošiamos slaptariečių bibliotekomis neparadinti, bet iš tikrujų jos vykdė bibliotekų funkcijas.

1923-1924 m. partinės knopelės veikė Biržų mieste, Čipėnuose, Patatuliečiuose, Devynbalsiuose¹⁾. Vėliau yra veikusios knopelės „Siūlo“ fabrike²⁾, Štakiniuose, Daudžgiriuose, Užusiliuose ir kt. vietose³⁾. Aktyvūs komunistinės lite-

¹⁾ Bitinaitė V. Revoliucinis darbo žmonių judėjimas Biržų apskrityje 1919-1940 metais. — „Biržiečių žolis“, 1967, geg. 18.

²⁾ V. Bitinaitė rašo, kad „Siūlo“ fabrike partinė knopelė susišlojė 1924 m. pabaigoje. To negalejo būti, nes pats fabrikas įsteigtas tik 1930 m.

³⁾ Bitinaitė V. Revoliucinis darbo žmonių judėjimas Biržų apskrityje 1919-1940 metais. — „Biržiečių žolis“, 1967, geg. 23.

ratūros gabentojai ir platinėjai buvo V. Narvydaitė, J. Striūnas, P. Kutra, M. Kutrauti, S. Kagan, B. Pečiulis, J. Vosylis ir eile kitių. Biržų parajones komitetas turėjo keletą vietų, kur eile metų pastoviai buvo slėpiama komunistinė literatūra. Tai buvo nelyginant partinės literatūros bazės. Pav, dideli literatūros kiekiei ilgus metus buvo slėpiami Pakūdžių kaime pas Bliekas, Šeivynbalių kaime pas Petro Kultmę, Biržų mieste pas Sofiją Kagan, Kubilių kaime ir kitur¹⁾. Literatūros gabenimas ir saugojimas buvo susijęs su daugybe pavojų. Daugiausia policijos suciuptų ir iškalintų pogrinolinkų buvo tų, kurie gabeno literatūrą arba ją saugojo.

Biržų komjurnuoliui, norėdami užmaskuoti savo veiklą, apie 1923 metus įsteigė "Rytojau" biblioteką Tiltu (Basanavičiaus) gatvėje, parajones komiteto sekretoriaus Jono Striūno bute. Atykst iš kitur partijos funkcionieriai ir vietinių komjurnuolių galėjo atrošiai, nesukeldami didesnio įtarimo, lankytis pas Striūnį, kai ten buvo biblioteka. Tačiau jie būtų galėję žvalgybai aiškinti, kad buvo užėję gauti arba perkeisti knygų. Pas Striūnį karshien užsiolavo po keletą komjurnuolių ar komjurnimui prijungiančių moksleivių. Jie čia šnekodavosi, gincydavosi, skaitydavo, leisolavo žapirografuotus laikraščius. Kai ku-

¹⁾ Bitinaitė V. Revoliucinis darbo žmonių judėjimas Biržų apskrityje 1919-1940 metais. — „Biržės žodis“, 1967, geg. 30.

me iš jų paraimolavo ir knygų iš bibliotekos. Biblioteka spaudoje nesikelbė ir, matyt, buvo neįrengta valdžios įstaigose.

"Rytojus" biblioteka turėjo suinventoriuoti ne mažiau kaip 1022 knygas, tai tikrai žinoma iš elabur randaus buvusių jos knygų numeracijos. Didžioji bibliotekos knygų dalis suolė paties Striūžo armeninių knygų. Kitaip knygas buvo suankoję gimnazijos mokiniai, komjaučiuoliai ir Striūžo draugai, K. Snarskis, S. Makarauskas ir kt. Dažlis knygų iš jų pateko iš likviduotos "ausrininkų" bibliotekos. Bibliotekos steigėjams mažai nėrėjo knygų turinių: maskavimosi tikslams tiko bet kokios knygos. Žinoma, juodaišimtiškių knygų nepriimtavo. Vertingesnius veikalus (pvz., V. Fricės „Vakarų Europos literatūros istoriją“, Amerikoje 1920 m. išleistą vertimą į lietuvių kalbą) per Striūžą norintieji galejo gauti iš senesnių komunistų (J. Šaubaro) rinkinių arba iš Striūžo slaptavietės. "Rytojus" knygos buvo lietuviškos, viena kita buvo ir rusų kalba. Policijai išardžius komjaučinimo kuopele, turėjo likviduoti ir biblioteką.

Kurių laikų legaliai Biržuose veikė žydų darbininkų kultūros ir švietimo „Kultur – lygos“ skyrius. Jo veiklai vadovavo komunistai. 1923 m. jis turėjo suorganizavę ne tik rytmėtingų bei vakarinę mokyklas, bet ir knygyną (biblioteką). Taip pat ir Vabalninko tais metais veikė „Kultur – lygos“ skyriaus vakarinė mokyk-

ba, knygynas¹⁾. Dėl policijos persekiojimų „Kultur-lygos“ skyriavai veikė neilgai. 1925 m. Kultūros lyga visoje Lietuvoje buvo užolaryta.

Didžiausią biblioteką Biržų mieste turejo valstybinė gimnazija („Saulės“ draugijos įsteigta 1917 m., Švietimo ministerijos 1924.I.1. perimta iš Biržų apskrities valdybos). Jos bibliotekos knygos fondai buvo, palyginti, dideli dėl to, kad jai buvo perduotos, o dar steigiant gimnaziją, Biržų keturklasės miesto mokyklos knygos. Galėjo būti jei perduota (žinios labai abejotinos) dalis ir grafo Tiškevičių bibliotekos. 1924 m. bibliotekoje knygos buvo bene trys ar keturių šimtai, aukštos ir platių spintos. Daug knygos buvo rusiškų. Pradžioje, prieš gimnazijos suvalstybinimą, rusiškas daugiausia ir išdavinėdavo mokiniams. Čia buvo rusų klasikų veikalai: L.Tolstojaus, A.Čechovo, N.Gogolio, A.Ostrovskio, V.Korolenkos, A.Bestužev-Marlinskio, M.Saltykovo Ščedrino raštų rinkiniai, N.Pomialovskio kūriniai, Č.Zarvino veikalai, E.Renano „Kristaus gyvenimas“. Buvo ir užsienio klasikų veikalai, pav., G.Hauptmano, H.Heinės, K.Hamsuno, H.Senkevičiaus, Č.Bikenso ir kt. Mokytojų kambariye buvo sudėta Brokhauzo ir Efrono enciklopedija. Mokiniai apsidžiaugę, kai 1920 m. gimnazija gavo pirmąjį dažliai išleistų lietuviškų knygos siunta. Taž syki,

1) „Darbininkų kalendorius 1923 metams“. K., 1923, p. 124.

be kiti, buvo gauti Vaičianto „Pragjedrulius“ 2 tomai, B. Smogos legenda „Dievė iš ežero“, Žalios Rūtos „Laumis“. Gimnazijoje, Jansonienės namuose, nuo 1930 m. kovo 31 d. pradėjo veikti knygų ir čternalyų skaitykla. Ji budavo atidaryta po pietų nuo 5 ligi 7 val.¹⁾. 1931 m. sausio 1 d. gimnazija turejo 3603 knygas²⁾. Skaitykla ir biblioteka patogiai galėjo išsikurti, kai gimnazija subankė naujųjų savo rūmų (jie buvo pastatyti 1931 m. rugpjūjo 13 d.). 1933 m. sausio 1 d. biblioteka turejo iš viso 4163 knygas. Skaitytojų 1932 m. buvo 440, jie per šiuos metus perskaite 6.800 knygų³⁾. 1932 m. į skaityklą atsilankėjelavo kasdien vidutiniškai po 20 skaitytojų.

Gimnazijoje veikusios mokiniai organizacijos yra turėjusios savo knygynelius. Aušrininkų⁴⁾ knygynelį apie 1922 m. suolare ne mažiau kaip 122 knygos, tai nustatyta iš kurių išlikusių jo knygų numeracijos. Jo knygos buvo mokiniai suaukotos. Knygelių buvo aukoje S. Paliulis, B. Grigas, K. Snarskis ir kiti. Biržų gimnazii-

1) „Biržų žinios“, 1930, kovo 23.

2) „Biržų gimnazija“. Biržai, 1931, p. 63.

3) „Bibliografijos žinios“, 1933, Nr. 5, p. 146 (anketos duomenys).

4) Aušrininkai – smulkiai buržuazinė moksleivių organizacija, kuriai priklausė ir dalis socialistų, pažangių nuriteikiusių jaunuolių.

jos vyresniųjų ateitininkų¹⁾ knygoje 1923-1924 mokslo metais turėjo knygynelį, kurioje buvo 250 knygų²⁾. Moksleivių „Spinolulio“ organizacija taip pat turėjo savo knygynelį.

Biržų Dailis draugija „Mūza“ buvo įkurta 1918 m. lapkričio 22 d. Tai buvo scenos mėgėjų draugija, kuri ruošdavo vaidinimus, koncertus. Ji turėjo ir savo biblioteką, kuri rimčiau pradėjo veikti tik 1922 m. pavasarį. 1923 m. tų pradžioje biblioteka jau turėjo apie 600 knygų lietuvių, rusų, vokiečių, latvių ir lenkų kalbomis. Draugiai kaip 200 šių knygų buvo paaukolę. Draugausia knygų paaukojo Marta Stiebrytė - Heinčienė (mirusi 1959 m.) ir Povilas Jakubėnas (1871-1953). Dailžiausis olaičių šios bibliotekos sudarė scenos veikalai. Iš šių bibliotekų kreipdavosi dažniausiai tie žmonės, kurie, norėdami suruoštį vaidinimą, ieškodavo scenos veikalų, bet kiti pateičdavo ir kitokio turinio knygų. Knygas skaityti imdavo ne tik Biržų miesto bei jo apylinkių, bet ir tolesnių vienų, par., Krinčino, Salocių, Pasvalio, N. Radviliškio gyventojai. Knygos reikalavimas buvo labai didelis, ir „Mūza“ tik nedaugelį galidavo patenkinti³⁾.

1925 m. vasario 12 dieną Biržuose buvo įsteigta

1) Ateitininkai - klerikaline moksleivių organizacija.

2) „Ateitis“, 1924, liepa - rugpjūtis, Nr. 7-9, p. 408.

3) Žilys J. „Mūzos“ biblioteka ir skaitykla. —

„Biržų žinios“, 1923, sausio 28.

„Kultūros“ būrelis. Šio būrelio tikslas buvo švietis ir šviessti, rengiant kursus, paskaitas, koncertus, spektaklius, stengiant knygynelius, skaityklas, platinant knygas¹⁾. Reikia manyti, kad būrelis savo pradinių užduavimų - įsteigti knygynių - įvykdė, bet tas knygynelis vargu ar buvo kiek didesnis, nes apie jo veikimus spaudoje nežiūtka žinių. Po fašistinio perversmo beveik visi „Kultūros“ būreliai Lietuvoje buvo uždaryti.

Be lietuvių, Biržuose gyveno šiek tiek lenkų, latvių. Lenkai turėjo įsteigę po karo savo pradinę mokyklą. Prie mokyklos veikė biblioteka. Apie 1920-1921 metus ją įsteigė „Osvaldos“ draugijos skyrius. Bibliotekos reikalais rūpinosi Kaučių dvaro savininkas Ardinčius (Ordyniec). Knygas bibliotekai pradėjo suankoję aplinkiniai dvarininkai: Ardinčius, Hanusevičiai, Šilkarškių, Cemnolonskiai ir kt. Vėliau biblioteka „Osvaldos“ narių įmoketais pinigais pati ginklavavo knygas. Be to, biblioteka dar vienu keliu gaudavo knygas. Visi vienos lenkai dvarininkai priklausė „skrajojančios“ bibliotekai. Kas metai šios bibliotekos kiekvienas dvarininkas sumokėdavo po 10 lity. Už surinktus pinigus būklavo perkamos jai knygos. Kai visi „skrajojančios“ bibliotekos narai perskaitydavo nupirkias knygas, jas atiduodavo „Osvaldos“ bibliotekai. Taip kiekvienais metais ji gaudavo po 25-30 knyges²⁾. Bibliot-

1) „Biržų žinios“, 1925, kovo 8.

2) Papasakojo 1967.XI.23 buvusi šios bibliotekos skaitytoja, dabar pensininkė A. Slavikauskienė, gyv. Biržuose.

teka apie 1933 m. turėjo tris violutiniško diolomo spintas bei veik vien lenkiškų knygų (atseit apie 1500 knygų).

Knygas išduodavo pradžinės lenkus mokyklos mokytojai. Per visą laiką, vienos po kito, čia dirbo iš viso 3 mokytojai (1936- 1940 m. Stanislovas Šimbras, prieš jį - 2 merginos). Bibliotekos skaitytojai buvo ne tik lenkus mokyklos mokiniai, bet ir suaugę lenkai. Abonentinio mokesčio nei užstato nereikalaudavo.

Turėjo savo biblioteką ir latviai. Ją įkūrė prie ev. liuteronų bažnyčios latvų jaunimo kuopa "Lie-donis" apie 1925 metus. Jos vadėju pradžioje buvo Hugo Lešinskis, vėliau Ernestas Ribakas. Bibliotekos padžiai knygas suankoję panapjieciami. Vėliau kasmet tam tikros kiekis knygų iš Rygos veltui atsiųsdavo tuo metinis latvujos kultūros fondas. Saugiausia buvo grotinės literatūros (visi J. Roinio naštai, brolių Kaudzyčių romanai „Matininkų laikai“ ir kt.). Apie 1930 metus bibliotekos latviškų knygų formale buvo apie 1000 tomy.

Buržuazinių ugniausybė persekioko komunistinių ir pažangesnių krypties organizacijas. Tieki mieste, tieki ir kai me jų turimos bibliotekėlės greit būdavo užbaromas. Teho ieškoti naujų galimybių veikti.

Lietuvos KP III suvažiavimas, įvykęs 1921 m. spalio 24-29 d. Karaliaučiuje, pripažindamas, kad „būtinai

reikalinga panaudoti legalias galimybes darbininkų masių užkariavimui proletariato revoliucijai", nutekė, kad partijos narai turi aktyviausiu būdu dalyvauti visų legalių darbininkų, taip pat mažazemius valstiečių organizacijų darbe ir kreipti jų veiklą komunistine linkme. Partijos narai privaloapti ne tik profsąjungęs, darbininkų bei valstiečių varguomenės kooperatyvų, bet taip pat ir darbo žmonių kultūros - švietimo organizacijų narais; kur tokios kultūros - švietimo organizacijų nera, tenai turėjo būti jos sudarytos partijos draugų iniciatyva¹⁾.

Biržų apskrities partinės ir komjauimimo organizacijos stengėsi turėti įtakos įvairioms legalioms pažangosiems kaimo jaunimo lavinimosi organizacijoms. Ypač didelis dėmesys buvo kreipiamas į 1922 m. įkurtajį Lietuvos Jaunimo sąjungą, kurios skyrių pradėjo rastis Biržų apskritijoje netrukus po jos įsikūrimo. Jaunimo sąjungos šukis buvo „Švieskis ir šviesk". Viena iš pagrinolinių priemonių tikslui pasiekti buvo bibliotekelių organizavimas. Kiek žinoma, komunistinės idėjos geriausią dirbą rodė Papilio, Stačiūnų, Juodžionių ir Klausūcių jaunimiečiuose, nors ir kiti kaimus skyriuose buvo kairesnius pažiūrus jau nuoliz. Tai rodo kaol ir 1932 m. rugpjūčio 28 d. Biržuose iwykės pirmasis fašistinių laikų Biržų rajono skyrių atstovų suvažiavimas, kuriamo nemažai kritikos buvo

¹⁾ Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. 4. v., 1961, p. 148.

pareikšta jaunimo sąjungos centrui vadovaujančius valstybių liudininkų adresu.

Stačkūnų skyrius buvo įsteigtas 1925 metais. Šios organizacijos attingiausia narė buvo Marija Kutrautė (gim. 1911 m.), tarnavusi tuo laiku pats buožės. 1929 m. ji įstojo į Lietuvos LKJS, bet jau ir priės tai jai nupėjo patraukti kaimo jaunimą į kovojojus už liaudies laisvę gretas. Tiki įsisteigusi, Stačkūnų kuopa nutarė užstoti savo veiklos placių mastu, suorganizavusi įvairias sekcijas (švietimosi, knygų ir laukraščių platinimo sekcijas ir kt.). Ji nutarė steigti bibliotekelę iš paaukotų, paskolinintų ir nupirkintų knygų¹⁾. Galima neabejoti, kad toks knygynėlis ir buvo įsteigtas, nes organizacija buvo veikli, turėjo nemazai narų ir 1926 „tinkbosios demokratijos“ metais galėjo laisviau veikti. Po fašistinio perversmo kuopa pakenčiamus salygus veikti nebeturėjo, o 1933 metais buvo sciunto ir M. Kutrautė.

Neatsitiktinai 1924 m. įrekiurė Papilyje Lietuvos jaunimo sąjungos skyrius. Jam vadovavo Edvardas Trečiukas (1905-1941), revoliucinės kovos dalyvis, vėliau dirbęs partorpu Papilyje ir 1941 m. susandytas nacionalistų. Šios sąjungos prieelangoje pamaičiu, labai pamaičiu kūrėsi pogrominė organizacija, kuriai vadovavaro Edvardas. Tiki patiemis žmoningiausiams būdavo patikimas slaptos litera-

1) „Biržų žinios“, 1925, gruodžio 13.

tūros ir atsišaukimus platinimas. Jaunimiečių skyrius turėjo nemažą bibliotekelę, kuriuo apie 1930 m. buvo apie 200 knygų¹⁾. Vėliau ji išaugo iki keletos šimto tomų. „Sąjungos bibliotekoje buvo surinkta nemaža antireliginės literatūros, kuria norinti grobsti jaunimus“²⁾. Jaunimo sąjungos 1936 m. uždraudus, pogrindijje buvo dirbama ir toliu, tik kur kas sunkesnėmis salypomis.

Stipri komunistų įtaka buvo jaučiamai Lietuvos jaunimo sąjungos Juodžionis skyriuje. Jis įsteigtas 1932 m. liepos 24 d.³⁾. Prasolūkoje jo pirminkui, o vėliau vicepirminkui buvo išrinktas Petras Paunksnis (1903-1943), revoliucionio judėjimo dalyvis, už dalyvavimą valstiečių judėjime 1935 m. buvo nuteistas kalėti. Skyrius, kai įsisteigė, perėmė iš Juodžionis k. jaunimo knygynėlę su 70 knygų ir kvieta visuomenę aukoti knygynėliui knygą. Tuo būdu 1934 m. knygynėlis turėjo apie 150 knygų.

Ir kiti jaunimo sąjungos skyriai yra turėję knygynelius. Lomžadiškio skyriaus, įsisteigusio 1927 m. ir gyvavusio ketverius metus, turėta knygynėlis perėmė kaimyninius Semeniškių skyrius, įsisteigęs 1932 m.⁴⁾.

1) Pasakojo 1969 m. kovo mėn. pensininkas J. Vilminis, buvęs mokytojas, gyvenantis Drusiekis k.

2) Daugys V. Valsčiaus partango kelias. — „Biržiečių žodis“, 1967, sausio 4; 10; 17.

3) „Jubiliejinis jaunimas“. K., 1934, p. 122.

4) „Jubiliejinis jaunimas“. K., 1934, p. 122-123.

Klaipėdaių skyrius, įsteigtas 1925 m., olaras pagerejo, kai
iš jo 1927 m. perėjo mokiniai būrelis „Saulė“, kuris prieš tai
gana gerai veikė lygiagrečiai su jaunimiečiais ir turėjo
200 knygų bibliotekelę.¹⁾ Visi Lietuvos Jaunimo sejungos
skyriai buvo fasišinės valdžios uždaromi 1936 · II · 6.

Keime ir miesteliuose steigė knygynelius ir
kitos juosios jaunimo organizacijos, kurios siekė kultū-
rinių tikslų. Daugelis iš jų veikė savarankiškai, nepriklaus-
ydamos jokiems centrams. „Pasvalio Kultūros“ būrelis tu-
ri apie 50 narinių ir veltui įsisteigė knygynėlį iš „Kultūros“
b-ves liudinių²⁾, – rase vietinė spauda³⁾. Kiburių keime
1920-1927 m. veikė penkangi jaunimo draugija „Kibirkštis“;
jos narrai buvę bibliotekelės, kurioje buvo visi marksisti-
nių „Šviesos“ b-ves liudiniai⁴⁾. Galima pažymeti, kad
Meileikių jaunimo kuopelė „Marsas“, įsisteigusi 1918 m.,
1922 metais turėjo 75 paraukotų knygų bibliotekelę⁵⁾.
Aulių ir kitų arti esančių keimų jaunimas, susikūręs 1921 ar
1922 m. į bendrą kuopą, turėjo savo bibliotekelę, kurios kny-
gutes uolieni skrauti⁶⁾. Juodeikių jaunimas savo kuo-
pelės bibliotekelės knygųčių taip pat nepuole⁶⁾.

1) „Jubiliejinis jaunimas“. K., 1934, p. 120-121.

2) „Artojas“ (Pasvalys), 1924, spalis, Nr. 3, p.3.

3) „Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija“, t.2. V., 1968, p. 135.

4) „Biržų žinios“, 1922, gruodžio 17.

5) „Biržų žinios“, 1924, rug. 7.

6) „Biržų žinios“, 1924, rug. 16.

Bibliotekėles turejo arba nuošesi įkurti ir kitos kaimo jaunimo kuopelės: Vîškupėnų kaimo jaunimo draugija¹⁾, Bobėnų kaimo kairiosios krypties kuopelė „Draugas“²⁾ ir kt.

Jaunimas buvo ištroškas mokslo, šviesos. Bet kuri jaunimo kuopelė įsikurdama jauti būtingas reikalas išigytį bibliotekelę, knygų rinkinių turėjimas jau buvo tapęs tvirta tradicija. Tačiau kuopelė, išsigijusi šiek tiek knygų, dažniausiai greit nusiramindavo, manydama, kad savo uždarinių jau yra atlikusi. Neturėdami specialaus pasiruošimo, naišiu knygynelių nemokėdavo tvarkyti ir nebeieškodavo būdujų, jei darbui gyninti ir fondams plisti. Tokios su jaunuolišku entuziazmu įkurtos bibliotekelės suvaidino nemažą kultūrinių vociolmenų, pratindamas gyventojus skaityti knygas, vis dėlto dėl knygų negausumo labai daug naujos jaunimo švietimui negalejo duoti.

Tai matė kai kurie jaunimo švietimu obuolių susirūpingę kaimo darbuotojai. Buvo bandoma mažesnes bibliotekelės jungti į vieną didesnę biblioteką, kuri galėtų geriau veikti. Skaitytojus aprūpinimą knygomis, be kitų reikalų, svarstė 1926 m. liepos 18 d. Užušilių magazine įvykė apylinkės pažangaus jaunimo suvažiarimas. Jame, kaip rašyta vietas spaudoje³⁾, buvo „nutesta iš

1) „Biržų žinios“, 1924, rugpj. 31.

2) „Biržų žinios“, 1922, gruodžio 17.

3) „Biržų žinios“, 1926, liepos 25.

visų esamus apylinkės kuopų knygynelių sudaryti bendrą vieną knygyną, kuriuo galėtų naudotis visos apylinkės jaunimas. Kiekviena jaunimo kuopa, norinti prisidėti prie bendro knygyno, įgalioja vieną savo narę, kuris jeinė bendrojo knygyno valdybon ir atstovauja kuo pos reikalus. Pirmas tokius įgaliotinius pasitarimais nutarta perduančių rugpj. 1 d. 14 val. Lietuvių magazine".

Klerikalinių pavašarininkų kuopos, veikusios Biržų apskritijoje buvusiųjų valdymo laikotarpiu (iki 1940 m.), taip pat turėjo savo bibliotekiles. Paw., Kupreliškio kuopos bibliotekoje 1925 metais buvo apie 350 knygų¹⁾, Salamiesčio kuopą 1933 I-1 turėjo 228 knygų, o skaitytojų 22²⁾. Fašistinio jaunimo sejungos „Jaunoji Lietuva“ skyriai Biržų apskritijoje pradėjo pamažu kurtis nuo 1927 metų. Braškių skyriaus bibliotekėlė 1933 I-1 turėjo 126 tomus, 20 skaitytojų³⁾, turėjo ir kiti skyriai knygų. Pamaži i „Pawasario“ sejungos ir „Jauniosios lietuvių“ sejungos buvo ir lietuvių evangelikų jaunimo „Radvilos“ draugija, iš 1931 metų įsteigto vieno Biržų skyriaus iki 1939 m. išaugusi i 22 skyrių organizaciją (centras Biržuose). Jos tikslas buvo skiepyti jaunimui religinė ideologiją ir palankumą.

1) „Biržiščių balsas“, 1925, birželio 7.

2) „Bibliografijos žinios“, 1933, Nr. 5, p. 146 (anketos duomenys).

3) Ten pat.

fasistinėi vyriausybei. Beveik visi šios draugijos skyriai turėjo savo bibliotekėles. Didžiausius jų 1939 m. turėjo Biržų skyrius (759 knygų). Šis viso per visus skyrius tada turėta 2.230 knygų¹⁾. Šių organizacijų knygos buvo reakcinių pokūdžio ir jaunimo auklėjimui turėjo neigiamos įtakos.

Mokiniai aprūpiuimus knygoms, buržuazijai pradėjus valdyti, buvo stacių apverktinės. Šis seniaus likusių mokyklos knygos lietuviškei pradinių mokyklų buvo nepankaitomos. Mokyklos bibliotekas teko kurti iš naujo. Švietimo ministerija kurį laiką visiškai neskyrė lėšų mokyklų bibliotekoms steigti. Ji siūlė mokytojams už pas gyventojus ir rinkti iš jų pinigus knygoms įgyti²⁾. Buržuazinė valdžia ir vėliau buvo šykštė mokyklos bibliotekoms. Korespondencijoje iš Uabalunko, išspausdintoje 1929 m. komunistiniame žurnale „Balsas“, rašoma, kad mokyklose dažnos rinkliavos knygoms pirkti galėties nepakeičia, knygų labai trūksta. Salamiesčio mokytojai vaikams, prašantiems skonstyti knygų, siūlydavo palaukti kitų metų, kol vyriausybės bus skirta knygoms draugių lėšų³⁾. Reikia manysti, kad paskutiniuose buržuazijos valdymo metais visos Biržų

1) „Mūsų jaunimo vadovas“. Biržai, 1939, p. 213.

2) Raugotiškė S. Mokyklos bibliotekų tinklas buržuazijos valdymo metais lietuvoje. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 4. V., 1965, p. 121-125.

3) Ten pat.

apskrities pradines mokyklos jau turejo savo bibliotekelęs, bet draugelių jų, ypač neseniai įsteigtos, buvo neįgausios knygų.

Suaugusiems gyventojams skirtų bibliotekelius buvo visai mažai. Keletas žemės ūkio draugijų buvo įsteigusios savo nariams specialias bibliotekelės. Veikli Pasvalio žemės ūkio draugija apie 1925 metus turejo nemažą knygynelį, kuris buvo suolartytas išimtinai iš žemės ūkio ir kooperacijos srities knygų. Draugijos nariams knygos buvo duodamos skaityti veltui. Knygų buvo lietuvių ir rusų kalba¹⁾. Papilio žemės ūkio draugija taip pat turejo knygynelį. Visuotinis jos narių susirinkimas, norėdamas knygynelę didinti, 1925 m. sausio 25 d. paskyrė 25 litus knygoms pirkti²⁾. Šleideriškio žemės ūkio draugijos „Žvaigždės“ biblioteka 1922 m. dar nedaug knygų turejo, daile skaityti tik savo nariams ir Šantos tyrimo stoties bendradarbiams. Tais metais 9 armens perskaite 71 knygą³⁾. 1925 m. pradžioje ši biblioteka atidane savo akcijas visiems. Knygos buvo išdavinėjamos kasadien, išskyrus sekmadienius. 1926 m. pabaigoje biblioteka jau turejo iš viso 526 egz. knygų. Skaitytojų tais metais buvo 19, jie perskaite 401 įmaraus turinio knyg-

1) „Artojas“ (Pasvalys), 1925, rupsėjis, Nr. 9, p. 3.

2) „Biržų žinios“, 1925, vasario 15.

3) „Biržų žinios“, 1923, vasario 4.

pg. Draugijos nariams knygos buvo duodamos skaityti veltui, o iš nerarių buvo imama po 3 litus metinio mokesčio¹⁾.

Ne tik šleideriškiečiams rūpejo suaugusiųjų skaičymas, bet ir naudviliškiečiams. 1923 m. pradžioje N. Radviškio inteligentijos iniciatyva miestelyje įsikūrė draugija „Liaudies knygynui“ steigti (pirmininkas mokyt. J. Liepa). Nors ištatai apskrities viršininko dar nebuvo patvirtinti, bet knygas skaityti jau daivinejo. Pradžioje draugija turėjo apie 100 knygų. Buvo numatyta knygos skaičius didinti, parsiisielinant žmonių turinio knygų, ypač žymesnių mūsų račtojų veikalų²⁾.

Papilyje 1925.IV.5 buvo įsteigta ev. reformatų biblioteka. Po trejų metų veikimo ji turėjo 370 knygų, daugiausia lietuvių kalba (341 egz.), skaitytojų turėjo apie 100. Biblioteka pati pirkdavo knygas, gaudavo iš ankų. Paw., račtoja S. Čiurlionienė buvo paaukojusi 26 knygias³⁾.

Savo bibliotekėles yra turėjusios ir kitos suaugusiųjų organizacijos, paw., Šaulių sąjungos N. Radviliškio skyrius⁴⁾, Vytauto Didžiojo komiteto Joniškėlio skyrius ir t.t.⁵⁾.

1) „Biržų žinios“, 1927, vasario 13.

2) „Biržų žinios“, 1923, vasario 18.

3) „Mūsų žöalis“, 1926, spalis, Nr.1, p. 31; 1928, balandis, Nr. 1, p. 50-52; „Biržų žinios“, 1926, rugpjūčio 15.

4) „Biržų žinios“, 1931, sausio 11.

5) „Biržų žinios“, 1931, balandžio 12.

Pirmajai marinių pradžioje biblioteka, veikusi Biržų apskrityje, laikytina N. Radviliškio "Liaudies knygynas". Antroji visiems prieinama biblioteka buvo Gajūnų kaimo skaitykla, iškaboje trumpiai vadinta "Gajūnų skaitykla". Ji pradėjo veikti 1924 metų gegužės mėnesį, o oficialiai atidaryta 1924 m. lapkričio 8 d.¹⁾. Gyvavo iki 1938 m. Šią biblioteką - skaityklos sugalvojo įsteigti Jonas Mariakojis (1903 - 1939). Pradžioji ji buvo pas Motiejus Valkiūnų, paskui (labei trumpai) pas Grigą ir pabaigoje pas Baltušius. "Gajūnų skaityklos" nariai buvo išvairių kaimų ir vienkiemiu - Gajūnų, Montvydžiškio, Jokūbiškių, Liepsalės - valstiečiai. Nariai buvo apie 30-50. Jie mokojo nario mokesčio po 1 litą metams. Më surinktus pinigus pirkolavo knygas, užsakydavo laikraščius. Knygos fonolo pagrindą sudarė gajūniečio M. Stakėno siunciamas iš Amerikos knygos ir žurnaluose. Be prošinės literatūros, bibliotekoje buvo ir mokslinio turinio knygelių. 1925 metų pradžioje turėta 80 rimtų knygų. Skaitykla ruošdavo veirolinimus, paskaitas bendro lavinimosi, žemės ūkio klausimais, gegužinės, sporto varžybas, turėjo nedidelę chorą²⁾.

1) „Biržų žinios”, 1925, vasario 22; 1926, sausio 31.

2) Papasakojo 1967-1-30 Otilija Mizanienė (g. 1914), Jono Mariakojos sesuo, kolukietė, gyvenanti Biržų rajone, Klausuciuose.

1933 m. balandžio mėn. Gajūnų skaityklos uolio
nuteki statyti skaitykla atsking pastatą. Žemes sklypą dave
Jonas Variočkis. Statybos komisijos narys J. Variočkis, nuvykęs
pas apskrities virčininką Vladą Rozmaną, prašė jį paremti
skaityklos statymo sumanymą. Tačiau Rozmanas griežtai
užprotestavo ir liepė visai likviduoti skaityklo.

1938 m. V. Rozmanas pasikvietė J. Variočkį dėl
Gajūnų skaityklos. Jis klausinejo, kokios krypties ši skaitykla.
Variočkis sakė, kad skaitykla siekia bendrus švietimo tikslus
ir jokios krypties neturi. Rozmanas, matyt, tuo nepatikėjo ir
liepė skaityklos likviduoti.

— Gal ir Gajūnai, kaip Medeikių „marsiečiai“, pri-
sidengę tautinę vėliavą, oibras raudonai vėliavai! — šaukė
Rozmanas.

Po šio parikalbėjimo buvo nūminta Gajūnų skai-
tyklos iškabe, o sunestos knygos išsiolalytos¹⁾.

Kaip rodo Gajūnų pavysčius, vyriausybė varë
visuomeninių bibliotekų steigimo iniciatyvą ir stengėsi likvi-
duoti net bespalves juos įsikūrusias bibliotekas. Ji pati iki
1937 metų nebuvę isteigus Biržų apskrities miesteliuose ir
kaimuose nė vienos valstybinės viešosios bibliotekos. Keimas,
likę be knygų, piktinosi. Tiki 1937 metais Švietimo m-ją pra-

¹⁾ Mokytojo pensininko Jokūbo Šerno (gim. 1896 m),
gyv. Biržuose, pasakojimas, užrašytas 1967 m. vasario 22 d.;
„Biržų žinios“, 1931, liepos 19.

dejo steigti Biržų apskrities valstybinėse pirmosios valstybinėse bibliotekose. Tada jos buvo atidarytos N. Radviliškyje, Papilyje, Pasvalyje, Saločiuose ir Uabaliunke. 1939 m. su- laukė bibliotekos dar ir Vaškai¹⁾. 1940 metų pirmajį pusmetį Švietimo m-ja steigė bibliotekas ir Daugėnuose. Ar ji buvo atidaryta kuriausiniu laikotarpiu, ar tarybiniu, t.y. ar pirmes pusmetį, ar antros pusmetį, tikrai nežinome; greičiausiai, kad ji pradėjo veikti tarybiniu laikotarpiu, nes pirmą pusmetį iš 26 Lietuvoje kuriamų bibliotekų buvo atidarytos vos šešios ir Daugėnai į ta laimingųjų skaičių vargu ar pateko.

Viis dėlto ir oabar gyventojų aprūpinimas knygomis žymiai olar nepaigerėjo, nes bibliotekų knygų fondai buvo labai maži, literatūra menkavertė. Paskutiniuais kuriausijos metais ypač daug iš bibliotekos buvo siunčiama religines literatūros²⁾. Pure apskrities valstybinis bibliotekas olar neturėjo, kaimų gyventojams bibliotekos tebebuvo toli. Jie kreipdavoisi į viešosias bibliotekas, prašydami duoti jiems knygų per kilnojamas biblio-

1) Sinkevičius K. Valstybinės viešosios bibliotekos kuriausineje Lietuvoje. — „Bibliotekų darbas“, 1965, Nr. 4 p. 11-13.

2) Vilkiene V. Viešujų bibliotekų komplektavimas kuriausineje Lietuvoje. — „Bibliotekų darbas“, 1965, Nr. 12, p. 25-28.

tekėles, bet su tokia skaitojoj aptarnavimo forma nesutikdavo centras. Par, 1959 m. Uabaliuko valsčiaus viršaitis pamašė Švietimo m-jos Kultūros reikalų departamento rāštą, kuris me prašė leisti Uabaliuko valsčiaus viešosios bibliotekos vedėjui nors kas antrę ar trečią savaitę nuvežti knygų savo valsčiaus tolimesnių kaimų (Kupreliskio, Alizavos, Antašavos, Salamiesčio) gyventojams. Kultūros reikalų departamento direktorius ant rāsto uždejo tokią rezoluciją: „Kadangi vežiojamus knygų saugumas nebūtų užtikrintas – su paciūlymu sutikti negalima“¹⁾. Ši rezolucija rodo, kaod Kultūros departamento direktoriui liudėties kultūra nelabai nūpėjo.

Karo Švietimo ministerija buvo abejinga bibliotekų tinklo plėtimui, rodo ir Biržų viešosios bibliotekos steigimo istorija. Ji pasakojama sekanciame skyriuje.

1) Girdžius V. Tarybos Lietuvos kultūros – švietimo istaigų darbo laimėjimai. V., 1960, p. 12-15.

II

Valstybinės bibliotekos kūrimasis

Biržuose

Kaip jau buvo rašyta, Biržuose veikė kelios bibliotekos, bet jos buvo daugiau uždaros tipo. Jomis naudojosi tik ribotas miesto gyventojus skaičius (lenkai, latviai, parusiariniukai, teatro međejai, moksleiviai). Dauguma leidžiamų, pažangesnies minties jaučiamas, inteligentija, jautė didelę kurygų stoką, visur jis ieškojo, bet negalejo gauti. Skaitytojus apripiuimo krypomis problemų galijo išspręsti tik valstybinė masinė biblioteka. Bet kuržinėi Lietuvos vyriausybei bibliotekų steigimas mažiausiai nupėjo. Bibliotekos kūrimui reikėjo nupintis patiens miesto gyventojams.

Minti, kaod Biržuose reikia įsteigti vienąjį biblioteką - skaitykla, pirmasis vietinėje spaudoje iškélé K. Dobersius (K. Snarskis). 1924 m. rugpjūčio min. 3 d., "Biržų žiniose" parrode jo straipsnis „Viešiosios skaityklos reikalai“, kuriame jis kviečia leidžiamus pradėti rinkti iš žmonių knygas ir steigti viešąjį knygyną (biblioteką). Jis rašo: „Biržai be viešojo knygyno neaprieis. Ir gaila, kad seniau tuo nepradėta nupinti. Kiek knygų būtų jau surinkta į knygyną! O dabar... Kiek knygų iš Biržų apskrities dvans pateko į Šiaulių viešąjį knygyną!.. Knygų pradžiai, turi būt, ne vienas intelligentas neatrisakyty paraukoti“. Straipsnį jis užbaigė šiais žodžiais: „Taod kurkime Biržuose viešąjį biblioteką. Reikia tik iniциatorių“.

Masinius bibliotekos klausimas buvo aktualus dėlge-
liui biržiečiui. Straipsnis ueliko be atgarsio. Jame iškeltos
mintys ir pačių lygiomis biržiečių buvo priimti su entuziazmu.
Netrukus manijoji miesto taryba sudarė specialią komisiją, kuri
turejo rūpintis bibliotekos steigimui. Taryba taip pat nute-
suteikė steigiamam centralinio knygyno skyriui nemokamą bu-
tę, kung ir šviesą. Jau tų pačių metų lapkričio mėnesį
Biržų miesto tarybos išrinktoji komisija bibliotekai steigti,
susirinkus pirmojo savo posėdžio, nutekė paaudantį Biržų
mieste ir apylinkėje nuo lapkričio 10 iki 20 d. knygyn rinklia-
vą. Komisija atskirais atsiženkimais kreipėsi į Biržų miesto
piliečius, kviesdama aukoti perskaitytas ir neberekaliningas
knygas, kad būtų iš jų sudaryta bibliotekos fondų pradžia.
Komisija taip pat nutekė pračyti Švietimo m-ją, kavol ji ki-
tais metais apmoketus algą bibliotekos vedėjui ir iš Valsty-
binio centralinio knygyno atrustes knygą¹⁾.

Kiek per tas 10 dienų buvo surinkta knygų, neaiš-
ku, bet po keturių mėnesių (1925 m. kovo 12 d.) jau turėta
801 knyga. Knygos ir toliau buvo kaupiamos. Jas rinko
beveik išimtinai vieni mohytojai. Vietos laikraštyje buvo
nurodytos kai kurios rinkėjus bei aukotojus pavardės ir jų
surinktų bei paraukotų knygų skaičius. Taip, mohytojas
V. Didžiulis surinko 396 knygas, F. ir S. Vosiliūnaitės - 71 kny-
gą. Stambesni aukotojai buvo d-mas J. Šliupas, dvaras 229 kny-

¹⁾ „Biržų žinios“, 1924, lapkričio 9.

gas, kun. P. Jakubėnas - 87 kn., mokyt. F. Vosiliūnaitė - 15 kny-
gų, notaras Kasperavičius - 23 knygos... ¹⁾.

Sėkmingai biržiečių buvo sprendžiami ir kiti
bibliotekos steigimo klausimai. Vietos laikraštyje rašoma,
kad „... Biržų Miesto Tarybos yra įsteigta bibliotekos
reikalams 1925 metams 1000 lity ir paskirtas kambarys bib-
liotekai prie miesto valdybos... Knygos dar ne vienoje vieta-
je, bet jau Miesto valdyba baigia dirbti spintas. Kai ku-
nie armenų yra parūpėjus sudaryti knygų katalogus. Gal
uz savo eitis bus visos knygos sutvarkytos... ateinantiems
1926 metams tikimasi gauti Švietimo M-jos lešę bibliotekai
papildyti ir laikyti. Jau sudaryta bibliotekos
reikalų 1926 metams sgmata 10.350 lity. Netrukus ji bus
paruysta Švietimo ministerijai. Net ir šiemis 1925 metams
buvo prašoma iš ministerijos lešę, bet buvo jau per vė-
lu... biudžetas buvo jau priimtas“ ²⁾.

Per puse metų biržiečiai iš tikrujų nemaičiai ką
padarė. Nepavilavo 1926 metams ir bibliotekos sgmatos iš-
siusti Švietimo ministerijai, kad ji galėtų išskirti reikiamais
sumų Biržų viešajai bibliotekai. Miesto gyventojai buvo tik-
ri, kad dabar jau bus išspręstas „bendros“ bibliotekos
reikalas ir ta „spraga“ jų gyvenime netrukus bus pašalinta.

1) Dr. J. M. (J. Mikėlėnas). Biržų miesto biblioteka.

— „Biržų žinios“, 1925, kovo 15.

2) Ten pat.

Bet jie apsiriko, tikidami, kad jis gražius siekimus skubės paremti buriūcainę vyriausybę.

Nelinksma žinių miesto burmistro pranešė biržičiams 1926 metų pradžioje: nebūs bibliotekos ir šiuo metu. Jis papasakojo, kaip 1925 metais buvo nūpintasi, kad bent 1926 metais būtų įsteigta biblioteka. Štai ką jis rašo: „1925 metų balandžio min. 28 d. Biržų miesto Taryba... nutekė asigruoti karmet po 1000 lity pinigų, duoti butą, kungą, baldus ir pražyti Švietimo ministerijos per Valstybinį Centralinį knygyną padėti įsteigti Biržų mieste Valstyb. Centralinio knygyno skyrius... Iš šių nutekimo ir prašymo gauta iš Švietimo m-jos atsakymas – pinigų nera. 1925 m. rugpjūčio mėn. 14 d. Miesto Taryba savo prašymu atkarstojo. Atsakymas gantas tokis pat ...¹⁾). Čia pat burmistras atsargiai, „ne norėdamas kritikuoti“, vis dėlto primena nemalonus faktus, kad lietuvių vyriausybė vienai neįrempija krašto kultūriniais reikalais. Koks šimtas lenker ir latvius, gyvenančių Biržuose, turi savo bibliotekas, o „lietuvių knygyno nera, nors gyvename savo ne priklausomoje valstybėje ...²⁾.

Taigi Biržuose biblioteka nebūvo įsteigta ir 1926 metais. Žmonių surinktos knygos ir toliau stovėjo

1) Markūnas V. Šil knygyno Biržuose. — „Biržų žinios“, 1926, sausio 10.

2) Ten pat.

užrakintose spintose nenaudojamos.

Ar olare biržiečiai kokių uors žygiai bibliotekai išsteigti 1927 ir 1928 m., nežinoma. Galima spėti, kad jie neatlyžo, tik tų metų vietas spaudoje apie tai nebuvu rašyta. Žinoma tik, kad 1929 m. birželio mėn. biržiečių delegacija, susiedant į M. Yčo, gyd. J. Mikėlēnu, ir J. Mulako, buvo iunyhusi pas švietimo ministerį K. Šakenį gimnazijos rūmų statymo ir bibliotekos steigimo reikalais. Švietimo ministeris, pats kilęs iš Biržų apskrities, išklausęs delegaciją, prižadėjo, kad nuo 1930 m. sausio mėn. Biržuose bus išteikta biblioteka¹⁾.

Tais pačiais metais, rugpjūto mėn. 18 d., buvo susuktas Biržų ištaigų viršininkų ir visuomenininkų pasitarimas gimnazijos statymo ir knygyno steigimo reikalui. Ir šio susirinkimo dalyviai buvo susirūpingę, kad greičiau būtų atidaryta biblioteka. Jie nutarė prašyti Biržų miesto ir apskrities valdybas, kad tuo greičiau, nelaukiant ne 1930 metų, olar šį reidą, jos paristengty atidaryti Biržuose biblioteką²⁾. Matyt, visuomenė, ne kartą aprūpė labai nerimavo.

Antejo jau ir 1930 metai. Gyventojai buvo susi-

1) Mikėlėnas J. Opausi Biržų klausimai: gimnazijos rūmų statymas, biblioteka, plentas. — „Biržų žinios“, 1929, liepos 8.

2) „Biržų žinios“, 1929, rugpjūto 29.

nūpine, kad bibliotekos įsteigimas vėl nepasiliktų tik kalbos. Jie abejojo ministro K. Šakenio duotu žodžiu. Spaudoje vėl parodo straipsnis, kuriamo olaar kartą įrodinėjamas bibliotekos reikalingumas, pageidaujama, kad švietimo ministeriui vėl būtų primintos Biržų bėdlos. „...Pirkti knygas reikia gerokai pinigų. Be to, kur dėsi perskaityto knyga? Tik turtuoliai gali olamtį sau iš perskaityto knygos bibliotekas... Vargiui žmogeliui reikalinga,... kad už nebrangus mokesčių jis galėtų nuolat turėti skaitymui knygas...“ Bibliotekos klausimui net važiuoja pas p. Švietimo Ministerij, kuris sutikes įsteigti Biržuose valstybingą biblioteką. Bet vis dėto, vis dėlto daugelis abejoja, kad ir vėl Biržuai nelikty be bibliotekos...“¹⁾). Žmonėms nurodanti, tame pačiame numerijoje skubama pranešti: „Iš Švietimo Ministerijos gauta žinių, kad pirmoje eileje bus įsteigta Biržuose Valstybės Centralinio knygyno skyrius. Lėšos tam knygynui išranktos iš 1930 metų valstybės biudžeto“.

Ši karta biblioteka tikrai buvo įsteigta. Biržuainė lietuvių vyriausybė, Biržų visuomenės spaudžiamā, 1930 m. pradžioje įsteigė Biržuose valstybingą biblioteką. Biržiečiams prireikė net ištisus šešerių metų Švietimo m-jai ištinkinti, kad jie tikrai nebogali išsiversti be knygos.

1) Elijas E. Bibliotekos belaukiant. — „Biržų žinios“, 1929, gruodžio 1.

III. Biržų viešoji biblioteka

ikitarykiniu laikotarpiu (1930-1940)

Pradžioje ši biblioteka buvo vadinama Centro linio valstybės knygyno Biržų skyrium, o nuo 1936 m. – viešaja biblioteka. Patogumo dėlei čia ji nuo pat pradžių buvo vadinama viešaja biblioteka.

Pirmoji bibliotekos vedėja buvo Alisa Neimanaite, reformatų kunigo Adolfo Neimano (1845-1921) dukte, paskirta dikteti nuo 1930 m. vasario 1 d.¹⁾. Savusis pankryrimis, Neimanaitė ėmė tvarkyti apskrities ir miesto valdybose laikytas organizuojamos bibliotekos knygas. Sudariusi varolinis knygų sąrašus, vedėja su jais išyko į Kauną gauti instrukcijas, kaip biblioteką tvarkyti. Jai grįžus, olas. matyt, ne tuoju knygos pradėtos davinėti skaučytojams: miesto savivaldybėje esančios knygos su spinta iki kovo men. pabaigos olas buvo neperduotos bibliotekos vedėjai. Matyt, užieki turėta naujiesnių knygų, nes Biržų miesto taryba savo pirmajame 1930 m. posėdyje unitare „prashti Švietimo m-ją pirmais knygyno įsteigimo metais skirti naujoms knygoms išigytį bent 1500 litų“²⁾.

A. Neimanaite gyveno pas savo motiną, našlę Neimanienę, kuriai buvo duotas butas namuose, esančiuose Daugilio

1) „Biržų žinios“, 1930, vasario 16.

2) „Biržų žinios“, 1930, kovo 30.

(ankščiau Aptiekos) aukštės ir Reformatus g-vei kampe. Jų sių buto iš pradžių buvo atkelta ir biblioteka. Čia, nedideliamame kambarijoje, palei vieną sieną stovėjo dvi ar trys knygos spintos. Jų biblioteką, esančią Neimanienės bute, skaitytos atsilankydavo marša.

Po kurio laiko iš Neimanienės buto biblioteka persikelė į Koškuliūnės namus, kurie buvo visai čia pat, Reformatus g-veje, Nr. 6. Tame pat name buvo ir Biržų muziejus. Čia biblioteka turėjo du kambarius, kurie viename buvo įrengta skaitykla.

1931 m. ruoletų biblioteka persikelė į rotušės namus.

Anksčiau rotušės antrajį aukštį užmokojo gimnazija. 1931 metais, kai gimnazijai buvo panaudoti nauji rūmai, antrasis rotušės aukštasis buvo atitūstintas, ir miesto savivaldybė galejo savo naminose bibliotekose duoti butą. Žis šiu namų biblioteka daugiau niekur nebesilelė, juose poniškėja ir dabar.

Vedeja A. Neimanaite bibliotekoje ir skaitykloje visą laiką dirbo viena. Ji tvarkė knygų fondą, klasifikavo knygas, vedė katalogą, aptarnavo skaitytujus abonemente ir skaitykloje.

Koks buvo pradinis knygų fondas, žinių nemastis. Žinoma tik, kad 1933 m. sausio 1 d. biblioteka turėjo 4000 tomus ir kaičiau beletristiką sudarė 61% viso fondo, istorija ir geografija – 6%, bendro pobūdžio reikalai ir žurnalai – 12%¹⁾. Apie 1937 me-

1) „Lietuvos aidas“, 1933, Nr. 51, p. 10; „Bibliografijos žinios“, 1933, Nr. 5, p. 146; „Lietuviškoji enciklopedija“, t. 3. K., 1935, s. 868.

tus Valstybinio Centralinio knygyno Biržų skyrius turėjo 5200 tomų¹⁾. Bibliotekos fondui augo labai lėtai. Skurdži buvo to meto lietuviškų produkcija, mažai knolavo skirtama lietuvių knygoms išsiųti. Per 1933 ir 1934 m. fonduas buvo padidėjus tik 700 knygų²⁾. 1930 m., kaip pasakoja buvęs to meto bibliotekos skaitytėjas V. Pomickauskas, bibliotekoje galėjo būti apie 6000-7000 tomų.

Knygų buvo įvairiomis kalbomis: lietuvių, rusų, vokiečių, anglų, prancūzų. Daugiausia buvo žinoma, lietuvių kalba. Rusų kalba biblioteka turėjo apie 800 knygų, vokiečių kalbe buvo išgi užsiražai, apie 500-600 tomų. Anglų kalba knygų buvo mažiau, apie 100 tomų; prancūzų kalbe - apie 80. Bibliotekos fonduose, ypač rusų ir užsienio kalbomis, buvo ir geras knygų. Tas faktas paminėtas ir vietas laikraštyje. „Biržų žiniose“ rašoma: „Knygų ir geras era ma: matyt, žmonies ne tik atliekamas knygias aukoją, bet ir brangias, reikalingas...³⁾. Par, rusų kalba buvo F. Dostojevskio užrašai atskirų veikalų, L. Tolstojaus, A. Puškino raštų; vokiečių kalbe - J. B. Getės raštai, (alrodo, visi), Meijerio „Konversations-Lexikon“ (apie 20 t.); anglų kalbe - keletas Č. Dikenso veikalų, J. Forsterio „Life of Charles Dickens“ (Čarlzo Dikenso gyvenimas“, 6 tomai); prancūzų - G. Floberio „Madame Bovary“. Apskritai kaltant, Biržų bibli-

1) Ruzgas V. Bibliotekoms vadovėlis. K., 1937, p. 59.

2) „Bibliografijos žinios“, 1936, p. 70-71.

3) Sulauksime Biržuose išėsiosios bibliotekos. — „Printy žinios“, 1926, gruodžio 26.

tekos fondai nesiskyrė nuo kitų to meto viešųjų bibliotekų fondų, kuriuose budavo daug bulvarinės, kriminalinės, tendencingai parinktos literatūros.

Viešųjų bibliotekų komplektavimo sąrašus sudarino Švietimo m.-ja. 1936 metais, centralizuotas pāčių knygų užpirkimą ir jų pankirstymą, Švietimo m.-jos centūra dar labiau susitiprėjo¹⁾. Pažangesnės minties literatūra į bibliotekas beveik nepatekdavo.

Knygų parinkime bibliotekiniukai visai nedalyvaudavo, todėl misterijos veidliniukai negalejo net žinoti daugumos skaitytøjų poreikių. Toks centralizuotas fondų komplektavimas atstumdavo žmones nuo knygų, žlugdė bibliotekų darbą. Buržuazinėje spaudoje dažnai buvo skundžiamasi, kad žmones nemiegsta knygų, ypač lietuviškų, už tai jie budavo kaltinami nekultūringumu. Kai kurie inteligenčiai juo taip suprato, kad žmones neskaito knygų ne dėl išsilavinimo stokos, bet dėl to, kad nera geros literatūros. Pav., pāčių tautiniukų žurnale „Vairas“ skaitome: „... Visę pirmą, reikia konstatuoti, kad mūsų žmonės négsta knygų, bet tikrai gerą ir išeinančią iš parapijos intereso; kita - neįgaudami geros knygos ir keles kartus apsiwykštanti, žmones visai misigrežia nuo knygos...²⁾. Vienas Biržės bibliotekos skaitytojas pasakoja, kad jis, pradėjęs imti

1) Vilkiene V. Viešųjų bibliotekų komplektavimas buržuaziuje dietuvoje. — „Bibliotekų darbas“, 1965, Nr. 12, p. 25-28.

2) Murka J. Mūsų kultūros knyžkelė. — „Vairas“, 1939, Nr. 11, p. 393-403.

is bibliotekos knygas 1933 m., skaitas daugiausia nusiškas dėl to, kad lietuviškų gerų knygų nebūdavo.

Bibliotekoje buvo sudaryti abiceliniai katalogai pagal kalbas, bet, kiek prisimena skaitytojai, juo naudojos tik bibliotekos vedeja. Knygos lentynose buvo sustatytos pagal formatą. Knygas skaitytojams parinkdavo daugiausia pati vedeja.

1932 m. Biržų biblioteka turėjo 850 skaitytojų, kurie tuo metais perskaite 17.069 knygų. Kadangi į biblioteką ir skaityklos atsilankydavo maždaug iki 60 žmonių¹⁾. Skaičiai būtų ne tokie maži, jei biblioteka būtų aptarnavusi tik miesto gyventojus. Bet iš bibliotekos knygų ėmė ne tik miesto, bet ir kaimo gyventojai, nes visoje Biržų apskrityme taip pat buvo vienintele viešoji biblioteka. Žinome, kad 1934 m. Biržų miestas turėjo 8300 gyventojų, o apskritis – 104.437 gyventojų. Maždaug tiek pat jis buvo ir 1932 metais. Taigi išeitys, kad Biržų bibliotekos knygomis manuojosi tik 0,8% viser gyventojų. Didelę dalį skaitytojų sudarė moksleiviai.

Maža skaitytojų buvo dėl įvairių priežascių. Viena iš jų buvo reikalavimas garantijų. Norėdamas gauti iš bibliotekos knygą, skaitytojas turėdavo palikti užstato. Mokėti 5-10 litų užstato kuriauziniuose metais galėjo ne kiekvienas gyventojas. Apie tai rašė ir kuriauzinių spausla. Moksleiviams galėjo gauti knygų ir be užstalo pinigais, bet jie turėjo pristatyti savivaldybės ar „patikimo“ antrėnus garantinius raštus.

1) „Bibliografijos žinios“, 1933, Nr. 5, p. 146.

Knygų fonolas, lyginant su apskrities gyventoju skaičiumi, taip pat buvo mažas. Vertingos literatūros buvo tik nedidelių daļis. Skaitytojui gauti gerą knygą buvo labai sunku. Ypač skysolavosi skaitytojai gyvenantieji kaimė. Pav. vienas skaitytojas (Artojėlis) 1931 m. rašė¹⁾: „Biržai dabar gali paridžiaugti, nes turi puikiai įrengta knygų ir laikraščių valstybinę skaitykłę... mes, kaimiečiai, tai tikrai patenkinti, nes dabar žiemos laiku, kai nėra ko veikti, o knygų kaimė irogi retenybė, tai kaimiečiai, daugiausiai jaučiamas... užkioja į Biržus knygų gauti skaityti. Tik gaila, kad nuvažiavę iš geriausių knygų negali gauti, nes visas geriausias knygų paima mokiniai, kurie kandien galė ateiti, o ką gi kaimo žmogus... gali, gyvenudamas už 15 kilometrus. Negi atvažiusi kai kas dienę. Na, žinoma, piliečiai ima, nors ir verkolami, likusias knygas, nes ką gi darys taip nubodėti laiku". Kaimiečiai skundesi, kad miestiečiai išsirenka geriausias knygas, miestiečiai – kad kaimiečiai jas išveža į kaimus, o iš tikrujų, ty geryb knygų iš viso maža buvo.

Didžiausia nepatogumų kaimiečiams suolahdydavo tolimas važinėjimas. Jis apskrities pakraščio važiuoti į Biržus reikėjo 30-50 km!

1) „Biržų žinios”, 1931, balandžio 26.

IV. Biržų viešoji biblioteka

tarybiniu laikotarpiu (1940-1950)

a) Tarybų valdžios atkūrimo metai (1940 - 1941)

Žlugus lietuvių 1940 m. vasarą kurėnaijų diktatoriams ir atkūrus joje tarybių sancirką, respublikos gyvenimas buvo pertvarkomas naujois, socialistiniais pagrindais. Žis esmės buvo keičiamas ne tik socialinis - politinis, bet ir kultūrinis gyvenimas. Visos kurėnaijų kurėnaijines bei klerikalinės organizacijos neteko pergrindos egzistuoti. Jų bibliotekelių veikla nutrėko. Susiliekiavusius kurėnaijinius bibliotekelius vietoje užimti tarybinių bibliotekos, atitinkančios naujo gyvenimo reikalavimus.

Valstybinims bibliotekoms buvo iškelti nauji, atsakingi uždarviniai. Knygos bei laikraščių pagalbos turejo skleisti knaudės masėse naujo gyvenimo idėjas, didinti darbo žmonių aktyvumą ekonominiame bei politiniame gyvenime, kelti jų kultūrinę meninę lygi.

Nauji bibliotekų tikslai reikalavo ir platos, nuo jų tinklo. Bibliotekų skaičius respublikoje greitai didėjo. Jeigu per 20 kurėnaijio viešpatavimo metus buvo įkurta 161 viešoji biblioteka, tai tik per vienerius tarybų valdžios metus respublikoje atsirado 80 naujų

valstybinų viešųjų bibliotekų¹⁾. Beveik prie visų bibliotekų buvo atidarytos skaityklos. 1940 m. pradėtos steigti pirkios-skaityklos. Dauguma jų turėjo taip pat ir bibliotekėles. Jau 1940 m. buvo paraikinta užstatyti sistema: užteko to, kad skaitytojo darbuvių garantuoja rąstu knygos grąžinimą.

Darbininkai ir valstiečiai, ištroškė mokslo šviesos, norečiamai suprasti naujo gyvenimo iškeltus uždavinius, užplūdo bibliotekas, pirkios-skaityklas. 1940 m. gale tarybinėse viešosiųose bibliotekose jau skaitė 60.331 žmonės²⁾. Tai milžiniškas skaičius. Buržuazinės valdžios viešosios bibliotekos 1939 m. liepos 1 d. teturi jo 13.938 skaitytojus³⁾.

Birėų viešoji biblioteka savo veikloje paruko nauja kryptimi jau nuo pat pirmųjų tarybų valdžios gyvavimo dienų. Pirmiausia reikijo išvalytų knygų fondą, išmesti visiškai netinkamą tarybiniam skaitytojui literatūrą. Buvo išimtos iš fonolo religinės ir kitos reakcinio turinio knygos. Kad naujos literatūros 1940-1941 metais buvo gauta nemazai, galima supresti kad ir iš tokio išsireiškimo, kurį randame viename

1) Sinkevičius K. Valstybinės viešosios bibliotekos 1940-1941 metais. - „Bibliotekų darbas“, 1965, Nr. 7, p. 8-10.

2) Ten pat.

3) Sinkevičius K. Valstybinės viešosios bibliotekos buržuazinėje lietuviuje. - „Bibliotekų darbas“, 1965, Nr. 5, p. 1-13.

vokiečių okupacijos metų vietas laikraščio straipsnyje: „buvo prigrūsta komunistinės literatūros“¹⁾.

Panaikinus užstatą, bibliotekos elurys buvo atviros visiems, kas tik domėjosi knyga, spauda, visuomeniniu gyvenimu. Skaitytojų skaicius žymiai išaugo. Tikslių duomenų apie tai, kiek tuo metu biblioteka turėjo skaitytojų, koks buvo jų knygų fondas, surasti nepavyko.

Kiek prisimena miesto gyventojai (D. Jukoniene, S. Melamedas ir kiti), Biržų bibliotekai iki 1940 m. pabaigos valdovavo ta pati A. Neimanaitė. Manoma, kad gnuodžius ar sausio mėnesį ji išvyko į Vokietiją. Po jos vėlėja dirbuo moteris, jos pavardė nenustatyta.

Tarybinė knyga priartėjo prie Biržų apskr. miestelių ir kaimų gyventojų. Per 20 kuržuazijos valdymo metus buvo įsteigtos didesniuose apskrities valsčiuose tik 6-ios valstybinės bibliotekos (Nemunelio Radviliškyje, Papilyje, Pasvalyje, Salotinuose, Vabalninko ir Taurkuose). Tieki pat kaimo bibliotekų (6) įkuriama vienerių tarybinių metų laikotarpiu: 1940 m. rugenį buvo įsteigtos naujos bibliotekos Ališavoje, Daugėnuose (ji pradėta steigti kuržuaziniai metais), Joniškelyje, Krinčine, Pabiržėje, o 1941 metų birželio mėnesį - Kupreliškyje²⁾.

1) „Naujosių Biržų žinios“, 1941, spalio 31. Pabrėzta mano.

2) Sinkevičius, K. Valstybinės viešosios bibliotekos 1940-1941 metais. - „Bibliotekų darbas“, 1965, Nr. 7, p. 8-10.

Tę viso apskritijoje olabar veikė 13 viešųjų bibliotekų. Buvo įsteigta ir klubų – skaityklos su bibliotekėliais.

Tiek valstybių viešosios bibliotekos, tiek ir klubų – skaityklos bibliotekėliai buvo aprūpinamos aktualiausia vienuomenine – politine literatūra. Didelio bibliotekų knygų fondo. 1940 m. spalio mėn. Saločių biblioteka turėjo daugiau kaip 1000 knygų¹⁾.

Skaitytojų skaicius bibliotekoje taip pat sparčiai augo. Pav., Pasvalio bibliotekoje 1940 m. spalio mėn. buvo 220 skaitytojų, o 1941 m. birželio mėnesį bibliotekoje skaitė jau 860 žmonių. Tuo pačiu laiku Pakiržės biblioteka turėjo jau 300 skaitytojų²⁾. Tarybinė knyga, žurnalai bei laikraščiai olaresi prieinami kiekvienam kaimo gyventojui.

1941 m. buvo organizuojami bibliotekininkystės darbuotojams kursai Kaune. Juose mokytis pareiškė uog nemaišas skaičius žmonių ir iš Biržų apskrities.

Tarybų valdžios praeletą didelių kultūros – švietimo darbų staiga nutraukte. Didysis Tėvynei karas. Prasidėjo sunkios vokiečių okupacijos dienos.

1) Sinkerčiūnas K. Būti skaitytojo patarėja ir drauge. — „Bibliotekų darbas“, 1965, Nr. 11, p. 5-6.

2) Sinkerčiūnas K. Tėvynei karas išvakarėse. — „Bibliotekų darbas“, 1966, Nr. 9, p. 31-32.

6) Hitlerinės okupacijos metai (1941-1944)

Prasidėjus Didžiajam Tėvynei karui ir hitlerininkams okupavus Lietuvą, visame krašte apmire gyvenimas. Vokiečiai terrorizavo ir sistemingai plėšė žalį. Ipač neailestingai buvo naikinama visa tai, kas buvo sekurta tarybinės saustrarkos metais. Smarkiosi uukentejo ir bibliotekos. Iš Lietuvos TSR iki karo pradžios veikusiu 250 valstybiniuose viešerjų bibliotekų, išlaikinus Lietuvą, buvo rasta tik 60 apysveikių¹⁾.

Daug uelaimių ir nuostolių patyrė ir Biržai. Hitlerininkai siaurėjo po miestą ir jo apylinkes. Buvo suimiami ir žudomi tarybiniai darbuotojai. Hitlerininkai ir vietiniai buržuaziniai nacionalistai Astrave 1941 m. susaudė apie 3000 tarybinę piliečių. Daug kultūrinius įstaigų apskrityme buvo uždarysta.

Biržų viešoji biblioteka kurį laiką iki neveikė. Bibliotekos veleja buvo atleista iš darbo. Naujai gashirtasis velejas už uždarą durų darbo, energingiai rinkolamas iš lentynų komunistinių literatūrą, kuria nuošesi perduoti policijai. Tik 1941 m. spalio mėn. pabaigoje, po 4 mėnesių nuo okupacijos pradžios, vietas laikmačtyje parimošli žiūrė „Jau veikia Biržų m. centralinė

1) „Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija“, t. 1. V., 1966, p. 222.

biblioteka ¹⁾. Joje sakoma: „Energingo vėdejo Vytauto Mairausko dėka biblioteka vėl dirba normaliai“. Šio vėdejo veikla neišgauj tetruko: 1942 m. sausio mėn. 13 d. Biržų viešosios valstybinės bibliotekos vėdeju jau dirba J. Kučaitis ²⁾. Bet ir šis, nespejės dar gerai kuri sušilti, iš darbo paritraukė: nuo 1942 m. sausio 21 bibliotekos ir skaityklas vėdeju dirbo jau A. Kimbriui ³⁾. Kimbriui dirbant, 1942 m. kovo mėn. buvo išolavimas vėl laikinai buvo sustabdytas ⁴⁾, nes į katalogus buvo iutraukiamame fašistinė literatūra. A. Kimbriui išvaziavus, nuo 1943 m. spalio 1 d. vėdeja dirbo Ona Brazdžiūnienė.

Okupantams valdant, iš fondų buvo pašalinta ir sunaikinta visa tarybinė ir kita pažangesnės minties literatūra. 1941. VII. 17 ir VIII. 22 d. įsakymais bibliotekose buvo olnaudžiama laikyti visus po 1940 metų birželio mėn. 14 d. išejusiems spaudinius, visas komunistų rašytojų parašytas arba reolaguotas knygos, knygos kitomis kalbomis, kuriose palankiai atsiliepima apie Tarybos Sąjungą ir t.t. Ži bibliotekų buvo išimama visa vokiečiams nugalanki literatūra, tarybinė literatūra, knygos apie Mačio Lietuvą, žydų autorių

1) „Naujosios Biržų žinios“, 1941, spalio 31.

2) Kučaitis J. Valstybinės viešosios bibliotekos laikytojams. — „Naujosios Biržų žinios“, 1942, sausio 13.

3) 1943.IV.1. anketa (Kultūros ministerijos archyvas).

4) „Valstybinėj bibliotekoje knygos olar neišduoda-mos“, — „Naujosios Biržų žinios“, 1942, kovo 21.

kūriniai, mokyklos vadovėliai¹⁾.

Kiek Biržų bibliotekos knygos buvo sunaikinta, pasakyti sunku. Bibliotekos ir kultūros skyriaus archyvoose nėra išlikusių jokių to meto dokumentų. Vietos spaudoje 1941 m. spalio 31 d. tik trumpai pasakytą, kad komunistinė literatūra „dabar jau pašalinta“²⁾. Kaip pasakoja kai kurie seni bibliotekos skaitytojai, knygos fondai okupacijos metais po 1941 m. nulens daugiau „valomi“ nebebuvo. LTSR Kultūros m-jos archyve yra išlikę keli įvaizius Lietuvos bibliotekų knygos nurodymo aktai. Viename iš jų pažymėta, kad iš Biržų viešosios bibliotekos buvo išimtos 397 knygos³⁾. Tokių nurodymų Biržuose galijo būti ir daugiau, tik neišliko aktų. 1943 m. balandžio 1 d. anketos žiniomis, Biržų viešoji biblioteka turėjo 11.307 knygas, iš jų 1.769 „sretimais“ halbomis. 1944 m. spalio 4 dieną užpildytos anketos žiniomis, karos ir okupacijos metais žuvo 3000 Biržų bibliotekos knygos⁴⁾.

Okupacijos metais skaitytojai vėl sumazėjo. Juk

1) Lankėjas K. Bibliotekų lükli vokiškosios okupacijos metais. — „Bibliotekų darbas“, 1960, Nr. 3, p. 39-40.

2) „Jau veikia Biržų m. Centralinė biblioteka“. — „Naujosios Biržų žinios“, 1941, spalio 31.

3) Lankėjas K. Bibliotekų lükli vokiškosios okupacijos metais. — „Bibliotekų darbas“, 1960, Nr. 3, p. 39-40.

4) Anketai LTSR Kultūros m-jos archyve.

visuomenė bibliotekos knygų fone dažnai pasirodė literatūros darbai už mokslo begalojo rastą. Vertingosios knygos buvo sunaikintos. Už prasidėjus geras "knygų brolas". Skaitytajai, ypač intelektualizmu bei moksleivija ir kaimo žmonės, garsiai reiškė savo nepasitenkinimą, kad trūksta geros veikalų, dailiosios literatūros. Sunaikintos geriausios bibliotekos fondo dalis, skaitytujų aptarnavimo literatūra problemų bibliotekininkai bandė spresti, grūslami iš skaityklos rokiškų speudig¹⁾, kurios visuomenė neskaitytė. Bibliotekos darbuotojai anmenuiskai ir keletą kartų per spaudo reikalavo iš skaitytujų kuo greičiau perskaityti paraiintas knygas ir jas grožinti bibliotekai, kaip galima būtybę jas duoti kitiems. Jie griebėsi dar grubesnių priemonių – žemesniųjų klarinių moksleiviams visai sulaukė knygų slavimų²⁾.

Biržų bibliotekoje knygos buvo duodamos kasdien nuo 10 iki 13 ir nuo 15 iki 18 valandų.

Hitlerinė okupacija padarė didelius nuostolius ir kitoms Biržų apskritijė veikusioms bibliotekoms. Buvo atleisti visi tarybų valdžios metais čia dirbę valstybinių viešųjų bibliotekų bibliotekininkai³⁾; jie pakeisti naujais, matyt, vokiečiams patikimesniais žmonėmis. Iš knygų fondų visur

1) „Naujosios Biržų žinios”, 1942, kovo 21.

2) „Naujosios Biržų žinios”, 1941, spalio 31.

3) Sinkevičius K. M. Ž. Lietuvos TSR masinių bibliotekų istorijos. – „Moksliškes bibliotekos metraštis 1958-1959 m.” V., 1961, p. 107-125.

įsimila ir sunaikinta tarybinė literatūra. Pasvalio viešoji vals-
tyklinė biblioteka 1942 m. pradžioje buvo apie 2000 knyge¹⁾.
Klubai škaityklos buvo užolantys. Eilė bibliotekų 1944 m. bu-
vo visai sunaikinta. Apie hitlerininkų padamytus bibliote-
komis nuostolius rašyta 1945 m. tarybinėje vietas spaudo-
je: „Dalis bibliotekų, kaip pav. N. Radviliškio, Krinčino,
vokišujų fašistų buvo sudegintos, ei Pasvalio, Salocių ir
Alytaus – smarkiai apipleštos“²⁾. Kaip matyti iš Papilio
bibliotekos metraščio, karą metu 1944 m. buvo sudeginta
ir ši biblioteka. Vien tik Krinčino, Vaškų, Vabalninkų,
Salocių ir Papilio bibliotekoms okupacijos metais padary-
ta 69.605 rub. nuostolių³⁾.

Yra vokiškuosius okupantus iš Lietuvos,
Biržų apskrityje buvo likusios tik 4 apysveikės bibliio-
tekos⁴⁾. Kultūrinę darbą, kaip ir visa krašto gyvenimą,
teko nėl pradėti kurti iš naujo.

1) „Naujosios Biržų žinios“, 1942, vasario 7.

2) Naktinis M. Biržai keliasi iš gruvišcių. — „Birželio
tarybinis žodis“, 1945, vasario 12.

3) Biržų RVK archyvas. Archyvas nebaigtas tvar-
kyti, ir byla pawažinimo neturi.

4) Sinekvičius K. Ys Lietuvos TSR masinių bibliio-
tekų istorijos. — „Moksliškes bibliotekos metraštis 1958–1959 m.“
V, 1961, p. 107–125.

c) Okupacijos perdarinių likvidavimo
metai (1944 – 1950)

Tarybinė armijos išvažiavus Lietuvą, nuo pat pirmųjų laisvo gyvenimo dienų buvo pradėti likviduoti karo ir okupacijos perdarinių visame krašte. Pirmiausia reikėjo atkurti visiškai regimantę respublikos lietuvių ūkių. Daug dėmesio buvo skiriama ir kultūros – švietimo darbui. Nerečiant didelių ekonominis sunkumų, pamažu buvo plečiamos bibliotekų tinklas. Buvo atkuriamas senos bibliotekos, steigiamos naujos. Labai daug steigiamas klubų – skaityklų, kurie turėjo bibliotekelės. 1950 m. respublikoje jau veikė 402 bibliotekos ir 3065 klubų – skaityklų bibliotekelės¹⁾.

1944 m. spalio 4 d. jau reiki ir Biržų višoji biblioteka. Jis pradžiuje joje dirbo viena vedeja Ona Brandžiuniene. 1944 m. lapkričio mėn. pradžioje bibliotekos vedeja buvo paskirta Felicija Špuorienė, tik ką grįžusi iš šalies gilumos į Biržus, o Brandžiuniene pradėjo eiti bibliotekininkės pareigas. Špuorienė dirbo čia neilgai, nes 1945 m. sausio mėn. pabaigoje ji buvo pakviesta dirbtti į apskrities laikraščio „Biržiškių tarybinio žurnalio“ redakciją. Bibliotekos vedejos

1) Sinkerčiūs K. Lenininės bibliotekinės statybos planas ir jo užkolymo Tarybų Lietuvoje pagrindiniai būvai. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 6. V, 1967, p. 5-15.

pareigas iš jos perėmė Rožė Zeltinienė. Kaip matyti iš Kultūros – švietimo darbo skyriaus vedejo įsakymų knygos, 1945 m. balandžio mėnesį šaityklos veleja skiriama Valė Lukošiūnienė. Taigi dabar iš viso bibliotekoje dirba jau trys žmonės.

Bibliotekos bei šaityklos darbuotojai labai dažnai keičiasi. Nuo 1944 m. rugpjūčio iki 1950 m. liepos 1 d. vienas po kito viešosios bibliotekos vedejais dirbo šeši žmonės (O. Braždžiūnienė, F. Špuorienė, R. Zeltinienė, M. Kazlovienė, A. Samulionytė, V. Kubilius, vėl A. Samulionytė), o bibliotekininkais dalyvini žmonės, iš eiles – O. Braždžiūnienė, O. Steponienė, M. Daugienė, E. Pleirytė, A. Samulionytė, E. Šlikaitė, A. Puolnickaitė, vėl A. Samulionytė, V. Pančkauskas ir F. Daniilevičius. Šaityklos vedejais per tą patį laiką buvo penki darbuotojai (V. Lukošiūnienė, Pipiraitė, J. Jurenas, Z. Avot, J. Mokūnas).

1950 m. pradžioje viešoji biblioteka gavo kilogramus bibliotekelių vedejo etatą. Tuž metų vasario 10 d. pirmasis jis užima Kostas Galvelė.

Yšiuo laikotarpiu bibliotekoje dirbusių žmonių labiausiai išsiskiria Vytautas Kubilius. „Tikras bibliotekos darbas prasidėjo tik prie jo”, – pasakoja Aldona Samulionytė, dirbusi bibliotekoje kartu su Vytautu Kubiliumi. – „Jisai pradėjo klasifikuoti knygas, daryti naujus kokybiškus katalogus. Darbuotojai iš jo mokesi, kaip reikia ruoštis masinius knygos propagavimo renginius”. Nors jis bibliotekoje dirbo neilgai, bet čia paliko myškes pėdsaką.

Vėliau jis tapo žymiu lietuvių literatūros tyrinėtoju, kritiku.

Bibliotekoje dirbo žmonės, neturių specialaus išsilavinimo. Juos reikėjo pamokyti. Švietimo liudodės komisarietas jau 1945 metais rugpjūčio mėn. Vilniuje ir Kaune buvo suorganizuoti dvejus sanaičius bibliotekininkų kursus¹⁾. Juose bibliotekininkai trumpai buvo supažindinti su technišku bibliotekininko darbu, visuomenine – politine bei kita šakine ir gzinė literatūra, su periodinės spaudos paskirtinėmis ir kitais specialiais dalykais. Tokius kursus Kaune 1945 m. rugpjūčio 5–16 d. išklausė Rožė Želtiniene, viena iš pirmuojų pokario metų bibliotekos vedėjų. Josi buvo išduotas kursų baigimo pažymėjimas, kuriamo išskaičiuota 18 dėstytojų dalykų. 1948 m. organizuojami pasitobulinimo kursai Vilniuje ir Kaune, pradeda veikti nuolatiniai 2-jų mėn. kursai periferijos bibliotekininkams²⁾. Juose bibliotekininkai, be kitų dalykų, buvo mokomi klasifikuoti knygos, jas aprašyti, suolarinėti katalogus. Tokius kursus Vilniuje lankė bibliotekininkė A. Samulionytė, bibliotekininkas V. Pančkauskas.

Vokiečių okupacijai paribaigus, Biržų bibliotekos knygų fonde, 1944.X.4. užpildytos anketas žinomas buvo likę

1) Sinkevičius K. "Ji Lietuvos TSR masinių bibliotekų istorijos. — „Moksliškes bibliotekos metraštis 1958–1959“. V., 1961, p. 107–125.

2) Sinkevičius K. Tarybų Lietuvos bibliotekoms 20 metų. — „Bibliotekų darbas“, 1960, Nr. 2, p. 1–7.

apie 8000 knygų. Kitos knygos buvo dingusios.

Okupacijos metais į bibliotekos fondus pateko daug fašistinės literatūros. Todėl lietuvių KP(б) Centro Komiteto IV Plenumas, įvykęs 1944 m. gruodžio 27-30 d., ipareigojo Švietimo liudinėjimo komisariato, apskričių partijos komitetus ir užkolomuosius komitetus apvalyti bibliotekų fondus „nuo fašistinės ir buržuazinių nacionalistinių literatūros"¹⁾.

Ys Poirės viešosios bibliotekos knygų fondų šis šlamštas buvo išimtas 1945 m. sausio mėnesį, bet, matyt, buvo atrinkta tik dalis netinkamų literatūros, nes 1947 metais vėl iš naujo buvo peržiūrimi fondai. Ši karta išimta daug (net ir per daug) knygų. Tai matyt iš inventoriinės knygos, kuri pradėta vesti 1950 m. kovo 3 d., kada iš naujo buvo perinventoriinamas visas bibliotekos fondas. Iš inventoriing knygų išrašyta tik viena kita ikitangliniai metais išleista knyga lietuvių kalba. Rusų kalbe knygų liko šiek tiek daugiau (pvz., seni S.Puškino raičiai), užsenio kalbomis – neliukė vienos. Matyt, numaišinėtojai, būdami mažai politiškai išsilavinę, nesigilino į knygų turinį ir, nenorūdami imtis diadešmės atsakomybės, numaišinėjo knygas iš akies. Toks diadešmas numaišymas rodo ir tai, kaip labai tuo metu buvo užterštū fondai.

1) Sinekvičius K. Ys lietuvių TSR masinių bibliotekų istorijos. — „Moksliinės bibliotekos metraštis 1958-1959". V, 1961, p. 107-125.

Nuo pat pirmujų pokario metų bibliotekos knygų fonolai augo sparčiai. Buvo gauta literatūros iš Žals tykinio literatūros fonolo. Nuo 1945 m. bibliotekas komplektuo ti padedala valstybinis knygų prekybos trestas, kuriame buvo sukaupta visa vertingesnė literatūra. 1947 m. rugsejo mėn. Kultūros - švietimo darbo skyriaus vyr. inspektorius K. Trimakas vienos laikrostyje rašė, kad „Valstybinis Knygų Trestas nuo 1947 m. pradžios mūsų apskrities bibliotekoms yra išskyres 205 pavadinimų knygų 12.626 egz., iš kurų 10.330 knygų už 75.000 rub. jau perduota bibliotekoms“¹⁾.

Bibliotekos globai buvo atiduodamos ir likuojos be prienųmos armeninės bibliotekos. Tokiu keliu Biržų biblioteka buvo gavusi Ponokhauzo ir Efrono enciklopediją (rusų k.), apie 40 tomių. Vėliau bibliotekas pradėjo komplektuoti Respublikinis bibliotekų kolektorius, įkurtas 1948 m. Knygų buvo gau namas dideliais kiekiais. Pvz., 1948 m. Biržų viešosios bibliotekos redaktorius V. Kubilius rašė: „Neseniai Biržų biblioteka iš Bibliotekos kolektorinius gavo 623 naujai išleistas knygas“²⁾.

Bibliotekai idėjinio darbo kryptį rodo Partijos ir vyniavusybės nutarimai. TSKP CK 1946 m. nutarimai „Apie žurnalus „Žvezda ir Leningrad“, „Apie kino filmą „Didysis gyvenimas“, „Apie dramos teatrus repertuarą ir priemo-

1) Trimakas K. Knygos - darbo žmoniems. — „Biržių tarybinis žodis“, 1947, rugsejo 4.

2) „Biržių tarybinis žodis“, 1948, spalio 1.

nes jam paeiginti", parmerkta apolitiškumą ir beidėjiškumą mene, buvo atžymeti atitinkamos temos kryptys parodomis. TSKP CK 1946 m. kovo 27 d. nutarimas „Dėl agitacinių - propagandinių partinių organizacijų darbo nýsiem su įstatymo dėl penkmečio plano TSRS liaudies ūkiui atkurti bei išvystyti 1946 - 1950 m. priemimui“ iškeli uždavinį - išauškinti darbo žmonių masems penkmečio uždavinius, kovoti už pirmabakų penkmečio plano įvykdymą¹⁾. Priešais vieną biblioteka aktyviai įsijungė į šio nutarimo propagavimą, jo iškeltr uždavinius aūškinimo liaudies masems. Buvo nuošiamos kryptys, laikraščių iškarpos parodos, sudarami atitinkami rekomenduojamosios literatūros sąrašai. Bibliotekos darbuotojai (A. Samulionytė ir kt.) vaizduolavo į kaimo klubus - skaityklos (Kirkilys, Klausučiai, Anglininkai, Varniučiai, Kupreliskio ir kt.) ir tenai susirinkusiems žmoniems skaitydavo parakaitas, aūškinolovo partijos nutarimus, daryolavo pasikalbėjimus žemes ūkio, pavasario sejus ir kitais einamojo momento klausimais.

1947 m. pirmos kartos buvo priimti apskričių centrų viešųjų bibliotekų nuostatai²⁾, kuriose buvo nurodyti pagrindiniai jų uždaviniai: propaguoti Markso ir Engels'o mokslo, V.I. Lenino veikalus, kryptys, žurnaluose ir laikraščių pagalba

1) „Apie partinę ir tamybinių spaudo. Dokumentų rinkinys“. V., 1956, p. 541.

2) Girdžius V. Kultūros - švietimo darbuotojo vadovas. V., 1948, p. 39 - 46.

ugolyti komunistinių darbo žmonių sajmoningumą. Juose pa-
sakytą, kaod visi piliečiai gali nemokamai naudotis bibliote-
kos knygomis, kaod, komplektuojant knyges fondą, reikia atsi-
žvelgti į daugumos skaitytojų poreikius, kaod reikia organizuoti
kilnojamąsias bibliotekelės klubuose - skaityklose, MTS ir kitose vie-
tose, kur nera stacionarinės bibliotekų. Tarybinis rašytojų kūri-
niams, klasikinei, politinei, istorinei bei kitai literatūrai propaguo-
ti bei kultūriniam skaitytojų lygiui kelti reikia organizuoti skai-
tytojų konferencijas, informuoti gyventojus apie literatūros naujies-
mas, nuoštiri garsinius skaitymus, knyges parodas. Apskrities centro
biblioteka taip pat aptarnauja tarpbibliotekinio abonemento ke-
liu savo apskrities bibliotekas, organizuoja sisteminį katalogą, o
ten, kur fondai dėlėsui negu 10.000, ir abečielingį katalogą.

Nuostabuose iškeltus apskrities bibliotekoms už-
davinius Biržų viešoji biblioteka stengesi vykdyti. Vietos spaudo-
je parkelbiama, kaod biblioteka gali naudotis nemokamai kiekvienas
piliety, pristatys tik savo darbovietas viršininko ar apylinkies
pirmininko garantijo, nurodoma, kaod biblioteka dirba kiekvie-
nuo dieną, išskiriant antradienius, nuo 12 iki 14 ir nuo 16 iki
20 val¹⁾. Biblioteka pati steigė kilnojamąsias bibliotekelės ir
ražino kaimo bibliotekas jas steigti. Žirkutiniuos kilnojamuos
bibliotekelės gerai veikę. Pav., 1947 m. birželio mėn. Salotų bibli-
tekos vedėja D. Januškevičiūtė turėjo įsteigusi jau 2 kilnojamąsias
bibliotekelės Daugiu ir Poškoniu klubuose - skaityklose, po

¹⁾ "Birželčių tarybinis žodis", 1948, spalio 1.

50 knygų kiekvienoje¹⁾. 1948 m. Pakirčių valsčiaus visuose kolūkiuose veikė kilnojamosios bibliotekėles²⁾. Biržų viešoji biblioteka 1950 m. turėjo įsteigusi kolūkiuose, ligoninėse, įmonėse 20 kilnojamųjų bibliotekelių, kuriose buvo 600 skaitytojų³⁾, o visoje apskrityje 1950 m. gegužės mėnesį veikė iš viso 68 kilnojamosios bibliotekėles ir jos turėjo 2000 skaitytojų⁴⁾.

Masinio darbo formos išgirdė jaučiamos, ypač nuo to laiko, kai į biblioteką atejo dirbtis Vytautas Kubilius (nuo 1948-VIII-1). Buvo pradėta organizuoti skaitytojų konferencijas, literatūrinius vakarus, garsinius knygų skaitymus, vaikų knygų savaiteles, bibliografinės apžvalgas ir kt. Skaitytojai ir miesto visuomenė gerai atsiėpolavo apie nuošiamus masinius renginius. Taip, 1948 m. rugpjūčio 1 d. laikraštyje rašoma: „Šie metų rugpj. 21 d. iugho Biržų valstybinės bibliotekos skaitytojų konferencija aptarti Vaclo Reimero literačių rinkiniui „Su pavasariu"... Bibliotekos vedėjas V. Kubilius atžymėjo Reimero optimizmą, jo eil. giedrių, šviešių nuotaiką... Dalyvavusieji pateidauja, kad panašių konferencijų būtų slaugiam“⁵⁾. Tu pačių metų rugpjūčio 19 d.

1) Trimakas K. Saločių valsčiaus kultūros – švietimo įstaigų veikla. — „Biržiščių tarybinis žodis“, 1947, birželio 9.

2) „Biržiščių tarybinis žodis“, 1949, gegužės 31.

3) „Biržiščių tarybinis žodis“, 1950, balandžio 18.

4) Rajoninės bibliotekos archyvas. Rajoninės bibliotekos 1950–1954 m. ataskaitų byla.

5) „Biržiščių tarybinis žodis“, 1948, rugpjūčio 1.

suorganizuojamas Biržų viešosios bibliotekos ir gimnazijos literaturų literatūrinis vakaras, kuriamo savo kūnagė skaitė nasytojas S. Kapnys ir gimnazijų literatai¹⁾. Gausiai lankydavo mokiniai jiems skirtus garsinius skaitymus. 1948 m. spalio 8 d. bibliotekos organizuotame garsiniame skaityme dalyvavo apie 80 I-sių pradinės mokyklos mokinį. Čia jaunieji skaitytojai buvo supažindinti su nauja tarykine vaikų literatūra. „Puikus, meniškas bibliotekos aktyvo nario S. Jankausko skaitymas vaikams paliko gilių įspūdį“, — rašoma laikraštyste²⁾. Gavusi daugiau naujos vaikų literatūros, biblioteka nuošolaro veikų knygų savaitės, kuris metu naujas knygas eksponuodavo vitrine. „Vaikai naujomis knygomis labai domisi. Vien per šiuo savaitę bibliotekos mokyklinio amžiaus skaitytojų skaičius išaugo iki 150“, — išvadėsi 1949 metais vietas laikraščio korespondentas³⁾. Šiuo metu nuošiamos knygų parodos buvo aukštoto lygio. Tai matyti ir iš vietas spaudos 1948 m. straipsnio, kuriamo rašoma: „Atžymint L.N. Tolstojaus 120 metų gimimo sekmaktį, rugpjūjo 9 d. bibliotekoje suruošta didžiojo rusų rašytojo kūrinų parodėlė. Kartu su Tolstojaus veikalų vertimais iš vairias kalbas yra išstatytas pirmujų vertimus į lietuvių kalbą, atliktų 1888-1904 m. laikotarpyje, bibliografinių rodyklė. Be to, surinkti ir išdėstyti įvairūs straipsniai apie Tolstoju,

1) „Biržiečių tarybinis žodis“, 1948, rugpjūjo 24.

2) „Biržiečių tarybinis žodis“, 1948, spalio 13.

3) „Biržiečių tarybinis žodis“, 1949, balandžio 9.

spausdinti tarybineje periodikoje¹⁾. Reguliariai, kiekvieną šeštadienį, per vietas raudijo marzgą, buvo skaitomos naujių knygų apžvalgos²⁾.

Kaip buvo sakyta, biblioteka nuo iškūrimo pradžios turėjo abécelinį katalogą, bet po karo jis periolare nebėtikslus ir skaitytojai juo nesinaudolojo. Nuo 1948 m. pradėte klasifikuoti knygas pagal N. Tropovskio „Dėsimtainę klasifikaciją“ ir atspreti naujus katalogus (sisteminį ir abécelinį). Naujai suorganizuotais katalogois skaitytojai jau naudojosi.

Skaitytojams aiškinama ir nauja jų aptarnavimo knyga forma – TBA, jo reikšmi gauvant knygas, kurias nera vietas bibliotekoje, skaitytojai kviečiami naudotis tarpbibliotekiniu abonementu³⁾.

1948 metais buvo įtrauktas į darbą skaitytojus aktyvas (J. Timukas, V. Panickauskas, K. Sprinolys, suaug. viol. mokyklos mokinys, F. Danilevičius, studentas). Jis padėdavo bibliotekininkams ruoštis masinius renginius.

Praeguojęs darbas, įdomūs masiniui renginiui patraukdavo į biblioteką skaitytojus. 1950 m. bibliotekos abonementas turėjo 914 skaitytojus⁴⁾. Juose darbininkų buvo 120, valstie-

1) „Biržiečių tarybinis žodis“, 1948, rugpjūčio 8.

2) „Biržiečių tarybinis žodis“, 1948, spalio 1.

3) Samulionytė A. Naudokimės tarpbibliotekiniu abonementu. – „Biržiečių tarybinis žodis“, 1950, balandžio 2.

4) Biržų viešosios bibliotekos dienoraščiai. 1950–1963.

čia - 53, tarp uonetojų - 347, vid. mokyklos moksleivių - 394.

Pirmaisiais pockupacinių metais valstybinės kaimo bibliotekos buvo atkuriamos iš naujo. Dideli ekonominiai pokario metų sunkumai neleido valstybinėms bibliotekoms sparčiai vystytis, vis dėlto iki 1950 m. liepos 10 d. buvo atkurtos visos seniau veikusios kaimo bibliotekos, kurias buvo 12, ir dar įsteigtos 2 naujos (Medeikių ir Sodeliškio). Tai buvo žymus kultūrinis laimėjimas.

Kad tarybinė spauda būtų pasiekama kiekvienam kaimo gyventojui, jau pirmaisiais pockupacinių mėnesiais pradėti steigti daug klubų - skaityklų. Jie dažniausiai turėdavo ir bibliotekelės. Biržų apskritijoje jau 1945 m. vasario mėn. prie pradžios mokyklos buvo atidaryta 15 naujų skaityklų - kaimo pirkų¹⁾, o 1947 m. kovo mėnesį apskritijoje jau veikė 80 klubų - skaityklų²⁾. Bibliotekininkai ir klubų - skaityklų vedėjai aktyviai dalyvavo pokario liudelis ūkio atstatyme, kolektyviniai ūkius kurime. Organizuodami paskaitas, garsinius skaityimus, ruošdami knygų parodas, jie propagavo tarybinių literatūrų, formavo komunistinę pasaulėžinę kaimo žmonių sąmonėje. Tarybinės tiesos nesėjus kuržuaziniams nacionalistai žudė iš pasalų. 1950 m. ruošenų buvo nurodytas vienas iš pirmujų Biržų rajono kultūros - švietimo darbuotojų, Latvelius klubo - skaityklos vedėjas.

Petras Perkūnas,

Viesoji Biržų biblioteka pradėjo teikti metodinę pa-

1) „Biržiečių tarybinis žodis“, 1945, vasario 12.

2) „Biržiečių tarybinis žodis“, 1947, kovo 8.

galbūt kaimo bibliotekoms, klubams - skaitykloms. Bendri kultūros - švietimo įstaigų darbuotojų seminarai pradėti organizuoti nuo 1945 metų. Juos organizuodavo daugiausia Kultūros - švietimo darbo skyrius. Nuo 1947 m. buvo pradėti ruoštis seminarai atskirai bibliotekininkams. Juos organizuodavo viešoji biblioteka. Juose, kaip ir bendruosiuose seminaruose, būdavo skaitomi pranešimai visuomeniniuais - politiniais klausimais, bet daugiausia dėmesio kreipiantis į literatūros pažinimą, bibliotekų darbą su knyga ir skaitytojais. Apie vieną tokių Biržų apskrities bibliotekų vedejų seminarą rašyta: „Seminaro dalyviams buvo paskaitytos perkaitos apie tarybinę grožinę literatūrą ir apie bibliotekininkų techninių darbų. LKP (b) Biržų apskr. komiteto sekretoriūs kaolyn reikalams S. Vorobjovas perkaitė perkaitą „Kolektyvinius ūkius organizavimas“, plačiai apibūdinamas bibliotekų vedejų raidmenį organizuojant kolektyvinius ūkius“¹⁾. Nuo 1947 metų viešosios bibliotekos darbuotojai ėmė lankyti kaimo bibliotekas bei klubus - skaityklas ir aiškininti, kaip sudėti knygas lentynose, kaip ruoštis knygų parodas, daryti plakatus, kaip dirbtis su knygynėliais. Klubams - skaitykloms, taip pat ir bibliotekoms aiškinamas darbas su kilnėjamo siomis bibliotekėlėmis.

Gerai atliki vienius bibliotekai iškeltus uždavinus buvo sunku. Ypač sunkiai sekėsi metodinis darbas, nes

1) Pudinskaitė A. Seminaras bibliotekų vedejams. - „Biržuečių tarybinis žodis“, 1948, balandžio 17.
20. p 7

darbuotojai neturijo praktinio patyrimo, nuolat keitesi, nebuvo specialistu. Vis dėlto nėšiosios bibliotekos reikla pokario metais smarkiai išsiplėtė. Bibliotekos darbo formos olaresi įnouresnės. Knygos propagavimo, skaitytojų aptarnavimo knyga darbui buvo padėtas tvirtas pagrinolas.

1947 m. sudaryta nauja Panvalio apskritis. Prie jos teritorijos buvo priskirti Daujėnų, Joniškėlio, Krinčino, Panvalio ir Vaiškų valsčiai, anksčiau priklausę Biržų apskričiai. Nuo naujosios apskrities iškūrimo šiuo valsčių bibliotekoms Biržų nėšoji biblioteka neberadovavo.

V. Rajoninės bibliotekos veikla (1950 - 1958)

1) Bibliotekos uždaviniai

1950. VI. 20 dietuvos 95R Aukščiausiosios Tarybos Prezidentui suskirsčius respublikos teritoriją rajonais, Prienų apskrities vietoji biblioteka pavadinama Prienų rajoninė biblioteka. Kultūros - švietimo istorijos komitetas 1951 m. sausio 26 d. patvirtina naujus rajoninių bibliotekų nuostatus¹⁾. Jie yra analogiški 1947 m. patvirtintiems nuostatams. Pagrindiniai rajoninės bibliotekos uždaviniai oabar nurodyti šie: a) propaguoti marksimą - leninizmą, partijos ir vyriausybės uutarimus, dalyvauti rajono ūkineje ir kultūrineje statyboje, padėti gyventojams išgypti žinių iš visų mokslo, techninių, literatūros ir meno šakų; b) padėti plėsti ir stiprinti bibliotekinį darbą rajone. Tokiuose nurodyti būdai šiemis uždaviniams vykdyti, smulkiai nusakyta knygu fondo komplektavimo ir organizavimo tvarka ir knyptis.

Vėliau dar kartą buvo išleisti nauji TSRS Kultūros m-jos patvirtinti rajoninių bibliotekų nuostatai²⁾. Juose nurodyti tie patys darbo uždaviniai, tik dar pabrežtas

1) „Kultūros - švietimo darbuotojo vadovas“. V., 1951, p. 119 - 125.

2) „Kultūros - švietimo darbuotojo vadovas“. V., 1957, p. 49-53.

reikėtų propaguoti žemės ūkio mokslo ir priešakinio patyrimo žemės ūkyje atsiekius, konkretių apibūdintas metodinės ir praktinės pagalbos teikimas kaimo bibliotekoms, pabrėžtas bibliotekos darbo planavimo reikalingumas. Šie visų nuostatų laikėsi ir Biržų rajoninė biblioteka.

Užkolydamis nuostatuose nurodytus uždavinus, bibliotekininkai turi visą laiką orientuotis į partijos ir vyriausybės priimamus nutarimus ir stengtis padėti visuomenei juos įgyvendinti. Ir lietuvių TSR Ministrų Tarybos 1950 XI. 3 nutarime Nr. 5 „Dėl priemonių rajoninėms ir kaimo bibliotekoms sustiprinti“ reikalaujama, kad tarybinės bibliotekos taptų ištikimų partijos bei vyriausybės padėjėjų, mobilizuojant tarybinę liaudiškų swarkiemis politiniams bei ūkiniam uždaviniam įvyklyti. Dėl to tenka trumpai peržvelgti pagrindinius partijos ir vyriausybės nutarimus, kaud matytume, kokie 1950-1958 metų laikotarpiu uždaviniai buvo keliami bibliotekoms ir kaip partija nuolat nūpinosi bibliotekų darbu.

Lietuvos KP (b) CK VII plenumas, įvykęs 1950 metais, savo nutarime „Dėl kultūros-švietimo darbo pagrinimo kai-me“ nurodė, kad šiuo metu kultūros-švietimo įstaigos pri- valo visokeriopai gerinti savo darbą. Pagrindinis jų uždavinys – komunistiškai auklėti platičias mases, ugdyti materialistinę pasaulėžiūrą, kovoti už buržuazinės nacionalistinės ideo- logijos ir reakcinės olvasininkijos įtakos likvidavimą, užholčius sandvarhos vystymą ir stiprinimą kai-me, auklėti darbo žmones tarybinio patriotizmo ir tautų drau-

gystės dvariai¹⁾.

Lietuvos KP(6) CK VIII Plenumas, ivykis 1950 metais, pažymėjo, kad jau 90% Tarybos Lietuvos valstiečių yra susijungę į kolūkius ir kad reikia toliau stiprinti juos organizaciniu ir ūkiniu atžvilgiu. Lietuvos TSR Ministrų Taryba ir Lietuvos KP(6) CK tų pačių metų gale priėmė nutarimą „Dėl priemonių Lietuvos TSR žemės ūkiui toliau išvystyti“. Šiame nutarime buvo iškeltas uždavinys per artimiausius 4-5 metus kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose žymiai padidinti kviečių ir kitų grūdininių kultūrų, ilgaplanočių linų ir cukrininių menkelių gamybą. Taip pat žymiai turi išaugti visuomeninė gyvulininkystė. Šie uždaviniai galėjo būti siekmungai išspręsti, iš pagrindų pagerinant kultūros-švietimo darbą. Bibliotekos turėjo visomis priemonėmis aiškinti valstiecių masems partijos politiką, vykdant kolūkių statybą, skleisti priešakinę tarybinę agrotechniką, padėti organizuoti ir plėsti kolūkiuose sočlenktynes, paskleisti liandries masėse tarybinę knygą, pirmiausia politiniais, socialistinio žemės ūkio klausimais²⁾.

TSKP CK Plenumas, susiminkes 1955 m. liepos mėn. prie-

1) „Dėl Lietuvos KP(6) CK VII Plenumo nutarimo vykdymo
masiniše bibliotekose“ (Instrukcija). — „Kultūros-švietimo darbuotojo vadovas“. V., 1951, p. 37-44.

2) „Dėl Lietuvos Komunistų partijos (bolševiku) Centro
Komiteto VIII Plenumo nutarimus vykdymo“. — „Kultūros-švietimo
darbuotojo vadovas“. V., 1951, p. 59-60.

mė nutarimą „Dėl tolesnio gamybos pakelimo, techninės pažangos ir gamybos organizavimo gerinimo uždavinį“. Po šio Plenumo bibliotekos turėjo propaguoti mokslo ir technikos pasiekimus, gamybos pirmūnų bei inovatorių ir priešakinius įmonių patyrimą, padeti stiprinti darbo drėausmę, pakelti darbo našumą¹⁾.

Ytin reikšmingus tarybinie liudžiai ir tarptautiniams darbininkų juolejimui nutarimus pirmė TSKP XX suvažiavimas, įvykęs 1956 m. vasario 14-25 d. Suvažiavimas numatė kelius šalies ekonomikai dar toliau išvystyti, liudies gyvenimo materialiniam ir kultūriniam lygiui toliau kelti, kūrybiškai toliau išvysti markizmą – leninizmą naujomis sąlygomis.

Vykdydamas partijos XX suvažiavimo iškeltus uždavinius, bibliotekos visų pirmą turėjo visapusiskai išvystyti ideologinį darbą, žymiai pagerinti komunistinį liudies euklejimą. TSKP Centro Komiteto ataskaitiniame pranešime buvo nurodyta, kad „bibliotekos turiapti partinių organizacijų atramos bazėmis masiniame – politiniame ir kultūros – švietimo darbe“. Suvažiavimas pareikalavo susipranti kongreso su kurčiuvinės ideologijos liekanomis žmonių sąmonęje. Reikėjo mobilizuoti darbo žmones į kongreso užsėkmės šeštotojo penktmečio plano įvykdymą pirma laiko. Račino bibliotekos turėjo ypač susipranti žemės ūkio ir techninės

¹⁾ „Dėl kultūros – švietimo įstaigų darbo vykdant TSKP CK Plenumo nutarimą „Dėl tolesnio pramonės pakelimo, techninės pažangos ir gamybos organizavimo gerinimo uždaviniu“. – „Kultūros – švietimo darbuotojo vadovas“. V, 1957, p. 20-23.

literatūros propagandą skaitytojų tarpe¹⁾.

Biržų rajoninė biblioteka vykdi partijos ir užrašuose
bės nutarimus iškeltus uždavinius, viso savo darbo derinolama su
vietos partijos komiteto darbu. Pastarasis konkretūs jai vadova-
vo, duodamas nurodymus, patarimus, iškelolamas darbo trūku-
mus, pažymėlamos atsiekimus.

2) Uždavinijų vykdymas

a) Knygų fondas ir jo komplektavimas

Bibliotekos knygų fondas yra materialinis bibliotekos darbo pagrindas. „Bibliotekų knygų fondai turi atitik-
ti darbo ūmonių interesus, masių komunistinio euklejimo užda-
vinius – toks yra pagrindinis reikalavimas tarybinėms bibliotekoms“²⁾.

Pagrindinių Biržų rajoninės bibliotekos knygų fondo
komplektavimo nuo 1948 m. vyklo Respublikinis bibliotekų kolek-
torius neakivaizdiniai būdu. 60% centralizuoti lešę skiriama
kolektoriniui knygoms komplektuoti, o 40% – vietos kultūros skyriui
žurnalams ir laikraščiams bibliotekai prenumeruoti. Komplektuoti

1) Bibliotekų darbas įgyvendinant TSKP XX seminie-
rimo nutarimus. K., 1956, p. 3-13.

2) Sinkerčių K. Kraimo bibliotekų knygų fondo komplek-
tavimas. – Kn.: „Bibliotekų darbo klausimai“. V., 1958, p. 91.

fondus kolektorinių padeda rajoninė biblioteka, kuri jam siuncia knyges, reikalingas bibliotekai, sąrašus. 1958 m. rajoninės leidlietuvių slėkavotojas A. Kaktinis buvo nuroytas į kolektorius atsirinkti reikalingas knyges.

Rajoninė biblioteka, gaudama knygas iš kolektorius, dar šiek tiek knyges išigydavo iš kitų šaltinių. Kasmet apie 50 tomyz ji pirkdavo likurinius nuo prenumeratos pinigais vienos knygynė. Apytikriai po tiek pat įvairių brošiūrų atsiųsdavo rajono Kultūros skyrius. Knygos skaičius kasmet padidėdavo vidutiniškai po 1.500 tomyz.

1952-1961 bibliotekos fonde buvo 5.727 tomai. Tuo laiku komplektavimas buvo blogas. Atskiri knygos ir brošiūrus buvo labai didelis egzemplioriškumas, pav. B. Gorbatovo knygutes „Tėvų jounystė“ atsiusta 16 egz., V. Lunkevičiaus „Tarp valždiniių“ - 20 egz. Ypač didelis egzempliorių skaičius buvo kai kurios visuomeninės - politinės literatūros leidinius. Pav. J. Stalino „Ataskaitinio pranešimo XVIII partijos sevažiavime“ turėta 40 egz., „Ypatingosios valstybinės komisijos pranešimo“ - 40 egz., tuo tarpu daugumos kitų knygos buvo tok po vieną egzempliorių. Nebuvo reikiamos proporcijos ir tarp atskirių mokslo šakų. Didžiausią fondo dalį, t.y. 50% (2867 t.), sudarė visuomeninė - politinė literatūra (turetu būti 25-30%), o techninės literatūros buvo iš viso tik 62 tomai.

Nuo 1954 metų siunciamas literatūros egzempliorių-

1) Sinkerčiūs K. ir Kubilas A. Masinius bibliotekų komplektavimas. V, 1967, p. 17.

humas mažėja, tačiau reikiavamos proporcijos tarp atskirų mokslo šakų mažai laikomasi. 1953-1955 metais techninius literatūros gauta 72 tomų, gamtos mokslų ir matematikos - 83, o visuomenines - politinės literatūros - 913 tomy. Nuo 1956 m. literatūra pagal mokslo šakas siūloma maždaug proporcingai, bet ankstiau leunuvi disproporcija ir toliau pateiktina. 1958 i:1 techninių literatūra sudarė vos 1,9% visų knygų (turinti būti 15-25%).

Pasenusi ir susidėrėjusi literatūra, remiantis „Instrukciją dėl pasenusios literatūros išėmimo iš muzieju bibliotekų“, buvo nurodymama karštai po truputį. 1958 m. buvo atlitas pagrindinis knygų fondo valymas, atsisakant neaktualios literatūros ir per didelio egzemplioriškumo. Buvo nurodyti 2602 tomų, daugiausia visuomeninio - politinio turinio leidiniai. 1959 m. sausio mėn. 1 dienai liko 12.230 tomy.

Daugum knygų rajoninės bibliotekos skaitytojai sudaro lietuvių, yra šiek tiek ir rusų, be to, dalis lietuvių skaito knygas ir rusų kalba, todėl fondai buvo komplektuojami lietuvių ir rusų kalbomis. Literatūra rusų kalba sudarė trečdalį viso fondo. 1958 m. pabaigoje lietuviškų knygų buvo 9058, rusiškų - 2793, svetimomis kalbomis buvo tik 39 knygų.

Biržų rajoninėje bibliotekoje knygų fondas yra vienas, jis laikomas abonenento. Skaityklos fondą sudaro periodinė spaude. Kilnojančios bibliotekėlis savo atskiro knygų fondo neturėjo. Iki 1961 m. buvo komplektuojamos tiesiog iš abonenento fondo.

Šel vienos stokos visų knygų fondo paruošti laisvam skaitytojui tada buvo negalima, tačiau planuota pada-

ryti laisvai prieinama skaitojojams bent dalį geriausio ir aktua-
liausio fondo. Tai buvo atliktas jau sekančiais 1959 metais.

b) Skaitytojai ir juo aptarnavimas

Lenino partija pasauli tarybinius bibliotekininkus i
neleງug ir atsakingą liudies įvertimo darbą. Bibliotekose yra
sukauptos didžiulės dvarinės vertybės, kurios turi parodomątį bran-
gių kiekvienam žmogui, duoti jam maksimalią naudą. Biblioteki-
ninkas turi dirbti kūrybiškai, visų laikų rūpestingai aptarnauti
kiekvieną skaitytojų.

Bibliotekininkas, uoreolamas suteiktii apčiuopiamos
naudos skaitytojui, turi geresi pažinti jo poreikius ir jautriai rea-
gusti į jo pageidavimus. Tik tada jis galiu parinkti jam reikalin-
giausias knygas, padedančias jam savo patarimais gerai atlikti savo
profesinių darbų, suteikiančias jam morališke paramą. Šiuo atžvilgiu
Biržų rajoninės bibliotekos darbuotojų kolektivo stengiasi dirbti be
priekaištystės, ieškota artimesnio kontakto su skaitytoju. 1952 metų
gegužės mėnesio ataskaitoje konstatuojama, kad su skaitytoju dirba-
ma individualiai, atsižvelgiant į armeninius jo poreikius.

Pradėta taip pat paprastiausiu būdu tirti skaity-
tojų poreikius. Juo pageidavimus imta užrašinti specialiame se-
siuvinuje, stengiasi pagal galimybes visus užsimaištus pageidavi-
mus kuo greičiau patenkinti.

Kartais skaitytojas ilgai negaudavo pageidauja-

mos knygos dėl to, kaičių ji vis būna išduota kitiems. Tokiai atvejais bibliotekininkas, gausys ieškoti knygų, parinkinių, apie tai pranešti skaitytojui telefonu, raštu, kartais knyga netgi bučavo nunešama jam į namus.

Skaitytojų poreikiai augo. I biblioteką vis daugiau ateidavo skaitytojai, baigusius aukštajį moksą. Žiems darbui buvo reikalinos jvairios knygos. Rajoninė biblioteka ne visaola galėdavo tuoju pat patenkinti ju reikalavimus, nes papeičiaujančios knygų savo fonduose neturėdavo. Tekolavo jų ieškoti kitose bibliotekose. Biržų biblioteka tarp bibliotekinių abonentų pradėjo naudotis nuo 1954 metų. Vitos laikraštyje buvo primenama skaitytojams, kaičių jie gali knygų užsisakyti per tarpbibliotekinių abonentų¹⁾. Tokia skaitytojų aptarnavimo forma greitai tapo populiariai. 1958 m. TBA naudojosi mokytojai, studentai neakivaizdininkai, jvairių ištaigų tarnautojai, miesto ir kaimo žmonės. Mokytojas L. Narstokė tarpbibliotekinio abonemento keliu gavo J. Pavlovo rastus, D. Kuprytė – knygas apie slailę, V. Baublys nuolat išskrido geografinio turinio knygų²⁾.

Anksčiau skaitytojas, atejus į biblioteką, dažniausiai turėdavo parinkinti bibliotekininko parenkamomis jam knygomis, nes laisvo priejimo prie fondų nebuvvo, o katalogais ne kiekvienas norėdavo naudotis. Kaičių skaitytojas galetų bent neoličelę dalį

¹⁾ Kaktinis A. Knyga-draugas. – „Raudonasis artojas“, 1956, gruodžio 4.

²⁾ Barčkus V. Biržų rajoninėje bibliotekoje. – „Raudonasis artojas“, 1958, vas. 18.

naujausių ir aktualiausių knygų juairiomis temomis pirmą savo akimis pamatyti ir pats iš jų reikalingą sau pasirinkti, 1956 m. buvo suolartyta visa eile parankinių knygų slėžučių. Iš jas buvo sudedamos knygos pergal atskiras mokslo šakas. Dėlėtės buvo paolėtos prie abonemento stalo, skaitytojams patogiai prieinamoje vietoje. Nors ir labai maža fondo dalis buvo slėžutise atskleista, lankytojai jomis buvo labai patenkinti.

Bibliotekininkai skaitytojus informuojo, kaip naudotis bibliotekos katalogais ir kartotekomis, paraškinodavo jų reikimę parirenkant knygas.

Rūpestingas skaitytojų aptarnavimas paolejo bibliotekai plėsti skaitytojų reitingą. Jų skaičius turėjo nuolatinę tendenciją po truputį augti. 1951 metais rajoninės bibliotekos abonemente buvo įregistruoti 708 skaitytojai, o 1958 metais jų skaičius pasiekė 1000.

Palyginus rajoninės bibliotekos skaitytojų skaičių su nemaičių miesto gyventojų skaičiumi, gali kilti klausimas, kur skaitytojai būtų lėšiečiai. Žinoma, jie be knygų neapsiejo. Biržuose veiki visa eile kitų bibliotekų. Vieng iš didžiausių turi lietuvių KP Biržų rajono komitetas. Ši biblioteka išsikūrė tuojuo po okupacines karinėmes išvijimo iš lietuvių. Taip pat po karo nemaičių bibliotekos išgijo visa eile Biržų rajono (apskrities) mokyklas, įmonias, istaigas ir organizacijas, jos veikia ir šiuo metu. 1951 m. rudenių buvo įsteigta atskira vaikų biblioteka. Rajoninėje bibliotekoje skaičiuoseji mokiniai praelejo knygas imti iš vaikų bibliotekos ir iš rajoninės bibliotekos išsiraše, dėl to 1951 m., lyginant su 1950 metais, skaitytojų skaičius rajoninėje sumažėjo. 1958 metais

vaikų bibliotekos fono lą sudarė 7600 tomy, tais metais 351 vaikas pershorė 10.506 šios bibliotekos knygas. Beveik kiekvienoje namuose jau galima rasti alidesnių ar mažesnių asmeninių bibliotekelių. Gyventojai vieni kitems skolinti ne tik savo turimas knygas, bet ir iš rajoninės bibliotekos paimitas skaityti. Daugelis tokius skolintojus nera rajoninėje bibliotekoje įsiregistravę.

c) Knygos propaganda ir masinis darbas

Auklėti darbo žmones komunistine divasia, mobiliuoti juos kovai už partijos ir vyriausybės nutarimų įgyvendinimą, skleisti tarybinio mokslo paseikimus – buvo ir tebėra svarbiausias bibliotekų užduavinys.

Biržų rajoninė biblioteka šiuos užduavinius vykdė, populiarindama tarybine knygų skaitytojų tarpe. Marinis knygos propagavimas, kaip minėjau, buvo išvystytas jau pirmuoju pokariniu laikotarpiu, ypač nuo 1948 metų. Rajoninė biblioteka teše šį darbą toliau, surasodama masiniam darbui naujas temas ir formas.

1952-1956 metų laikotarpiu nuoširdėji remažai literatūros vakaru ir skaitytojų konferencijų, skirtų žymiausių rašytojų gyvenimui ir kūrybai iuviesti, jų kūriniams propaguoti.

1952 m. organizuojamas literatūrinis vakaras „N.V. Gogolio gyvenimas ir kūryba“. 1953 m. nuoširdėji V. Majakovskio, S. Nėries ir P. Cvirkos minėjimai, skaitytojų konferencijos V. Katajero knygai „Pulko sūnus“,

M. Šolochovo „Pakeltai velenai“ magrinėti. 1954 m. išyksta literatūros vakarai S. Nėries, V. Montvilo kūrybai propaguoti. 1955 m. organizuojami A. Mickienčiaus¹⁾, P. Cvirkos vakarai. 1956 m. surengiami J. Janonio²⁾, S. Nėries literatūrinis kūrinis vakarai. 1957 m. kviečiami skautytojai į konferenciją biržutės nėštotojos H. Korsakienės kryžgaliu „Gyvenimam išėjus“ populierinti.

Didžiausias dėmesys skirtamas TSKP CK Plenumu, Lietuvos KP suvaržiavimų ir Lietuvos KP CK Plenumu medžiagos bei uymausybes nutarimus propaguodai. Organizuojamas teminis vakaras „TSRS penktasis penkmetis ir rugpjūto Plenumo nutarimas“, nuošiamos kryžgalių parodos (pvz., „TSKP CK suvaržiavimas“)³⁾.

Nemažai organizuota renginių istoriniems atstoms pameti. Pavyko teminis vakaras „Didžiuju pergalių kelias“ (suruoštas 1957-X-27), skirtas Didžiosio Spalio socialistinės revoliucijos 40-tujų metiniui minėjimui. Pagrindinė pranešimą apie TSRS nugalę kelę per 40 metų padare visurinės mokyklos direktorius J. Repšys. Vakaro svečias, TSKP narys nuo 1922 m. Povilas Stukas papasakojo, kaip jis pradėjo ir dirbo revoliucinį darbą. Šiolžio Tėvynei karo aktyvis J. Žalankevičius kalbejo susirinkusiems apie 16 lietuviškosios divizijos kovos kelę, apie partizanus kovas prieš vokiškusius okupantus.

1) Širvinskas L. Pamejėjo A. Mickienčiaus mirties metines.

– „Raudonasis artojas“, 1955, gruodžio 14. M., p. 3

2) Valeckas G. Birželčiai gerbia J. Janonio atminimą.

– „Raudonasis artojas“, 1956, balandžio 11.

3) „Raudonasis artojas“ (Priričai), 1956, kovo 23.

Vakaro dalyvių buvo apie 300. Minejimas pasklare visiems gily išpuoli. Gerai organizuoti buvo ir kiti panašūs vakarai: „Šlovingasis komjaunimo keturiadesimtmetis“¹⁾, „Tų dienų šlovė neišblis“²⁾, vakaras, skirtas LKP ižkėrimo ir 1918-1919 m. Lietuvos proletarijos revoliucijos 40-metiniui pamineti, susitikimas - vakarais su pogrindininkais³⁾.

Skaitytojams tarybinių žmonių oligarchijos išdovyniškumui padyti, Tarybų Sejungos vykdomomai taikos politikai nušresti, internacionalizmo jausmui liaudelyje ugdyti buvo skirta skaitytojų konferencija „Taika nugalės karą“, teminiui vakarui „Atominių enerģijos panaudojimas taikiems tikslams“³⁾, „Už taiką ir tautų draugystę“⁴⁾.

Ydomus renginių buvo suruošta gamtos moksly, ateitinei ir techninei literatūrai propeguoti. 1954 metais ydomiai praejo skaitytojų konferencija V. Mezencevo knygai „Gamtos myslė“ nauprinėti. Skaitytojai Mizaras, Rastauskaitė, Lazauskaitė ir kiti savo pasiskymuose pabrėžė tarybinio mokslo reikšmę, aiškinant gamtos paraptis. Konferencijoje kalbėjo mokytojai Pliūnas, L. Nastopka. Konferencijoje dalyvaro apie 100 skaitytojų. I tematinį vakarą, suruoštą 1955 m., „Gyvybės išsiuptymas ir žmogaus kilmė“, atsilankė apie 200 žmonių⁵⁾.

1) „Raudonasis artojas“ (Biržai), 1958, gruodžio 5.

2) Kaktinis A. Susitikimas su pogrindininkais. — „Raudonasis artojas“ (Biržai), 1958, gruodžio 13.

3) „Raudonasis artojas“ (Biržai), 1958, kovo 29. bal. 10

4) Kaktinis A. Už taiką ir tautų draugystę. — „Raudonasis artojas“, 1958, lapkričio 11.

5) Valeckas G. Ydomus tematinis vakaras. — „Raudonasis artojas“, 1955, gegužės 8.

Dielelių pasiekimą gyventojų tarpe turėjo lemniai vakuorai „Kas yra visata“, „Žemės palydorai ir tarppelinčių kelionės“.

Mazinių renginių pagalba propaguojama literatūra ir žemės ūkio klausimais. Partijos XIV suvažiavime pažymėta, kad penktajame penktmetje reikia išvystyti gyvulininkystę. Biržų rajoninė biblioteka, vykdydama nutarimo iškeltus užduavinius, 1952 m. liepos 11 d. organizuoja skaitlytojų konferenciją S. J. Šteinano knygose „Kaip buvo sukurtą rekordinę Karavajero bandą“ propaguoti. Kaolanga tokia konferencija miesto skaitlytojams nebūtybė buvo išdomi, bibliotekia ją sumuošia kolikyje „Tarybinė žemė“. Konferencijai vadovo zootechnikas Žalagėnas, kuris buvo aplankęs Karavajero tarnybių gyvuliu auginimo ūki. Konferencijoje aktyviai dalyvavo kolūkio pirmmininkas Variakojis ir kiti darbuotojai. Biržų rajoninės bibliotekos skaitlytojai ir miesto gyventojai buvo patenkinti teminiu vakaru „Jöpliskime sodininkystę ir daržininkystę“, suorganizuotu 1956.V.2. Agronomai A. Balčiūnas ir Dingilis, būdami specialistai, labai įdomiomis propagavo paruošėleje suolečias knygas, atsakinėjus į visą eilę klausytojų klausimų¹⁾. Po šio vakaro kai kurie skaitlytojai susidomėjo sodininkystės ir daržininkystės literatūra.

Labai plačiai naudojama veikdinė knygos propaganda-knygos parodos. Apie suruoštąs parodas skelbiama vietas spausdloje. Jos nuošiamos ižymiuju partijos veikėjų, rašytojų, mokslininkų veikalams propaguoti, atskirių mokslo šakų literatūrai populiarinti.

1) Kaktinis A. Kaed būty daugiau vairiu ir daržoviu. — „Raudonasis artojas“, 1956, gegužės 11.

Panagrinėjus Biržų rajoninių bibliotekos užkolytų masingų knygų propagandą, matyti, kad ji buvo plačiai ir visapusiškai išvystyta.

d) Kaimo bibliotekos ir metodinis

joms vadovavimas

Po 1950 m. pakeisto teritorinio - administraciniu suskirstymo Biržų rajone liko tik 4 kaimo bibliotekos (Medeikių, N. Radviliškio, Pabiržės ir Sodeliškio). Socializmo statybos laikotarpiu, atkurus liaudies ūki, pradėta smarkiai plėsti bibliotekų tinklą. 1951 m. Biržų rajone steigiamos 5 naujos kaimo bibliotekos (Buginių, Butnarių, Giedžiūnų, Suostų, Totorkalnio). 1952 m. įkuriamos 3 bibliotekos (Gulbinų, Kuokaviečių, Smilgių), o 1953 m. steigiamos dar 4 (Kęželių, Klausučių, Kulotinų, Latvelių). 1954 - 1956 m. pradeda veikti 8 naujos bibliotekos kaimo vietovėse (Auglininkų, Daundžių, Karolio Poželios kol., Kirdonių, Kirkilių, Pabiržės MTS, Parovėjos MTS, Užusilių¹⁾). 1957 - 1960 m. naujų bibliotekų nusteigiamo. Taigi 1958 m. Biržų rajone jau gyvavo 24 valstybinės kaimo bibliotekos.

Didėjo ir kilnojamųjų bibliotekelių kaimė skaičius. 1958 m. jau veikė kaimo bibliotekininkų įsteigtos 46 kilnojamosios bibliotekėles.

1) Biržų Kultūros skyriaus archyvas. 1953-1960 m. ataskaitų byla.

Kasmet augo kaimo bibliotekų knygų fondai. Jeigu 1952-1-1 kiekviena biblioteka turėjo vidutiniškai po 1850 tomy, tai 1958-1-1 kiekvienos bibliotekos fonduose jau buvo vidutiniškai po 6.700 tomy¹⁾

Stacionarinų bibliotekų ir kilnojamųjų bibliotekelių tinklo plėtimas, knygų fondų gausėjimas sudarė galimybes gerinti ir kaimo gyventojų aptarnavimo knyga. Augo skaitlytojų skaičius, knygų išdarimas. Per 1953 metus visose rajono kaimo bibliotekose²⁾ buvo 3.585 skaitlytojai ir jiems išduotos 67.578 knygos³⁾. 1958 m. rajono kaimo bibliotekose buvo 5.765 skaitlytojai, jiems išduotos 76.509 knygos⁴⁾.

Tarybiniais metais auga ne tik bibliotekų knygų fondai, skaitlytojų kūnai, knygų išdarimas, bet plečiasi ir kita bibliotekinio darbo barai. Biržuaziniuose metais bibliotekininkai masinio darbo visai nedirbo, o dabar atsianda ir rystosi įvairios masinio darbo formos. Štai, pavy., 1952 metais Biržų rajono kaimo bibliotekos suruošė 5 literatūros vakarus ir raikę rytmecius, suorganizavo 74 garsinius knygų bei žurnaluų skaitymus ir pasakelėjimus, pašvarė 4 bibliografines apžvalgas, surengė 10 knygų

1) Žiūrėk prielidose lentelę Nr. 6

2) Prie kaimo bibliotekų čia priskiriama ir Pabiržės miestelio biblioteka.

3) Rajoninės bibliotekos archyvas. Rajoninės bibliotekos 1950-1954 m. ataskaitų kyla.

4) Rajoninės bibliotekos 1958 metinė ataskaita.

parodų. 1958 metais suorganizuotas jau 71 literatūros mėkėnas ir skaitojojų konferencija, 189 bibliografijos apžvalgos, 326 knygų parodelės.

Padarėjus kaimiečių muziejuje ir išaugus jų fondams, liudėjus masyvų politinio ir kultūrinio sėmėjimimo darbas galėjo būti sekmingai atliktamas bibliotekininkų jėgomis. Nebekuro būtini reikalai laikyti daugybę smulkių kultūros židinių kaimėje.

Užkolant Lietuvos KP CK ir Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1957 m. kovo 5 d. nutarimą „Dėl priemonių kaimo klubinėms įstaigoms sustabinti ir jų materialinei basei susitiprinti“, palaipsniui klubai – skaityklos pradėti likviduoti. Jų turimos knygos buvo perduelamos arčiausiomis muziejiams bibliotekoms. Klubų – skaityklių bibliotekėles, atlikusios savo metu nemažą knygos propagavimo darbą, pagašiai 1964 metais Lietuvoje visai išnyko¹⁾.

Kaimo bibliotekų darbui reikėjo vadovauti, teikti joms metodinę ir praktinę pagalbą. Šis darbas priklausė rajoninėi bibliotekai. Jos nuostatuose, kaip vienas iš pagrindinių, buvo nurodytas užduavinys teikti metodinę ir praktinę pagalbą kaimo, kolūkių ir kitoms rajono bibliotekoms.

Pradžioje rajoninės bibliotekos hardmai buvo per silpnū gerai vadovauti kaimo bibliotekoms. Specialistų nebuvę, be to, darbuotojai neturėjo ir praktinio patyrimo. Rajoninė bibliotekai atėjo i pagalbą Šiaulių srityne biblioteka. Nuo 1951 m. pradžios ji

1) Sinkevičius K. Lenininės bibliotekinės statybos planas ir jo vykdymo Tarybų Lietuvoje pagrindiniai bruožai. – „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 6. V, 1967, p. 5-15 (p. 11).

pradėjo organizuoti reguliarius bibliotekininkų seminarus Šiauliuose, ruošti ir leisti metodinius ir bibliografinius darbus, daugti 7-10 dienų apmokymus kaimo bibliotekininkams majorineje bibliotekoje¹⁾. Šiauliuose sritinės bibliotekos pagalba, kai kuris kadras pantomas stiprino Biržų rajoninės bibliotekos metodinių darbų. Susiklosto teikiamas kaimo bibliotekoms metodinės pagalbos formos: naujai paskirtų darbuotojų apmokymas, išvykos į kaimo bibliotekas, seminarai, paritarimai, konsultacijos.

Intensyviai plečiant kaimo bibliotekų tinklą, bibliotekininkais kūdaro skiriami žmonės, užturi specialaus išsilavinimo. Pradžioje jiems reikėjo duoti elementarių žinių apie bibliotekininko darbą. Kultūros - švietimo istaigų komiteto 1951 m. birželio 2 d. aplinkraščiu buvo nustatyta pradinio apmokymo laikas 7-10 dienų. TSRS Kultūros ministro 1956 m. įsakymu jis pratygiamas iki 1 mėnesio²⁾. Biržų rajoninė biblioteka iki 1953 metų naujai paskirtiems bibliotekininkams tik trumpanai paraškinolavo, kaip užnarsyti skaitytojams knygas, ir vietoje teikdarbo metodinę bei praktinę pagalbą. Nuo 1953 metų organizuojami 7-10 dienų apmokymai Biržuose. Jų metu naujiems bibliotekininkams aukiškinami bibliotekų darbo užduariniai, darbo planavimas, knygų inventoriinimas, visuminės

1) Sinkevičius K. Viešosios bibliotekos metodinio vadovavimo istaigų sistemoje. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai”, t. 1. V., 1961, p. 53-69.

2) Sinkevičius K. Metodinis darbas. V, 1960, p. 40.

apskaitos redimas, knygų apnaujimas ir klasifikavimas, katalogų suelarymas, skaičiujų aptarnavimas, knygų propagavimas, kilnojamusių bibliotekelių ir knygnešių organizavimas, masinis darbas. Apmokymo metu jiems būdavo teoriškai paraškinama ir praktiškai parodoma, kaip reikia atlikti vieną ar kitaž darbą. Po to jie mokydavosi praktiškai atlikti įvairius darbus. Sunhiausia bibliotekininkams klasifikuoti knygas ir tvarkyti katalague, todėl, kai ryždavo kitaž naujai paskirtų bibliotekininkų apmokymas, pirmus metus darbą bibliotekininkai būdavo kviečiami pakartotinai parimokyti. Vieno mėnesio apmokymas būrinių bibliotekoje nebuvvo praktikuojamas, nes atraukti nuo darbo bibliotekininkę iš karto tokiam ilgam laikui praktiškai sunkenku.

Rajoninė biblioteka iki 1955 m. organizuodavo 7-10 dienų apmokymus, skirtus bibliotekininkams padėti pa-
simuosti atestacijai (žinių patikrinimui).

Trumpalaikę metodinę ir praktinę pagalbą teikė rajoninės bibliotekos darbuotojai, lankydamiesi kaimo bibliotekas. Pradžioje išvykų buvo nedang. Nuo 1955 metų kaimo bibliotekas pradėta lankyti reguliarai. Iš jas vyksta rajoninės ir vaikų bibliotekos darbuotojai. Kad lankantieji kaimo bibliotekas jaustų didesnę atsakomybę, kiekvienam jų pradedant 1955 m., pavedama prixiureti po kelias bibliotekas. Jie tikrina jų darbą, teikia visapusišką metodinę bei praktinę pagalbą ir už jų darbą atsiškaito per gamybinius pa-
sitariimus. Nors išvykos būdavo ne specialaus, bet bendro

pobūdžio ir masyvus būdavo tikrinamas paprastai visas bibliotekos darbas, vis dėlto iš ataskaitų matyti, kad didžiausios de-

mesys būdavo skiriama knygų fondų ir katalogų tvarkymui.

1957-1958 m. jau daugelėje skiriamą skaitojoj aptarnavimui. Patikrinimo metu nėra trūkumai, atliktas darbas ir nurodytos užduotys būdavo vietoje įrašomi į patikrinimo žurnalą, o rajoninėi bibliotekai parašoma patikrinimo ataskaita. Per sekančį patikrinimą mažai būdavo kreipiama dėmesio į tai, ar užduotys įvykdytos. Tokios inspekcijos išvylos būdavo vienos dienos. 1958 metais kiekviena biblioteka aplankyta po 3-4 kartus¹⁾. Bibliotekos, kuriose dirba nauji bibliotekininkai, lankomos dažniau. Kartais būdavo organizuojamos į vieną biblioteką grupinės kelijų dienų išvykos. Pavy., 1958 m. Kiechilių, Berginių bibliotekose 2-3 bibliotekininkai dirbo po 10-12 dienų, klasifikavo ir aprašinėjo knygas, darydami katalogus. Tačiau tokia praktinė pagalba, kaip buvo įsitikinta vėliau, buvo netikslinga. Kai kurie kaimo bibliotekininkai pradėjo naudoti ūpintis fondais ir katalogais, laukdamis pagalbos iš rajoninės bibliotekos. Rajoninės bibliotekos darbuotojai visada dalyvauodavo kaimo bibliotekų perdaravime.

Svarbi metodinio vadovavimo priemonė keliant bibliotekininkų kvalifikaciją, jų politinių - idejinės lygių yra

1) Sinkerienės K. Viešosios bibliotekos metodinio vadovavimo istaigų sistemoje. - „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. I. V, 1961, p. 64.

bibliotekų darbuotoju seminarai. Rajoninė biblioteka kartu su kultūros skyriumi organizuočiavo mėnesinius seminarus, bendrus kaimo bibliotekininkams ir kitoms kultūros - švietimo įstaigų darbuotojams. Seminarai paprastai vykdavo olyi dienais. Antroja dieną dažniausiai bibliotekininkų sekcija dirbtavavo atskirai. Su bibliotekininkais užsiiminečiavo rajoninės bibliotekos velejas ir kiti darbuotojai. Pradžioje seminaruose budavo nagrinėjami dažniausiai vienodi klausimai: kurių klasifikacijos, katalogų sudarymas, „Bibliotekinis technikos minimum“ , V. Denisjevo „Marinės bibliotekos darbas“ ir N. Tropovskio „Dešimtainei klasifikacijos“ nagrinėjimas, skaitytujos konferencijos ir literatūrinis vakarų organizavimas. Tėliau nagrinėjamų klausimų ratas plėtėsi. Nuo 1953 m. seminaruose atliekami praktikos darbai.

Nuo 1955 metų seminaruose bibliotekininkai dalinasi darbo patyrimu, igytu siekiant aptarnauti kurių kiekvienu šeimą. Seminarų metu ruošiamai masiniai parodomieji renginiai. 1956 m. plėtūs nagrinėjami TSKP XX suvažiavimo iškelti uždariniai, bibliotekos darbas propaguojant šio suvažiavimo metžiągą¹⁾.

Nuo 1957 metų organizuojami 3-ji dienų seminarai kasmet ketvirtę. Pirmają seminaro dieną vyksta bendri bibliotekų ir klubinių įstaigų darbuotoju užsiemimai. Pirmajos dienų skaičiuotos pankaitos aktualios visuomeninio - politinio gyvenimo klausimais, nagrinėjami bendri kultūros - švietimo įstaigų darbo

1) Kaktinis A. Tema: „TSKP XX suvažiavimas“. -

„Raudonasis artojas“, 1956, koro 23.

klausimai. Antražo ir trčiajų dienų užsiemimose atkelta sekcijomis. Bibliotekininkų užsiemimuose nagrinėjami žmonių bibliotekos darbo klausimai (katalogų bei kartotekų sudarymas, skaitytojus aptarnavimas ir kt.), apžvelgiama nauja metodinė literatūra ir aptariami aktualūs kaimo bibliotekoms straipsniai, nuodoma, kaip naudoti metodinę medžiagą savo darbe, tikrinamos atliktos namų užduotys ir skirtumas naujos. Taip nurodingo būdaro kaimo bibliotekų ^{darbo} analizė. Jos metu būdaro aptarimai bibliotekų patokrimimo rezultatai, iškeliami darbo trūkumai, dažnai būdingi daugeliui bibliotekų, atžymimi pasiekimai. Šuodaro naujolos ir bibliotekininkų paraiskymai. Seminare metu kartais būdaro daromos išvykos į geresnes kaimo bibliotekas, pav., 1958 m. buvo suorganizuotos du gamyklinės išvykos į Kirolonių, Pabiržės, Parovėjos ir Medelikių bibliotekas.

Aktualius bibliotekų darbo klausimams aptarti būdavo šaukiami rajono bibliotekininkų paritarimai. Pav., 1958 m. buvo susaukti paritarimai, kuriuose kalbėta laisvo skaitytojų priėjimo prie knygų, darbo drausmės temomis.

Lankstiausia metodinės pagalbos forma yra konsultacijos. Rajoninės bibliotekos darbuotojai intensyviai teikdavo kaimo bibliotekininkams konsultacijas žodiniu žvainiai darbo klausimais, lankydami bibliotekas. dabai dažnai būdavo konsultuojami bibliotekininkai, kai individualiai arba grupėmis atvyko darbuotojai į rajoninę biblioteką. Teikiant atvykusiems platesnes konsultacijas, būdavo naudojama metodinė literatūra, kuriai laikytė buvo įruostas metodinis kampelis.

Metodinės literatūros leidinių lietuvių kalba gausėjimas, olažni Šiaurės vienosios bibliotekos darbuotojų atsilankymai į Biržus, vis gilesnis bibliotekinio darbo pažinimas keli majorinės bibliotekos metodinio darbo lygi. Apie metodinę Biržų majorinės bibliotekos darbą 1958 metais palankiai atsiliepta „Bibliotekų darbe“. Jame Kultūros - švietimo įstaigų valdybos Bibliotekų skyriaus viršininkas V. Bernotėnas rašė: „Šidėlių dėmesi rajoninė biblioteka skiria pagalbai kaimo bibliotekoms. Konkreči majorinis bibliotekos parama padėjo bibliotekininkams pavaldinti skaitytojų skaicių bei knygų išdaravimą“¹⁾.

¹⁾ Bernotėnas V. Bibliotekų apžiūros rezultatus surašė. — „Bibliotekų darbas“, 1958, Nr. 1, p. 2.

VI Mūrados

Biržų rajoninė biblioteka, išvysčiusi visas bibliotekinio darbo ir knygos propagando formos, 1957 m. respublikinėje kultūros - švietimo įstaigų apkiūroje laimėjo pirmąjį vietą. LTKR Kultūros ministerijos ir LDKJS CK atstovai įteikė jai LTKR Kultūros ministerijos pereinamąją Raudonąjį vėliavą¹⁾. Suvedus 1958 metų darbo rezultatus, pasirodė, kad ir vėl gerai dirbo Biržų rajoninė biblioteka. LTKR Kultūros ministro pavausojojas Vilniščiunas įteikė bibliotekos vadėjui K. Galvelei pereinamąją Raudonąjį vėliavą²⁾.

Šie faktai akivaizdžiai rodo, kaip Biržų rajoninė biblioteka šiuo metu jau tapo pajėgiu kultūros židiniu, galinčiu spresti sudėtingais problemas.

Per savo gyvavimo laiką Biržų biblioteka atliko didelę liaudies masių švietimo, politinio ir kultūrinio šeiminimo darbą. Buržuazijos valdymo metais tendencingas daugumas knygų parinkimas ir siaura darbo apimtis uleido jai suvaidinti žymesnės darbo žmonių švietimo roles, vis dėlto jos egzistavimo faktą reikia vertinti teigiamai, nes daugeliu

¹⁾ Gelžinis K. Biržų rajoninėi bibliotekai įteikta pereinamoji Raudonoji vėliava. - „Literatūra ir menas“, 1958, sausis, Nr.3.

²⁾ „Raudonasis artojas“ (Biržai), 1959, gegužės 14.

tik iš jos materiališkai nuskurdintas žmogus galejo šiek tiek pasisemti savo darbu ir savivietai reikalingų žinių. Tarybiniu laikotarpiu bibliotekos reikšmė nepalyginamai padidėjo. Ji tapo masine biblioteka pilna šio žodžio prasme. Didžuliaisiai tarybiniai knygų lobiai, sukauptais jos fonuose, laisvai man dojosi gausūs darbo žmonių kūrioci. Bibliotekos darbuotojų kolektivas galejo plėčiai ir sėkmingesnai dirbti komunistinio masinio auklėjimo darbą.

Čia paolartyta trumpa Biržų krašto bibliotekų istorinio vystymosi apžvalga rodo, kaol geriausios salygos bibliotekoms gyvuoti ir veikti susidare tik tarybinės santvarkos metais.

Kiekvienas socialinės santvarkos laikotarpis mažė vis kitinius puslapius į Biržų krašto bibliotekų kūrimosi ir egzistavimo istoriją. Feodalizmo laikotarpiu valstybiniai bibliotekų visai nebuvvo. Tačiau ēmė kurtis ir šiaip taip gypavo tik uždaro tipo privatinės, bažnytinės mokyklos ir parapijų bibliotekos. Kapitalizmo laikotarpiu, be jau minėtų bibliotekų, atsirado valdžios išlaikomų mokyklų, įstaigų visuomeninių organizacijų bibliotekos. Pradėtos kurti pirmosios valstybinės bibliotekos. Didėjančių liaudies poreikių jos negalejo patenkinti. Tik tarybinės santvarkos laikotarpiu prasidėjo bibliotekų tarpimas. Platę valstybiniai bibliotekų tinklą papildolo veikiančios įstaigos įmonių, įstaigų ir organizacijų bibliotekos. Tarybiniai knygų rasi kiekvienose namuose. Nuolatinis partijos ir myriausybės nūpinimasis liaudies kultūra ir švietimui garantuoja ir tolesnio bibliotekų darbo sėkmę.

Priedai

Biržų rajoninės bibliotekos knygų fondas

Lentelė Nr. 1

Metai	gauta mura- sipta	ura metų pabaigose	Papal turini								Papal kaičias	
			Visuom. polit.	Gamtos m. ir matem.	techni- kines	Žemės ūkio	groži- šnės	Vaikų kitos	Ietuviai	Rusų	Kitomis kalb.	
1951	-	5727	2353	410	39	432	2192	1	300	4076	1651	-
1952	1267	93	6901	2867	453	62	535	2604	20	360	4811	2090
1953	1254	92	8063	3190	469	91	630	3064	37	582	5375	2688
1954	1261	335	8989	3442	484	96	798	3433	54	682	6055	2934
1955	1494	185	10298	3780	536	134	958	3938	96	856	7036	3262
1956	1647	173	11772	4038	582	156	1086	4702	111	1097	8301	3471
1957	1569	123	13218	3921	635	235	1165	5895	115	1252	9473	3723
1958	1614	2602	12230	1944	669	241	1107	6714	123	1432	9098	2793
1959	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1960	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39

Pastaba. Žinios gaimtos iš Biržų rajono metinių suvertinių ataskaitų, erancių Kultūros skyriaus archyve.

Biržų rajoninės bibliotekos skaitojojų apskaita

Lentelė Nr. 2

Metai	Akcijos to skai- tytojų iš viso	Kontingencijos skaičiavimų iš viso	Moksleivius	Darbuotojų skaičiavimų iš viso	Taikomosios mokslinės m-klausos		Pajamų amžinie-		Pajamų turtynė		Pastabos	Bibliotekos skaitojojų iš viso				
					Kitu	metu	metu	metu	metu	metu						
1950	914	120	53	347	394	-	-	100	497	317	406	508	763	149	2	žydučių
1951	708	271	38	300	95	4	-	-	257	451	306	402	595	111	2	
1952	725	163	3	310	201	4	44	10	320	395	325	400	623	100	2	
1953	780	108	4	302	272	7	87	16	369	395	400	380	684	83	3	
1954	808	87	6	308	351	11	45	15	418	375	415	393	737	64	7	
1955	820	79	7	297	301	22	114	9	355	456	401	419	783	25	12	čentukų 11
1956	906	98	10	359	267	16	156	28	317	561	459	447	864	29	13	
1957	918	138	21	344	206	20	189	32	330	556	464	454	862	51	5	žydučių 2
1958	1000	157	16	333	234	14	246	46	319	635	525	475	954	38	8	
															1502	

Pastaba. ~~Š~~ uomenys apie abonenento skaitojojus imti iš eigaunės bibliotekos dienoraščiu, apie vieną bibliotekos skaitojojus - iš kultūros skyriaus esančių rajono bibliotekų metinių suvestinių ataskaitų.

Biržų rajoninės bibliotekos knygų išdavimas

Lentelė Nr. 3

Metai	Abone- mentė išduota	Skaityk. loje išduota	Kiln. bibliotek. išduota	Visuose skyriuose išduota	Tame skaičiuje moksl. šakomis				
					visuom.- politines politis.	gamtos moksly ir matemati-	techni- kos	žemės ūkio	grožinės lit.
1950									
1951	18 056								
1952									
1953	21 162	—	6 203	27 365	5 157	8 07	5 35	1785	16 485
1954	27 201	—	6 486	33 687	6 435	7 38	6 91	1530	20 717
1955	15 140	575	5 559	21 274	1 265	4 43	2 86	1017	15 902
1956	18 451	600	3 304	22 355	1 022	3 90	2 94	1 004	17 445
1957	19 611	783	3 080	23 474	1 405	2 92	6 07	4 97	18 265
1958	24 497	1 092	3 067	28 656	1 653	4 84	4 12	4 93	22 388

Pastaba. Duomenys apie knygų išdavimą gauti iš Kultūros skyriaus archyve esančių rajono bibliotekų metinių suvestinių ataskaitų. Tiek 1951 m. skaičius „18 056“ iš Biržų rajoninės bibliotekos atienorastyme rastus žinius.

Biržų bibliotekos kaudrai

Lentelė Nr.4

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Dirbo		Y kur išejo dirbtinė
		nuo kado	iki kado	
Bibliotekos vedėjai				
1	Neimanauskaitė Alisa	1930. II. 1	1940?	
2	Maijauskas Vytautas	1941?		
3	Kučaičius J.	1942?		
4	Kimbrlys A.	1942	1943	
5	Brazdžiūviene Ona	1943. X. 1	1944. XI.	
6	Špuoriene Filomena	1944. XI.	1945. I.	2 vietas laukr. redake.
7	Želtiniene Rožė	1945. I.	1946	Dirbo namyje ūžimininkė
8	Skridauskaitė-Kazlioniene Marija	1946	1947. VI. 30	
9	Samulionytė Aldona	1947. VII. 1	1948. VIII. 1	
10	Kubilius Vytautas	1948. VIII. 1	1949. III. 1	Mokyko mokytis
11	Samulionytė Aldona	1949. III. 1	1950. XII. 1	
12	Galveli Kostas	1950. XII. 1	tebedirba	
Abonemento vedėjai				
1	Šukienaitė Aldona	1962. II. 27	tebedirba	
Bibliotekininkai				
1	Brazdžiūviene Ona	1944. XI.	1945	
2	Steponienė Ona	1945	1946. III. 15	
3	Daugienė Milota	1946. III. 16		
4	Pleinyte Ernestina	1946. XI. 1	1947. I. 1	
5	Samulionytė Aldona	1947. III. 15	1947. VI. 30	
6	Šlikaitė Emilia	1947. VII. 1		
7	Pudinskaitė Aleksandra	1947. XI. 1	1948. VIII. 1	Y krentystomas muzieju
8	Samulionytė Aldona	1948. VIII. 1	1949. III. 1	
9	Pamčkauskas Vilnius	1949. III. 1	1950. III. 29	Y pertintę biblioteką
10	Danilevičius Feliksas	1950. IV. 1	1950. VIII. 1	
11	Galveli Kostas	1950. VIII. 1	1950. XII. 1	

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Dirbo		Iš kur išejo dirbtu
		nuo kada	iki kada	
Bibliotekininkai				
12	Čerkaitė Birutė	1950. XII. 1	1954. III. 1	
13	Kerbelis Abramė	1951. III. 1	1951. XII. 15	I taryb. armijos
14	Dambrauskas Romas	1951. XII. 15	1953. IV. 1	I vaikų bibliotekos
15	Kutraitė Oltija	1953. IV. 1	1953. IX. 1	
16	Nantopka Tautvydas	1953. IX. 1	1956. II. 1	I vienos laikr. redakc.
17	Uokėnaitė Aldona	1956. II. 1	1962. II. 27	
18	Savickaitė Stefa	1962. II. 27	1967. I. 16	
19	Mickienė Aldona	1967. I. 20	1967. III. 18	
20	Satkūnaitė Aldona	1967. VI. 18	1968. XI.	
21	Navickaitė Regina	1969. I. 6	tebedirba	
Kilnojamojo fondo velejai				
1	Galvelė Kostas	1950. II. 10	1950. VIII. 1	
2	Čerkaitė Birutė	1950. VIII. 1	1950. XII. 1	
3	Kerbelis Abramė	1950. XII. 1	1951. III. 1	
4	Čerkaitė Birutė	1951. III. 1		
5	Remeikiene Sėnė	1952. XI. 1	1952. IX. 1	
6	Kaktinis Arvydas	1952. IX. 1	1961. XI. 16	I partijos komitetas
7	Savickaitė Stefa	1961. XI. 16	1962. II. 27	
8	Smarskis Kostas	1962. II. 27	1966. VII.	
9	Šreivinskaitė Angelė	1966. VIII. 1	tebedirba	
Skautyklas velejai				
1	Lukoščiūnienė Valė	1945. IV.	1946. V. 31	I Vabalniko f-kia
2	Pipirautė		1947. III. 1	
3	Jurinės Jonas	1947. III. 15		
4	Avot Zelma	1947. VIII. 1	1947. X. 1	
5	Morkūnas Jonas	1947. X. 1		

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Dirbo		Y kur išejo dirbtin
		nuo kada	iki kada	
Skaityklos vedėjai				
6	Variakojytė Gėné	1950. IX. 1	1950. XI. 5	
7	Jankauskaitė Birutė	1950. XII. 6	1950. XII. 15	
8	Kregždė Kostas	1950. XII. 31		
9	Uigelytė Živilė	1951. VIII. 15	1951. XII. 1	
10	Indriūnas Boleslovas	1951. XII. 1	1952. VI. 1	
11	Samulis Erikas	1953. IV. 1	1958. V. 18	
12	Balbiénytė Irena	1958. VII. 18	1960. VIII. 1	
13	Brazioniénė Aldona	1960. VIII. 1	1965. I. 4	
14	Lasytė-Senulienė Ona	1965. I. 25	tebedirba	
Metodistai				
1	Noreikytė-Šlekienė Leokadija	1967. VI. 1	tebedirba	

Biržų rajone veikiančios ir Biržų apskrituje veikusios mosinės bibliotekos
Lentelė Nr. 5

Eil. Nr.	Bibliotekos pavad.	deikiūrimo laikas	Pastabos
Biržų rajone šiuo metu (1969.7.1) veikiančios bibliotekos			
1	Biržų rajoninė	1950	
2	Biržų rajoninė vaikų	1951	
3	Bruginių	1951	
4	Butniūnų	1951	
5	Čypėnų	1951	
6	Draudžių	1956	
7	Drevynbalsių	1954	Iki 1965 m. vadinosi „Karolio Požėlos“.
8	Dirvonaičių	1961	1961-1963 m. vad. Varniūnų. 1964-1965 iš puse - „Leni. no vardo“ b-ka
9	Druoseikių	1961	
10	Einorių	1968	
11	Gaižiūnų	1953	
12	Gataučių	1954	
13	Gubinų	1952	
14	Jasiškių	1967	
15	Jakniūnų	1956	1956-1963 iš puse. vad. Geidižiūnų. 1963-ii pusm. - 1964 m. vad. „Apuščios“ kol. b-ka.
16	Kirkonaučių	1956	
17	Kirkilių	1956	
18	Klausučių	1953	
19	Kraštų	1955	
20	Kučgalio	1952	
21	Kuldėnų	1953	
22	Kupreliaškio	1941	
23	Kretkių	1956	
24	Lauvelių	1953	
25	Lebeniškių	1951	
26	Legailių	1968	

Eil. Nr.	Bibliotekos parad.	Žiūrėjimo laikas	P a s t a b o s
27	Mažuikių	1951.	
28	Medeikių	1948	
29	Melaišių	1955	1955-1963 m. vad. Anglininkų, 1963-ii-pusm. - 1964 m. „J. Janonio“ kol. b-ka, 1965 m. - vadov. Melaišių
30	N. Radžiuliškio	1937	
31	Pabiržės miesto	1940	
32	Paceraukštės	1952	1952 - 1964 m. vad. Smilgių b-ka.
33	Papilio	1937	
34	Puorėjos	1954	1954-1958 m. vad. Puorėjos MTS.
35	Pasvaliečių	1953	1955-1962 m. vad. Jasuliūkių, 1963 m. - 1964 m. vad. „Per-galės“ kol. b-ka.
36	Pelaniškių	1955	1955-1958 m. buvo Pabiržės MTS b-ka.
37	Suostų	1951	
38	Svilų	1954	
39	Šlepščių	1953	1953-1961 m. vad. Kėčelių, 1962-1965 m. vad. „Tarybinio artejo“ kol. b-ka.
40	Šukionių	1953	
41	Tamosiūnų	1952	1952-1963 m. vad. Kuokaričių, 1964-1965 m. - „Matrosovo“ kol., 1966-1967 m. - Slimaniškių b-ka.
42	Totorkalnio	1951	
43	Unciškių	1964	
44	Užusilių	1955	
45	Vabalninko miesto	1937	
46	Žvejotgalės	1949	1949 - 1964 m. vad. Sodeliškio b-ka.

Nr.	Bibliotekos pavav.	diskūrimo metai	P a s t a b o s
Biržų apskrityme veikusios, bet vėliau perėjusios į kitus rajonus ir į Biržų rajoną nebegrūžusios bibliotekos			
1	Alizavos	1940	
2	Daujėnų	1940	
3	Joniškelio	1940	
4	Krinčino	1940	
5	Pasvalio	1937	
6	Saločių	1937	
7	Užaiky	1939	

Kaimo bibliotekų knygų fondai

Lentelė Nr. 6

Eil. Nr.	Bibliotekos pavad.	1952-1-1	1953-1-1	1954-1-1	1955-1-1	1956-1-1	1957-1-1	1958-1-1	1959-1-1
1	Anglininkų	-	-	-	-	2427	4148	4698	5226
2	Buginių	1405	1755	2445	4688	5337	5951	7026	7505
3	Bučinių	1405	2279	2976	5156	5719	6596	6890	7453
4	Šeudžioginų	-	-	-	-	-	2410	2860	3391
5	Seidžiūnų	1012	1338	2018	4117	4684	5250	5740	7678
6	Gulbinų	-	1307	2009	2393	4536	6149	6604	7198
7	"Karolio Poželios"	-	-	-	3611	4519	5862	6266	6891
8	Kęželių	-	-	1086	4258	4820	6011	6466	6852
9	Kiradolų	-	-	-	-	-	2046	3016	3607
10	Kirkilių	-	-	-	-	-	1773	2187	2610
11	Klausučių	-	-	1426	3738	4433	5923	7204	7424
12	Kuldėnų	-	-	1334	3832	4414	4895	5336	5828
13	Kuokanicių	-	1922	2457	4713	5308	5879	6338	6889
14	Latvelių	-	-	1028	4202	5266	6044	6442	6989
15	Medeikių	2810	3313	4192	6364	7553	8111	8591	9236
16	M. Radviliškio	3734	3969	4597	7461	8598	9120	11507	12028
17	Pabiržės	2731	3471	4550	4979	5524	6376	7458	9418
18	Parovėjos	-	-	-	3691	4744	5390	7049	7695
19	Pabiržės MTS	-	-	-	-	912	1827	3707	4409
20	Smilgių	-	1724	2472	5229	6036	6611	7047	7649
21	Sodeikiškio	1437	1792	2401	2774	3296	4895	5354	5831
22	Snostų	1136	1742	2259	2611	5464	6695	7089	7597
23	Totorkalnio	1004	1328	1933	2407	4320	4801	6306	6813
24	Užusilių	-	-	-	-	1864	3562	4057	4562

Pastaba. Statistiniai duomenys gaimti iš Biržų rajono bibliotekų metinių survestinių ataskaitų, esančių Kultūros skyriaus archyre.

Skaitytojų skaičius kaimo bibliotekose

Lentelė Nr. 7

Eil. Nr.	Bibliotekos pavad.	1951 m.	1952 m.	1953 m.	1954 m.	1955 m.	1956 m.	1957 m.	1958 m.
1	Anglininkų	—	—	—	—	106	175	200	208
2	Buginių	123	195	279	269	173	195	206	260
3	Butniūnų	332	197	214	323	281	302	240	259
4	Dauolžirinių	—	—	—	—	—	104	94	129
5	Geidžiūnų	135	178	209	226	223	236	260	278
6	Gulbinų	—	62	157	141	165	236	257	239
7	„Karolio Poželės"	—	—	—	—	116	140	152	170
8	Kęželių	—	—	41	67	110	136	130	144
9	Kiralonų	—	—	—	—	—	124	128	147
10	Kirkilių	—	—	—	—	—	106	154	165
11	Klaipuščių	—	—	62	130	168	188	203	239
12	Kuldėnų	—	—	68	168	163	173	178	185
13	Kuokaviečių	—	55	116	92	96	101	109	118
14	Latvelių	—	—	110	192	255	269	350	311
15	Medeikių	313	328	526	349	302	345	380	406
16	N. Radviliškio	296	255	377	351	402	452	480	389
17	Pabiržės	379	276	503	579	446	435	489	540
18	Pabiržės MTS	—	—	—	—	95	138	139	106
19	Parovėjos	—	—	—	80	153	218	241	281
20	Smilgių	—	118	204	219	257	302	266	288
21	Sodeikiškio	275	267	303	104	274	278	243	258
22	Suostų	285	232	274	233	243	253	251	178
23	Totorkalnio	87	124	142	138	127	187	194	206
24	Užusilių	—	—	—	—	129	192	196	261

Pastaba. Statistiniai duomenys paimiti iš Biržų rajono bibliotekų metinių suvestinių ataskaitų, esančių Kultūros skyriaus archyve.

Knygų išdarinius kaimo bibliotekose

Lentelė Nr. 8

Eil. Nr.	Bibliotekos pavad.	1953 m.	1954 m.	1955 m.	1956 m.	1957 m.	1958 m.
1	Auglininkų	-	-	608	2166	2102	2062
2	Buginių	5265	4784	3538	3830	947	5223
3	Brutniūnų	9656	4703	2112	1978	2049	2968
4	Dauolžigrių	-	-	-	590	1636	1322
5	Giedžiūnų	2849	4175	5207	4558	3709	5028
6	Gulbinų	1145	3242	2440	2962	2991	3514
7	"Karolio Poželos"	-	-	1342	2130	2309	2472
8	Keželių	108	1634	531	852	1377	2193
9	Kirolanų	-	-	-	340	1347	1582
10	Kirkilių	-	-	-	926	2235	2051
11	Klausūnių	226	2387	2238	2599	2667	3072
12	Kuloliūnų	252	3102	3359	2699	2669	2771
13	Kuokaviečių	3367	3425	1950	2047	2084	2510
14	Lielvelių	180	2111	2761	2022	2391	3937
15	Medeikių	8884	4441	4305	4953	4966	3931
16	M. Radviliskio	3659	7406	4299	4235	3262	3574
17	Pabiržės	10.896	11.047	6014	7678	7638	9144
18	Parovėjos	-	299	1657	2916	2240	2501
19	Pabiržės MTS	-	-	452	1916	1988	1843
20	Smilgių	4819	4455	3793	2875	2806	3842
21	Sodeliškio	3023	4568	5271	3796	2854	3064
22	Swostų	10.263	5622	3929	3610	4530	2986
23	Totorkalnio	2986	2926	2620	2357	2099	2014
24	Užusilių	-	-	384	1672	1981	2005

Pastaba. Statistiniai duomenys paimiti iš Biržų rajono bibliotekų metinių suvestinių ataskaitų, esančių Kultūros skyriaus archyve.

Panaudotos literatūros sąrašas

Knygos

1. Leninas V. J. Raštai. T.2.
2. Nutarimai ideologiniai klausimais. V., 1968.
3. Krupskaja N. Bibliotekinis darbas. V., 1948.
4. Hkiras - Birėys. Biržų apskritis. K., 1932.
5. Apie partinę ir tarybinę spaudą. Dokumentų rinkinys.
V., 1956.
6. Bibliotekų darbas įgyvendinant TSKP XX suvažiavimo nutarimus. K., 1956.
7. Bibliotekų darbo klausimai. V., 1958.
8. Biržų gimnazija. Biržai, 1931.
9. Bibliotekų darbas sutinkant Didžiojo Spalio 40-metį.
K., 1957.
10. Biržų kalendorius 1913 metams. Biržai, 1913.
11. Darbininkų kalendorius 1923 metams. K., 1923.
12. Girolėnus V. Kultūros - švietimo darbuotojo vadovas.
V., 1948.
13. Girolėnus V. Taryby lietuvių kultūros - švietimo įstaigų darbo laimėjimai. V., 1960.
14. Yčas J. Biržai. K., 1931.
15. Knygnešys. 1864-1904, t.1. K., 1938.
16. Kultūros - švietimo darbuotojo vadovas. V., 1951.
17. — " — — " —
V., 1957.
18. Lietuviškoji enciklopedija, t.3. K., 1935.

19. lietuvių TSR istorijos šaltiniai, t.4. V, 1961.
20. Lukaszewicz J. Dzieje kościołów wyznania helwetyckiego w Litwie, t.1. Poznań, 1842.
21. Lukaszewicz J. Dzieje kościołów wyznania helwetyckiego w Litwie, t.2. Poznań, 1843.
22. Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t.1. V, 1966.
23. Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t.2. V, 1968.
24. Mūsų jaunimo vadovas. Biržai, 1939.
25. Ruzgas V. Bibliotekoms vadovėlis. K, 1937.
26. Simaitytė A. Rajoninės bibliotekos metodinis darbas.
V, 1969.
27. Sinkevičius K. Metodinis darbas. V, 1960.
28. Sinkevičius K. ir Kubiliaš A. Masinių bibliotekų komplektavimas. V, 1967.

Rankraščiai

1. Vilminis J. Mano mokytojas. Atsiminimai epič
K. Brinkė. Biržai, 1966. (Rankraštis saugomas Biržų na-
jominėje bibliotekoje).

Straipsniai

1. Bernotėnas V. Bibliotekų ^{apžiūros} rezultatus surendus. — „Bib-
liotekų darbas“, 1958, Nr.1, p.2.
2. Butinautė V. Revoliucinių darbo žmonių judėjimas Bir-
žu apskritijoje 1919-1940 metais. — „Biržiečių žodis“,
1967, geg. 18; 23; 30;

3. Čerka - Čerkauskas J. Ji atsiminimų prie „Nemuno-lio ir Apaščios susivienijimo“ - „Mūsy senovė“, 1938, t. 2, Nr. 3 (8), p. 433-434.
4. Daugys V. Valsčiaus partango kelias. - „Birželio žo-
dis“, 1967, sausio 4; 10; 17.
5. Darčkus V. Biržų rajoninėje bibliotekoje. - „Raudo-
nasis artojas“, 1958, vasario 18.
6. Dilijs J. „Muzos“ biblioteka ir skaitykla. - „Biržų
žinios“, 1923, sausio 28.
7. Žjokas E. Bibliotekos belaukiant. - „Biržų žinios“,
1929, gruodžio 1.
8. Gelžinis V. Biržų rajoninė bibliotekai išteikta perei-
namoji Raudonoji vėliava. - „Literatūra ir menas“, 1958,
sausio, Nr. 3.
9. Jakubėnas P. Jis priespaudos ir vargo laikų. - „Biržų
žinios“, 1929, gegužės 12.
10. Jakubėnas P. Kohi vaidmenį surašiolino Bielinius
Lietuvos atgijime. - Kn.: Knygnešys. 1864-1904, t. 1. K., 1938, p. 52-53.
11. Kaktinis A. Susitikimas su pogrinoliniu. - „Raudo-
nasis artojas“, 1958, gruodžio 13.
12. Kaktinis A. Tema: „TSKP XX suvažiavimas“. - „Raudo-
nasis artojas“, 1956, kovo 23.
13. Kaktinis A. Už taiką ir tauty gėrybių. - „Raudo-
nasis artojas“, 1958, lapkričio 11.
14. Lazdienas K. Bibliotekų būklė vokiškosios okupa-
cijos metais. - „Bibliotekų darbas“, 1960, Nr. 3, p. 39-40.

15. Lukšienė M. Bibliotekos Lietuvoje XIX a. pirmoje pusėje. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 5. V., 1966, p. 109-136.
16. Markūnas V. Dėl knygyno Biržuose. — „Biržų žinios“, 1926, sausio 10.
17. Mikelėnas J. Gyvūnai Vilniaus sinodalų aplankius.
— „Mūsų žodis“, 1933, Nr. 3-4, p. 67-85.
18. Mikelėnas J. Opiausi Biržų klausimai. — „Biržų žinios“, 1929, liepos 8.
19. (Mikelėnas J.). Dr. J. M. Biržų miesto biblioteka.
— „Biržų žinios“, 1925, kovo 15.
20. Naktinis M. Biržai keliasi iš griuvėsių. — „Birželius tarybinis žodis“, 1945, vasario 12.
21. Murka J. Mūsų kultūros kryžkelė. — „Vairas“, 1939, Nr. 11, p. 393-403.
22. P. B-is. lietuviškų knygynelių draugija. — „Lietuva“, 1907, gegužės 30, Nr. 1, p. 9-10.
23. Pudinskaitė A. Seminaras bibliotekų vedėjams. — „Birželius tarybinis žodis“, 1950, balandžio 2.
24. Rauquetienė G. Mokyklos bibliotekų finklas buriuojos valdymo metais Lietuvoje. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 4. V., 1965, p. 121-125.
25. Ročka M. Lietuviškoji Petro Rožijaus poezijos tematika ir jo kultūrinė veikla Lietuvoje. — „Literatūra“, t. 8. V., 1965, p. 147.
26. Ročka M. Lietuvos studentai Krokuvoje ir humanizmo pradžia Lietuvoje. — „Literatūra“, t. 9. V., 1966, p. 58.

27. Samulionytė A. Naudokimies tarpbibliotekiniu abone-
mentu. — „Birželio tarybinis žodis”, 1950, balandžio 2.
28. Sinkevičius K. Būti skaitytojo patarija ir drauge.
— „Bibliotekų darbas”, 1965, Nr. 11, p. 5-6.
29. Sinkevičius K. Yš lietuvių TSR masinių bibliotekų
istorijos. — „Mokslienes bibliotekos metraštis. 1958-1959 m.”.
V, 1961, p. 107-125.
30. Sinkevičius K. Lenininės bibliotekinės statybos planas
ir jo užholymo Tarybų Lietuvoje pagrindiniai būdai. —
„Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai”, t. 6. V, 1967, p. 5-15.
31. Sinkevičius K. Tarybų Lietuvos bibliotekoms 20 metų.
— „Bibliotekų darbas”, 1960, Nr. 2, p. 1-7.
32. Sinkevičius K. Tėvynės karų išvakarėse. — „Bibliotekų dar-
bas”, 1966, Nr. 9, p. 31-32.
33. Sinkevičius K. Valstybinės viešosios bibliotekos buržuazi.
neje Lietuvoje. — „Bibliotekų darbas”, 1965, Nr. 5, p. 1-13.
34. Sinkevičius K. Valstybinės viešosios bibliotekos 1940-
-1941 metais. — „Bibliotekų darbas”, 1965, Nr. 7, p. 8-10.
35. Sinkevičius K. Valstybinės viešosios bibliotekos metodinio
vaudoavimo įstaigų sistemoje. — „Bibliotekininkystės ir bibliogra-
fijos klausimai”, t. 1. V, 1961, p. 53-69.
36. (Snarskis K.). Debesius K. Viešosios skaityklos reikalai.
— „Pirčių žinios”, 1924, rugpjūčio 3.
37. Stonienė V. Yš bibliotekų istorijos Tarybų Lietuvoje 1918-
1919 m. — „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai”,
t. 3. V, 1964, p. 87-97.

38. Stonienė V. lietuviška spauda ir biblioteka kai-
zerinės okupacijos priespaudoje (1915-1918). — „Bibliotekų
darbas“, 1964, Nr. 7, p. 22-25.
39. Trimakas K. Knygos darbo žmonėms. — „Piržiečių
tarybinis žodis“, 1947, rugpjūto 4.
40. Trimakas K. Saločių valšiaus kultūros - švietimo
įstaigų veikla. — „Piržiečių tarybinis žodis“, 1947, birželio 9.
41. Valeckas G. Piržiečiai gerbia J. Gauonio atminimą.
— „Raudonasis artojas“, 1956, balandžio 11.
42. Vilkiene V. Viešejur bibliotekų komplektavimas bur-
žuazinėje Lietuvoje. — „Bibliotekų darbas“, 1965, Nr. 12, p. 25-28.
43. Vladimirovas L. Caro vyriausybės politika kultūros
- švietimo srityje Lieturoje 1861-1904 m. leikitarpiai. — „Bib-
liotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 3. V., 1964, p. 165.
44. Vladimirovas L. Lietuvos kultūros - švietimo draugijos
1905-1907 metų revoliucijos ir Stolypino reakcijos metais. — „Bib-
liotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 2. V., 1962, p. 113-145.
45. Vladimirovas L. Visuomeninių bibliotekų vystymasis
Lietuvoje 1861-1917 m. — „Moksliškes bibliotekos metraštis. 1958-
- 1959 m.“. V., 1961, p. 67-101.

Turinys

	Psl.
Pratarmė	2
I. Žymesnių knygų rinkinių susidarymo Biržų rajone isto- rija iki 1940 metų	7
1) Feodalinimo laikotarpis (XVI a.-1861)	7
2) Kapitalizmo laikotarpis (1861-1940)	20
a) Kapitalizmo išsiplėtimo metai (1861-1900) . .	20
b) Revoliucinio judėjimo pakilimo metai (1901-1918) .	26
c) Tarybų valdžios įkūrimo laikotarpis (1918-1919)	38
d) Buržuazijos viešpatavimo metai (1919-1940) . .	41
II. Valstybinės bibliotekos kūrimasis Biržuose	62
III. Biržų viešoji biblioteka iki tarybiniu laikotarpiu (1930-1940) .	68
IV. Biržų viešoji biblioteka tarybiniu laikotarpiu (1940-1950) .	74
a) Tarybų valdžios atkūrimo metai (1940-1941) . .	74
b) Hitlerinės okupacijos metai (1941-1944)	78
c) Okupacijos paštarinių likvidavimo metai (1944-1950)	83
V. Rajoninės bibliotekos veikla (1950-1958)	96
1) Bibliotekos užduaviniai	96
2) Užduaviniai vykdymas	100
a) Knygų fondas ir jo komplektavimas	100
b) Skaitytojai ir jų aptarnavimas	103
c) Knygos propaganda ir masinius darbas	106
d) Kaimo bibliotekos ir metodinis joms vadovavimas	110
VI. Mokslo	119
Priedai	121

F4-32